

کونہی

مدنیت اوجاغی

پیر نیچہ جلد

چاپا حاضیر لایان : حین م کونہی

تہرن - ۱۳۷۳

«گوئی مدنیت اوجاگی»

چاپا حاضر لایان: حسین م. گوئی لی

تهران ۱۳۷۳

- کتابین آدی : گوئی مدنیت اوجاگی
- چاپا حاضیرلایان : حسین محمدخانی «گوئی لی»
- صحیفه دوزن : حسین محمدخانی «گوئی لی»
- حروفچینی : لیزرچاپ ۶۴۲۲۹۲۰
- چاپ نوبه سی : بیرینجی نوبه
- چاپ ایلی : ۱۳۷۳
- سای : ۴۰۰۰
- چاپخانه : گلشن
- یابین یئرلی : ۱- تهران، میدان انقلاب، اول خیابان کارگر شمالی، پاساژ فیروز، طبقه دوم، انتشارات «اندیشه نو»
- ۲- تبریز، انتشارات ائلدار
- ۳- شبستر، روبروی اداره ثبت احوال کتابفروشی عدالت
- ۴- شبستر و بروی خیابان گلشن راز، پاساژ شیخ محمود شبستری، کتاب و لوازم تحریر دانش

ایچینده کیلر

عنوان سایی	عنوان	صحیفه سایی
۱	گیریش	۵
۲	گونئی مدیتیت اوجاغی	۷
۳	گونئی لهجه سینده ایشله نن بیر کلمه باره ده	۱۲
۴	اورمو دریاچه سی «گولو»	۱۹
۵	بایاتیلار	۳۱
۶	آنا دلی	۳۲
۷	اوشاقلارا خامنه ناغیلی	۳۲
۸	سؤیلم	۳۴
۹	شاعیر مسکین	۳۵
۱۰	گونئیین شهرلری و کندلری	۳۹
۱۱	وايقانلی آدم	۴۳
۱۲	چوخ مبارک اولسون توپو ائللرین	۴۴
۱۳	ائل ادبیاتی	۴۴
۱۴	عاشیق قوریان	۴۷
۱۵	آذربایجانین ان قدیم تاریخینده گونئی	۵۲
۱۶	گونئیین تهراندا کی هیئتلری	۵۷
۱۷	قافلان قالا تپه سی	۶۰
۱۸	شانجان	۶۴
۱۹	گوروره م سنی	۶۶
۲۰	نه غمیم	۶۷

۶۸.....	گۆلمه جه	۲۱
۷۰.....	چوخ چتیندیر	۲۲
۷۱.....	شېسترلی میرزه علی مُعجَز	۲۳
۷۴.....	قَسَم اۆلمه ییب	۲۴
۷۵.....	انقلاب رهبری خامنه ده	۲۵
۷۸.....	بیجیلییدان	۲۶
۷۹.....	نعمت الله کندینده توی عادت عنعنه لری	۲۷
۸۳.....	گۆنئی	۲۸
۸۴.....	آذربایجان تاریخی	۲۹
۸۸.....	میشو و داغی، شانجان و اورانین ختیر آداملاری	۳۰
۹۶.....	دریان تاریخیندن بیر پارچا	۳۱
۱۰۰.....	شیندیواردا اویونلاردان	۳۲
۱۰۵.....	گۆنئیده اوشاق ادبیاتی	۳۳
۱۰۸.....	شیندیوار	۳۴
۱۱۷.....	تورکجه آدلار	۳۵
۱۲۰.....	گۆللر آچار سنوگیلیم	۳۶
۱۲۱.....	گۆنئی	۳۷
۱۲۲.....	خامنه لی عاشیق اکبر	۳۸
۱۲۳.....	شکیلر	۳۹
۱۲۸.....	تاپشیرین گۆنئیده تورباغا منی	۴۰

اولو تانرى نىن آدىلا

«گىرىش»

اولو تانرىيا شوكر ائديرىك كى، بىزه بو كىچىك اثرى حاضرلايىب
حورمتلى اوخوجولار، خصوصيله عزيز همىترلى باجى - قارداشلاريمىز
تقديم ائتمك ايمكانىنى وئردى.

حورمتلى همىترلىر، گله جكده بوندان بارلى و زنگىن بير اثر
واسيطه سيله سىز ايله دانىشماق و سىزىن دئمهلى سوزلر نىزى ائشتمك،
اوخوماق و چاپ و نشر ائتمككله اوخوجولار چاتدیرماق بىزىم
آرزو موز دوركى، اودا سىزىن مادی و معنوی ياردىمىزلا اولايىلر.

چون «گونىنى مدنيت اوچاغى» گونىنى بولكهسى اوزره چوخلو
ساحه لرده معلومات يىغماق و بايماق قىلدىنده دير، بوتون همىترلى باجى
- قارداشلارى امكداسلىغا (همكارلىغا) چاغىرىق. حورمتلى همىترلىر
گونىنى بولكه سینه عايد اولان شكىلر، تاريخى سىندلر، جغرافىايى
موضوعلار، انسانى مسائل، حتى منطقه ده آتا - بابالاردان قالان آتالار

معاصرلشسه، اكينچيلىككن حمايت اولوناراق، متخصص قوۋەلر مئيدانا گيرسەلر، گوننى پارلاق كئچميشىنى تاپاجاق و اوندان اوزاخلاشميش گوننى لىلرى اۋزونه سارى چكه جكدىر. ائله بو وضعيتىن يارانماسينا گۆره، مدنيت اوجاغى گونئيدن اوزاق و حتى خارجدە ياشايان يوردداشلارلادا ايمكان قەدرى علاقه ياراديب، اونلارین علم و تجربه لریندن فايدالانا جاقدير.

گوننى قديم زامانلاردان برى، بۇيوك - بۇيوك عاليملر، شاعيرلر، يازيچيلار، فيلسوفلار و روحانيلارین بشيگى دوغوم يثرى اولوبدور. او جملەدن دونيا شهرتى قازانميش بۇيوك عارف، فيلسوف و شاعير «شيخ محمود» شىستري - شىستردن، متفكر و مبارز روحانى «شيخ محمد خيابانى» خامنه‌دن، تورک دىللى خالق‌لار ايچينده بۇيوك حۇرمته مالک اولان شاعير «ميرزه على مۇعجز» شىسترلى - شىستردن، تانينميش و متفكر يازيچى «ميرزه فتحعلی آخوندزاده» خامنه‌دن، مشروطه انقلابى نين معروف مبارزلريندن اولان «حاج مهدى كۆزه كۆلانى» كوزه كناندان، ستارخانين مشهور آتيلاریندن اولان «ستار چهره گانى» چهره گاندان، مشهور عاشيق و خالق شاعيرى «عاشيق قَشم جعفرى» كۆندۆردن، جوشغون طبعلى شاعير «آدم وايقانى» وايقاندان، مدنيت سئوهر شاعير و شانجان مدرسه سينين بانى لریندن اولان «عباس واثقى» شانجاندان، بۇيوك روحانى و مشهور شاعير «اشرف تَسوجى» تسى‌دن،، هائله بير چوخلارى كى هله ليك لازىمى قەدر تانينماميشلاركى، هاميسى نين مقبره و هيكلنى اۋز دوغما يثرينده معاصر دۆره ياراشان شكىلده تيكيلمه‌سى هر دوشونن، ائلىنى و يوردونو سئوهر گوننى لينين آرزو سودور. آنجاق بو وظيفه‌نى بيرينجى نوبه‌ده گوننى خالقى داشماليدىر. بونا گۆره‌ده مدنيت

اولو تانرى نىن آدىلا

«گىرىش»

اولو تانرىيا شوكر اندىرىك كى، بىزە بو كىچىك اثرى حاضىرلايىپ
حۇرمەتلى اوخوجولار، خىصوصىلە عزيز ھىمىرلى باجى - قارداشلار ىمىزا
تقدىم ائىمىك اىمكانىنى وئردى.

حۇرمەتلى ھىمىرلى لر، گىلە جىكەدە بوندان بارلى و زىنگىن بىر اثر
واسىطەسىلە سىز اىلە دانىشماق و سىزىن دىمەلى سۇزلىرىنى ائىشىتمىك،
اوخوماق و چاپ و نشر ائىتمىكلە اوخوجولارا چاتدىرماق بىزىم
آرزو موزدوركى، اودا سىزىن مادى و معنوى ياردىمىزلا اولايىلر.

چون «گۆنىشى مدىتت اوچاغى» گۆنىشى بۆلكەسى اۆزرە چوخلو
ساحەلردە معلومات يىغماق و يايماق قصدىندەدەر، بۆتون ھىمىرلى باجى
- قارداشلارى امىكداشلىغا (ھىمكارلىغا) چاغىرىق. حۇرمەتلى ھىمىرلى لر
گۆنىشى بۆلكەسىنە عابد اولان شكىللر، تارىخى سىندلر، جغرافىايى
موضوعلار، انسانى مسائل، حتى منطقەدە آتا - بابالاردان قالان آتالار

سۆزلىرى (ضرب المثللر)، باياتيلار، اوخشامالار، دئيميلر، اوشاق اويونلارى و اوشاقلار دئيىلن ناغيلاى يازيدا يا نواردا بيزه گۆندرمكله بيزيم و ائليميزين تشكرلرينى قازانا جاقلاى. اليميزه چاتان اثرلر گۆندره نين آدينا چاپ اولاجا قدير.

گونئی بۆلكه سى نين اؤزونده و يا آيرى يئرلرده اولان شاعيرلىرى و يازيچىلارنى دا امكداشليغا چاغيريريق. خصوصيله دبيرستانلاردا و دانشگاهلاردا تحصيل آلان باجىلار و قارداشلار اثرلرينى بيزه گۆندرمكله ملّى و مدنى بورجلارنى اؤده به رك، لازم اولان گؤستريشلىرى (راهنمايى لرى) اله گتيره جكلر. اميد ائديرىك بئله ليكله بير داهّا گؤنئیده شيخ محمود شبستري* ميرزه على معجز، شيخ محمد خيابانى، ميرزه جعفر خامنه اى، عاشيق قشم جعفرى و سايره نين مثيدانا گلمه سيپنه شاهيد اولاق.

حورمتلى و عزيز هميشرلى لر آشاغيذاكى عنوانلارلا بيزيمله علاقه ساخلالا ييلرلر.

۱- تهران - خيابان جمهورى اسلامى، نبش خيابان فلسطين، ساختمان ۹۴ بالاي داروخانه نيک، طبقه ۳ پلاک ۱۶ ساوالان شبستري «محمد فعال»

۲- تهران - خيابان ۴۵ متری رسالت، تقاطع ۱۶ متری دوم پلاک ۲۵۱، سوپر تانیش تلفن ۲۵۲۳۶۸۴ «حمید ملکی»

۳- بندر شرفخانه - لوازم صوتی و تصویری «سن سئوه» آقای صادق

شناور

۴ شبستر- روبروی خيابان گلشن راز، پاساژ شيخ محمود شبستري، کتاب و لوازم تحرير دانش

«گونئی مدیت اوجاغي»

گوئی مدنیٲ اوؑاؑی

هر انسانا وطن محبّتی چوخ درین و آنادان اولان یئر چوخ عزیزدیر. شوْورلو انسانلار اوْز آنا یوردلاریندان نه قدهر اوزاق قالسالاردا، دوغوم یئرلرینه علاقه و محبّت بسله یرلر. گوئی اهاالیسینین چوخو قدیم زامانلاردان ایشله مک، علم و صنعت الده ائتمک اوچون باکی، تیفلیس، ایستانبول، روسیه و آوروپانین بعضی اؤلکه لرینه گئدیب، چوخلو چتینلیکلره دؤزوب، نتیجه ده اولدوقلاری اؤلکه لرده بؤیوک ایشلر و یوکسک مقام صاحبی ده اولموشلار، لاکین اونلار هئچواخت دوغما یوردلارینی اونودماییب و ایمکان قدهری اورانین یاردیمجیسی اولموشلار. بو شخصلرین یاردیمی ایله گوئیین چوخ کند و شهرینده، او جمله دن: شبستر، بینیس، دریان، خامنه، دیزج خلیل، تسوج، شانجان و سایره ده مدرسه لر، خسته خانالار، دبیرستانلار و حماملار تیکمیشلر و حتی سون زامانلاردا شبسترده «اسلامی آزاد دانشگاه» (دانشگاه آزاد اسلامی) تهراندا یاشایان خبّیر کیشی لرین یاردیمی ایله تیکیلیب و ایندی میندن آرتیق «طلبه» (دانشجو) - نین قوللوغوندا دیر.

کئچمیشده باکی، تیفلیس، روسیه ده اجتماعی وضعیت

ده بيشيلديكن سونرا، ها بئله توركيده آيري سبيله گؤره ايشله مهيه گتمك چتين اولدوغو اوچون گونئي ليلرين چوخو چؤره ك قازانماغا تهرانا گليرلر و بورادا كوچ ساليب ياشايرلار. ايندى تهراندا ياشايان گونئي ليلرين سايي يوز ميندن آرتيق اولار. بونلار مختلف ساحه لرده چاليشيب، چوخدا موقعتيلر الده ائتميشلر، بئله كي تهراندا شهرت، مقام صاحبي اولان شخصلر، بؤيوك روحانيلار و تاجيرلارين سايي آز دئييل. بوگون گونئين بعضى شهر و كند يوللارينين آسفالت اولماسي، چوخوندا مدرسه، مخابرات، دبستان، حمام و بعضى فابريكا (كارخانه) لارين نيكيلمه سي تهراندا كي گونئيلي لرين يارديميلا اولوبدوركي، بوتون گونئي گورن آذربايجانلي و ايرانليلار بونا شاهيدديرلر و بونا گؤرده بو منطقه نين اهالي سينا احترام گؤزو ايله باخيرلار. بو آيدينديركي، هر يثرين آبادلاشماسي و اجتماعي، مدني و ضعيتنين ياخشىلاشماسي، او يثرين ائولادلارين اجتماعي شعوروندا آسيلدير. ايندى گونئين چوخلو كند و شهرينده عموم خالقا عايد اولان رفاهي ايمكانلار هاميني سئويندیره رك، گونئيدن اوزاقداسي گونئيلي لري دها آرتيق گونئيه فيكيرلشمه يه ماراقلانديرير. اليميزده اولان مادي ايمكانلار و منطقه نين عاليم، متخصص، ضيالي، صنعتكار و تاجيرلاريندا آرتيقراق كؤمك آلماغا و چاتيشمازليقلاري اونلارا بيلدیرمه يه بير مركزيت لازيم ايدى، بونا گؤره ده «گونئي مدنيت اوجاغى» ياراناراق، بو مقدس يولدا قدم گؤتورمه يه باشلايب. اينديكي شرايطده گونئي دن اوزاق و حتى ايراندا خارجه ياشايان چوخلو گونئي لي حكيم (دكتر)، مهندس، يازيچي، شاعير، تاجير و هنرمندلر وارديركي، اونلارين اؤره يسي دوغما يوردلارينين عشقيه دؤيونور و اورايا خدمت گؤسترمه يه جان آتيرلار.

گونئی مدنیت اوجاغی بو شخصلر ایله تانیس اولوب، و اونلاریلا امکداشلیغی اؤزونه بیر وظیفه بیلیر.

منطقه میزده ایستر مینلر ایل بوندان قاباق، ایستره اسلام دؤورونه عاید اولان تاریخی اثرلر، و آتا - بابالاریمیزین معنوی میراثی و وارلیغیمیزین سندلری ساییلان آیدیه لر گؤرونور و تاپیلیر سادا، یییه سیز قالیرلار، نتیجه ده آنلاماز دوستلار و آنلایان دوشمنلرین ایله آرادان گئدیرلر، اؤرنک اولاراق، داشدان یونولما قوچلار بیر چوخ یئرلرده سیندیریلیب و یا اوغورلانیرلار و سون واختلار یعنی ۱۳۷۲ - نجی ایله دریان کندیندن قوچ هتیکلی نین اوغورلانماسی سؤزوموزه شاهیددیر. گونئی مدنیت اوجاغی وار گوجو ایله بئله بیر اثرلری قورویان اؤرقانلارلا امکداشلیق ائتمک و او اثرلری اولدوغو یئرده و یا یاخین کند و شهرده عموم خالقین اختیاریندا و گؤز قاباغیندا قویانلارلا سعی آپارماغی اؤزونه وظیفه بیلهرک، بوتون اهالیدان خواهش ائدیرکی، قدیمی اثرلره علاقه دار اللرینده اولان بیلکلی گونئی مدنیت اوجاغینا چاتدیرماقلا اؤز ملّی بورجلارینی اؤده ییب گونئی مدنیت اوجاغینین دا ممنونیتینی قازانسینلار. گونئی ماحالی تاریخ بویو اکینچیلیک و تجارت مرکزی اولموش و حتی ایگیرمی بش ایل اؤل شبستر، خامنه و سایره دن ایراندان - تاراج اؤلکه لر او جمله دن روسیه، تورکیه و بعضی آوروپا اؤلکه لرینه، -نصوصیله آلمانیا یا بادام ایچی، اریک قاخی «لؤوله» (قیسی) و سایره بیر باشا صادر اولوردو. بوغداسی ایسه آذربایجانین و ایرانین ایچریلرینه داشیناردی. لاکین ایندیکی شرایطده کندلیلرین چوخو کند و اکینچیلیگی بیراخیب، و آغیر شرایطده تهراندا یا شاماغا مجبور اولموشلار. بونونلا بئله گونئی دؤنمک ایسته مه ییرلر. حال بوکی، منطقه ده اکینچیلیک

معاصرلشسه، اكينچيلىكدن حمايت اولوناراق، متخصص قوۋەلر مثيدانا گيرسەلر، گونئي پارلاق كئچميشيني تاپاجاق و اوندان اوزاخلاشميش گونئي ليلرى اۋزونه سارى چكەجكدير. ائله بو وضعيتين يارانماسيناگۈره، مدنيت اوجاغى گونئيدن اوزاق و حتى خارجه ياشايان يوردداشلارلادا ايمكان قدهرى علاقه ياراديب، اونلارين علم و تجربه لريندن فايدالاناجاقدير.

گونئي قديم زامانلاردان برى، بۇيوك - بۇيوك عاليملر، شاعيرلر، يازيچيلار، فيلسوفلار و روحانيلارين بشيگى دوغوم يثرى اولوبدور. او جمله دن دونيا شهرتى قازانميش بۇيوك عارف، فيلسوف و شاعير «شيخ محمود» شىستري - شىستردن، متفكر و مبارز روحانى «شيخ محمد خيابانى» خامنه دن، تورك ديللى خالققلار ايچينده بۇيوك حۋرمتە مالک اولان شاعير «ميرزه على مۇعجز» شىسترلى - شىستردن، تانينميش و متفكر يازيچى «ميرزه فتحعلى آخوندزاده» خامنه دن، مشروطه انقلابى نين معروف مبارزلريندن اولان «حاج مهدى كۈزه كۈلانى» كوزه كناندان، ستارخانين مشهور اتليلاريندان اولان «ستار چهره گانى» چهره گاندان، مشهور عاشيق و خالق شاعيرى «عاشيق قشَم جعفرى» كۈندۈردن، جوشغون طبعلى شاعير «آدم وايقانى» وايقاندان، مدنيت سئوه شاعير و شانجان مدرسه سينين بانى لريندن اولان «عباس وائقى» شانجاندان، بۇيوك روحانى و مشهور شاعير «اشرف تسوجى» تسى دن، هابئله بير چوخلارى كى هله ليك لازيمى قدهر تانينماميشلاركى، هاميسى نين مقبره و هئيكلى نين اۋز دوغما يثرينده معاصر دۋره ياراشان شكيلده تيكيلمەسى هر دوشون، ائلىنى و يوردونو سئوه گونئي لينين آرزوسودور. آنجاق بو وظيفەنى بيرينجى نوبەده گونئي خالقى داشماليدير. بوناگۈره ده مدنيت

اوجاغی اۆلمز شخصیتلریمیزین تانیماسی اوغروندا چالیشاراق، الدە ائندیگی معلوماتی گونئی لیلرین اختیاریندا قویوب، اونلاری بو نجیب ایشلردە آرتیق فعالیت گۆستمە یە تشویق ائدە جکدیر.

مدنیت اوجاغی ایمکان داخیلیندە بیر «درگی» بوراخاراق، اونون واسیطە سیلە داخیل و خارجدە یاشایان گونئی لیلرلە تانیس اولوب، اونلاری اۆلکە میز و خصوصیلە گونئیە آرتیق دوشونمە یە، مادی - معنوی یاردیملارینی اورانین آبادلاشماسینا حصر ائتمە یە چاغیراجاق. گونئی مدنیت اوجاغی امین دیرکی، اونلارا دوزگون معلومات وئریلسە، اونلاردا، حتی اونلارین اوشاقلاریندا دا دوغما یوردلارینا اولان محبت آرتیق گۆجلە نیب، چیچکلە نە جکدیر.

تأسفلە دئمک لازیم دیرکی، تهراند ایشایان بعضی گونئی لیلردە نە تکجە گونئیە محبت یوخدور، حتی آنا دیللرینی دە اونودوب، نئچە ایلدە بیر یولدا اولسون دوغما یوردلارینی گۆرمک ایستە مە ییرلر. بونلار اۆز اوشاقلار یلا تورکجە دانیشماغا رغبت گۆستمە ییر، زامان کئچدیکجە هم آنا دیللرلە، هم دە آنا یوردلار یلا یادلاشاراق، اۆز کۆکلریندن آیریلیرلار، و ایشی اورایا دا یئتیریرلرکی، بو بۆیوک یانلیشا (اشتباها) گۆۋەنیرلر!! بونلار اۆزلریندن سوروشماییرلارکی، آیا اۆز یئرینی - یوردونو ایتیرمک، آنا - باباسینی دانماق و اۆز دیلینی بیلمە مک نە دئمک دیر؟ بو اوتانمالیدیر یا گۆۋەنمە لی؟! و بو منطقە میز اوچون بۆیوک ضایعە دیر. بشلە انسانلاری یثنی دن دوشوندورمک، اونلارا آنا یوردلارینی تانیتدیرماق و اونلاردا کئچمیشدە کی یورد و دیل محبتینی دیریلتمک هر گونئی لی و گونئی مدنیت اوجاغی نین وظیفە سیدیر.

هر یثرین آبادلاشماسینا سبب، اورادا گزمە لی و آیلنمە لی یثرلرین

اولماسی چوخ اؤنملی دیر. اورمو دریاچه سینین شمالی ساحیلینده «شیخ ولی» و «شرفخانا» بندری گونئیین توریت جلب ائده بیلن یئرلریندن دیرکی، یای فصلینده چوخلو آذربایجانلی و غیر آذربایجانلینی اؤزونه ساری چکیر، آما بو فایدالی و چوخلو خسته لیکلرین درمانی اولان سودان لازیمی قدهر فایدالانمیریق، چون رفاهی ایمکانلارین آزیلغی نتیجه سینده گلنلرین سای چوخالماییر، بو گل - گئدلرده تکجه بیر فصلده اولور. گونئی مدنیت اوجاغی بو سویون نه قدهر فایدالی اولدوغو باره ده الده اولان معلوماتی و متخصصلردن اله گتیره جکی بیلیکلری عموم وطنداشلارا چاتیرماغا سؤز وئریر و مالی ایمکانلاری اولانلاردان دا خواهش ائدیرکی، ایلین باشا - باشیندا بو دریادان فایدالانماق اوچون آدی چکیلن یئرلرده سرمایه قویماقدان چکینمه سینلر.

مدنیت اوجاغی منطقه ده، اؤلکه میزین آیری یئرلرینده، حتی خارجه ده یاشایان گونئی لی شاعیر، عالیم، یازیچی، عاشیق و هنرمندلر ایله علاقه یارادیب، اولارین اجازه سیله اثرلرینی چاپ ائدیپ. اولاری تانیتدیرماغا چالیشاقدیر.

مدنیت اوجاغی تهراندا یاشایان گونئی لیلرین مادی و معنوی یاردملارینا آرخالاناراق، آرا - سیرا فایدالی اولان کتاب و باشقا سؤز مجموعه لری بوراخماغا سعی ائده جکدیر. مدنیت اوجاغی هر یثرده و هر یسندا یاشایان همیئرلیلرینه اولو تانیریدان ساغلیق و آرتیق موفقیتلر آرزولاییر.

گوئی لهجه سینده ایشلنن بیر کلمه باره ده

گونئیین شرق طرفلری، او جمله دن شبسترده یاز، پاییز و قیشدا یاغیش و قارین یاغیب - یاغما یا جاغینی بیلیمک اوچون عادی خلق منطقه نین جنوبغرب اوفوقلرینه باخار، او سمتین اوفوقلری و سماسی بولودلو اولارسا، «بامبیلی بوجاگی توتوقدور» یا «اچاق» و یاخود «بامبیلی بوجاگی آچیقدير» یاغما یا جاقدیر - دئیرلر.

دوغرودان داگوئی و خصوصیه شبستر طرفلرینده جنوبغرب اوفوقلری و سماسی بولودلا اؤرتولسه، یاغیش و یا قار یاغار، بولودسوز و آياز اولسا، یاغور اولماز. بو تقریباً همیشه بئله اولار و شبهه سیز باشند - بینادان بئله ده اولموشدور.

گوئی ایران آذربایجانین تقریباً مرکزینده یئرلشیر. بو منطقه نین یاغیشلاری، قاری، یعنی طبیعی سولاری نه خزرین بوخاریندان (تالیش داغلارینین سدینه گۆره)، نه ده فارس کؤرفسی و عمومیتله هیند اوقیانوسو بوخاریندان (جنوبدا و اوزاق اولدوغونا گۆره) تأمین اولمور، قارا ده نیز ایسه شمالدا دیر. بو منطقه نین سوو اساساً جنوبغرب طرفیندن، یعنی آرالیق ده نیزیندن (مدیتیرانه) قالخیب گلن بوخارلار و بولودلارلا تأمین اولور، بودا قسماً یثرین وضعی حرکتی ایله علاقه دار اولان بیر واقعیتدیر و بونا گۆره ده باشند - بینادان بئله اولموشدور. بو بولودلار و بوخارلار گونئیین و شبسترین جنوبغرب اوفوقلریندن گلیر. شبسترین همین جنوبغرب طرفی همده اورموگۆلدور، بودا شبهه سیز منطقه نین، گۆستر دیگیمیز سو منبعی اولان، بولودلارینین یارانماسیندا تأثیر سیز دئییلدیر.

گونئی و شېستىرىن اساس سو منبعى اولان ياغىش و بولودلارین اساس منبعى نى قىسا شكىلدە تصوير ائىدىكىدن سونرا، بىلمك لازىمدىركى، بو حادثە ايله علاقه دار اولاراق يارانمىش كلمه لر و سۆز بيرلشمه لرى دە اولدوقچا قديم تارىخه مالىك اولان دىل حادثه لرى اولماليدىر. همين بو سو منبعى ايله علاقه دار ان قديم زامانلاردان شېستر و گونئيدە يارانمىش كلمه لر و سۆز بيرلشمه لرېندن بىرى يوخارىدا گؤسترديگىمىز كىمى، «بامبىلى بوجاغى» سۆز بيرلشمه سىدىر.

ايكىنجى نوع تعيينى سۆز بيرلشمه سى اولان «بامبىلى بوجاغى» تركيبىننن ايكىنجى حيصه سى «بوجاق» سۆز و اونون منسويّت علامتى «ى» بونكو آذرى دىلى و اونون قايدالارى جهتدن معلومدور و اىضا حا احتياجى يوخدور. (ارك قالاسى كىمى). لاکين «بامبىلى» سۆز نه دئىمكىدیر؟ اگر اولده او مركب بير كلمه اولموشدورسا، كؤكلى هانسی سۆزلر ايمیش؟

«بامبىلى» كلمه سىننن لئكسىك - لغوى جهتدن كؤكلىرىنى آراشديرمادان اول بو مسئله نى بىلمك ضرورىدىركى، آيا بو تركيبده و عموميتله بونگون دىلىمىزده اولان اوچ نوع تعيينى سۆز بيرلشمه لرى شكىلنده، گونئی و خصوصيله شېستردە باشقا يئر آدى و يا آدلارى واردىرمى؟

بو مسئله نى بىلدىكده اولاً معلوم اولاجاقدىركى، «بامبىلى بوجاغى» تركيبى شېستر و گونئی ماحالىندا تصادفى و گلمه دئىيلدىر، ايكىنجىسى معلوم اولاجاقدىركى، بو يئرلرین اهالىسى ان قديم دؤورلردن هانسی دىلده دانىشمىشلار.

اولجه بونو قيد ائتمك لازىمدىركى، تارىخ بويو اوچونجو نوع

تعیینی سۆز بیرلشمه لری / گونئیین مرکزی: یثرین کۆره سی / ایشلنمک نتیجه سینده بیر و یا ایکینجی نوع تعینی سۆز بیرلشمه سی شکلینه دوشمه سیندن، بوگون یثر آدلاری داخلینده اوچونجو نوع تعینی سۆز بیرلشمه سی شکلینده اولان یثر و جغرافی آدلارینا تصادف اثتمیریک، لاکین شبسترین اؤزو و اطرافیندا داغ، چشمه، دره و سایره جغرافی آدلاری داخلینده بیرینجی و ایکینجی نوع تعینی سۆز بیرلشمه لری شکلینده اونلار جا کلمه گؤرمک اولار. مثلا بیرینجی نوع تعینی سۆز بیرلشمه لریندن نمونه لر:

۱- سؤیودلو دره (دره آدی) ۲- قانلی دره (دره آدی) ۳- دانا قیران (داغ آدی) ۴- چای دره / چای آخارقاسی. ایکینجی نوع تعینی سۆز بیرلشمه لریندن نمونه لر:

۱- چتریک قیزی (چترگری) (شبسترین شمالغریینده محله. تپه لرین باشلانقیجی) ۲- سد اوستو (چای درده یثر آدی) ۳- قوم بره جانی (چای آخارقاسیندا بیر یثر) ۴- قیزلار داغی (تپه آدی)...

گؤستر دیگیمیز بو یثر آدلاری یالنیز شبسترده دیر، بوتون گونئی ماحالینی گؤتورسک، بونلارین سای میئلره چیخار. بو بیر لشمه شکلینده یارانمیش یثر آدلاری تکجه گونئی ماحالی دئییل، آذربایجانین بوتون ماحاللاریندا، اؤزوده چوخ قدیم دؤورلردن یارانیب موجود اولموشدور. نمونه اولاراق اورموگؤلونون شرقی و سهند داغلارینین غرب یاماجلاریندا یثرلشن «اوسکو» شهرینین آدینی گؤستریمک اولارکی، میلاددان آزی ۱۵۰۰ - ۱۰۰۰ ایل قاباق «اوش قایا» شکلینده یارانیب، زامان کئچدیکجه، ایشلنمک نتیجه سینده «اوسکو» شکلینه دوشموشدور.

ايندى گۆرك ايکينجى نوع تعيينى سۆز بيرلشمەسى اولان «بامبىلى بوجاغى» ترکييينده «بامبىلى» کلمەسینين ترکيبى، کۆکو و معناسى نه اولموشدور؟

بو يثرلرده ياشاميش اولو بابالاريميز نسيللر بويو اؤز حياتلاريندا و تجربه ده گۆرموشلر کى، گونئين جنوبغرب اوفوقلرى بولودلا اؤرتولدو کده، ياغيش و قار ياغميشدير. بو طبعى و هميشه تکرار اولان حادثه بير معلومات کيمى نسيلدن - نسيله و ديلدن - ديله ياشيلار واسطه سيله نقل اولموش و جوان نسيللر اونو ياشيلار، بؤيوکلر، عاغيللى لار، تجربه صاحابى اولموشلار، بگلر، آغ ساققاللار و بايلاردان ائشيديب گۆرموشلر کى، ياغيشين ياغيب - ياغماماسينى بيلمک ايسته ين بؤيوکلر، آغ ساققاللار، بگلر، بايلار جنوبغرب اوفوقلرينه باخميشلار. عصيرلر و نسيللر بويو بو حالى گۆرموش خلق - ساده خلق بو معلوماتا ييه له نيپ، ياغيشين ياغيب - ياغماماسينى بيلمک اوچون بؤيوکلرين باخديغى يثره، شبيسترده جنوبغرب اوفوقلرينه «بايان ييلى بوجاغى» آدى وئرميشلر کى، بو گونکو ديليميزده دئسک تقريباً «بؤيوکلرين، بيلرين بيلديگى بوجاق» اولار.

بو بيرلشمه اوچ مستقىل کلمه دن يارانان بير ايکينجى نوع تعيينى سۆز بيرلشمەسى اولموشدور. بو کلمه لر بونلاردير: ۱- بايان ۲- ييلى = ييلن ۳- بوجاغى.

بو اوچ کلمه نين ايکينجيسى بيلمک فعليندن و اوچونجو سو «بوجاق» کلمه لریندن عبارتدير کى، بو گون ده ديليميزده ايشلنمکده دير. لاکين بيرينجى - «بايان» سۆزو بو گون تقريباً معلوم اولمايان بير سۆزدور، اؤزوده بيرلشمە نين اساس مضمونونو اؤزونده گيزله دن سۆزودور. بو

كلمه نين كۆكۈ نە دىر؟

بو كلمه ايكي حيصە دن، باشقا سۆزلە دئسك، بوتون التصافى دىللردە، او جملە دن آنا دىللىمىزدە ايشتىقايىن اساسىنى تشكىل ائىدن كۆك و شكىلچىدن يارانمىش دىر: باى ۋە آن.

باى كلمە سى ان قديم دؤورلردن بوتون تورك سيستملى دىللردە ايشلنمىش و بوگون آنادىللىمىزدە «بگ - بى» توركيه دە «بى» و اورتا آسيا ملتلى توركمن، اوزبك، قازاخ، قيرغيز و سايره دە «باى» شكىلندە كغنىش صورتدە ايشلنمكده دىر. كلمه نين معناسى ايسه، مختلف دؤورلردە، قسماً دە ييشسە دە، اساساً بۇ يوك، باشچى، آغ ساققال، بىلگىن و سايره بوكىمى معنالاردا اولموش و شېهە سىز ان اسكى دؤورانلار، يعنى «بامبىلى بوجاغى» سۆزو يارانان دؤورانلاردا همىن باشچى، عاغىللى، بىلگىن... معناسىندا اولموش دور.

«آن» شكىلچىسى ايسه تورك دىللىرىندە اسمىن جمع علامتلىرىندىن بىرى ايدى و بوگون دە بعضى كلمه لردە، او جملە دن «آران = ارلر، اىگىتلىر»، «اوغلان = اوغللار»، «دوستاخىان = دوستاقلار، زندانىلر» (شېستىرلىن جنوبوندا مشهور چشمه) و سايره دە قالير، لاكىن جمع علامتى مضمونونو ايتىرمىش دىر.

محمود كاشغرى اؤزونون «ديوان لغات الترك» اثرىندە بو جمع علامتىنە ايشاره ائىدىب، گؤستىركى، او، قديم دؤورلردە تورك دىلىنىن اسملردە جمع علامتلىرىندىن بىرى ايمىش. (باخ: ديوان لغات الترك. عربجه. آنكارا. ۱۹۴۰ ص ۵۱ و هامان كتاب توركجه. آنكارا. جلد ۱ ص ۷۴)

«ديوان لغات الترك» كتابىنىن تقريباً مىن ايل قاباق قلمە آلىندىغى نظره

آلینسا، جسارتله دئمک اولارکی، آن «شکیل چیسینین تورک دیلیرینده، او جمله دن اسکی آذربایجان، او جمله دن بوگونکو گونئی و شبستر اراضیسینده یاشامیش اولو بابالاریمیزین دیلینده اولوب، ایشلمه سی آزی ایکی، اوچ مین ایل بوندان اوله عایدیر.

دئمک «بایان» سؤزو قدیم زامانلار «بیلگینلر»، «بؤیوکلر»، «عاقیللی لار»... معناسیندا اولموشدور.

هر شئیدن اول، زمان کتچیب ایشلمک نتیجه سینده «بایان» سؤزونون «یا» حیصه سی دوشره ک «بان» شکلینه، یعنی ترکیب «بان بیلی بو جاغی» شکلینه دوشموش دور. داها سونرا، دانشیق دیلیمیزده همیشه اولموش و بوگون ده اولان «سس ده ییشمه سی» (آسیمیلایسون)، حادثه سی اساسیندا «بان» حیصه سینین «ن» سسی «م» سسینه چئوریلیمیشدیر. نتیجه کی، «قانمیر = قاممیر»، «دینمیر = دیممیر»، «دؤنمور = دؤممور» و... کلمه لرینده بو گون ده دانشیق دیلیمیزده گؤروروک. بو سس ده ییشمه سی حادثه سی نتیجه سینده «بان بیلی بو جاغی» بیرلشمه سی بوگون شبستر و گونئیده ایشلنن «بامبیلی بو جاغی» شکلینه دوشموشدور.

دئمک، نئچه مین ایل بوندان اول گونئی ماحالی و شبستر اراضیسینده یاشامیش اولو آذری بابالاریمیز طرفیندن یارانمیش «بامبیلی بو جاغی» نین بوتون حیصه لرینین کؤکو اصل تورک کلمه لری اولموشدور.

شبستر ۲۴-۲-۱۳۷۱

م. ت. زهتابی

اورمو «كۆلو» درياچه سى

«م.م. ناظر شرفخانه اى»

اورمو درياچه سى! طوفانلى ده نيزلر باشى سان سن،
بارلايان تاج طبيعته برليان قاشى سان سن،
دوزلو، ايستكلى، ماراقللى دره، داغ يولداشى سان سن،
شور اولوبسان، ائليمين گوزدن آخان قان ياشى سان سن،
دريالار سنگ صبور اولسا، ده بيرمان داشى سان سن،
سنى طوفان يىخا يىلمز؛
سنه هئىچ كيم چيخا يىلمز؛
سنه يئل، سئل باتا يىلمز؛
سنى كؤنلوم آتا يىلمز.
بير عؤموردوركى تىقلا و تىلاطمىله جوشورسان؛
قايلالار داغ كيمى دورسا قاباغيندا، دوروشورسان،
گىنجى - گوندوز و دوروشورسان.
كؤهنه تاريخلرين زيورى سن، زىنتى سنسن،
اؤتن ايللردن او خوش خاطيره لر لدتى سنسن،
جام جم دن مئى ايچن مىكدە لر حؤرمتى سنسن؛

چیر پینان سینه میز ایچره او حلاوتلی یا دین دیر.
 گزمه ده ذیروه لری شهیر همت قانادین دیر
 شانلی «چیچست» آدین دیر.

افتخار ائيله! سنين سؤنمز «آترپارتگان»^۲ ين وار،
 ائل داماريندا قانين وار،
 ائله شانلی نيشانين وار،
 هامی دیللرده سانين وار.
 هامی جانلاردا جانين وار.

یثری وار آی سنی اؤپمکلیگه. گؤیدن بشره ائنین.
 آته یین ایچره گؤی اولدوزلاری غریبلدن النین.
 آیاغین آلتیندا فرش زمرّد سره لنسین؛
 سنده دیر نازلی گونئی^۳، قوی سنه آی، «گون» ده گووه نسن.

هامی یثر اولسا قوزئی، سنده حرارتلی گونئی وار.
 شانلی، شوکتلی، محبتلی، صداقتلی، گونئی وار.
 اوجا همتلی گونئی وار،
 دل و جراتلی گونئی وار.

اوگونئی کی یاشایش عالمینده نورلو چیراق دیر،
 اوگونئی کی، سوسوز اینسانلارا بیر دادلی بولاق دیر،
 اوگونئی کی، هامی گؤزلر یاتا. آمما او اویاق دیر.

او گونئی کی، اونا تبریز و او تبریزه دایاق دیر،
خویا گوز، اورمویا، سالماسا قولاق دیر؛
او گونئی کی، اونون آسلانلاری افسانه یاراتمیش
داغلاری باش - باشا چاتمیش.

وار «حسین کورد»^۴ کیمی شیر،
«میشو»^۵ تک اوجا داغی
آب زمزم کیمی کهریزی بولاغی،
سولمایان باغچاسی، باغی،

دولو عشقیله چاناقی.^۷
او «خیابانی»^۶ و «معجز کیمی»^۷ ائولاد دوغوبدور؛
ظالمین بورونون اوووبدور.

«شیخ محمود»^۸ او ایلهام ائله ییب «گلشن راز»-ی
اؤیره دیب راز و نیازی،
گؤسته ریب قیش گونو یازی.

۱۰

داغلاری مرزهللی^۹، کهلیک اؤتولو، لاله‌لی، گوللو،
بزه‌نیب چؤللری یاشیل دؤنولان نازلی، شکیللی.

قیزلاری اللری فیندیقجالی^{۱۱} دیر تئلری هورمه،
گؤزلری قاره - دئیرسن کی چکیب آی گؤزه، سورمه.
باغلاری ایچره «کلین بارماقی»^{۱۲} آرخلاردان آسيلمیش،
اؤلرینده نه آی - اولدوز، کی «میلاخ»^{۱۳} لاردان آسيلمیش.

کورسولر اوستده دوزولموش گئجه لر «شب شره»^{۱۴} لردن،
 هره بير ياندا دئير، آخ نه شیرین خاطیره لردن!
 ائندیریرلر «قوهونو»، «قارپیز»ی، «نار»ی هئره لردن
 آی سالار آغ شافاغین پنجره لردن؛

کیشی قاقبیلتنسی، آرواد گولوشو گؤیلره قالخار-
 قاپی لاردان، باجالاردان.
 ائشیدرلر نه شیرین دادلی ناغیل خیردا اوشاقلار-
 قاری لاردان، قوجالاردان:
 «آدی»^{۱۵} ایله «بودو»نون شهره قوناق گئتمه لریندن،
 قورولوب بیتمه لریندن.
 «جیرتدان»^{۱۶}ین هئیره بیر دیوایله جنگ ائتمه لریندن.
 یاز اییم قوی قلم ایلهام آلالی شن خیالیندان،
 آت چاپیردان رشید اوغلانلارینین شانلی حالیندان،
 اوزلری آی سایاگی قیزلارینین گوللوشالیندان،
 آل شافاقدان کی، گوله قاش - گوز آتار پرده دالیندان،
 بسله نن داغ - دره قوینوندا کی خوشگول مارالیندان،
 آیللیب چشمه کوثردن ایچن «تونگی»^{۱۷}لریندن،
 گوی زمرد کیمی باغلاردا بیتن «شینگی»^{۱۸}لریندن،
 داغلارین سینه سی اوسته دوزولن اینجی لریندن،
 آپاران اینسانی رؤیا به شیرین دویغولاریندان.
 گوز قاباغیندا گلیب کئچمه ده بیر - بیر کئچن ایام

اۇشیرین بارلی قاتیق لار،
 اۇگۆزەل دادلی چۆرە کەر،
 اۇعطوفتلی کۆنول لر،
 اۇمحبّتی اوره کەر،
 اۇآسن تئل له پولک لر،
 دۇلاشان بئل له بره کەر،
 اۇبویون باغلی بویون لار،
 اۇبیلر زیک لی بیلک لر،
 هم اۇیاشماق لی گلین لر،
 هم اۇ عصمت لی قادین لار،
 اۇ یاشیل، قیرمیزی مونجوقلو، اوزون شلته تومان لار،
 اۇ شهامت لی جاوان لار،
 پاپاغی یانتیلیجی دوزگون اۇغیرت لی جاهیل لار،
 اۇ صداقت لی آهیل لار...

اورمو دریاچه سی! قۇیما سۇنه قلیینده کی اۇدلار!؛
 وئرمه رخصت گون اوزون چولقالایا قاره بولودلار!؛
 قوی ییزیم اؤلکه کیمین گون - گونش اۆلسون هامی بوردلار؛
 قوشلارین قۇل - قانادین قوی هامی لار باشینا آچسین،
 باغلارین بور - بوداغی، گول - چیچه یی باشینا ساچسین؛
 قوی زمرد کیمی سونبول لر یله ساچلارین اۆلسون.
 اوجا داغ داشلارین اۆلسون،
 «کهلک» ین، «باغری قارا»^۹ ان، نازلی «قلمقاش»^{۱۰} لارین اۆلسون،

كنجە خلوتلى دەنیزلرده «ياشیل باش»^{۲۱} لارین اولسون،
گونوز اولدوقدا گؤیرچین کیمی بولداشلارین اولسون؛
صف چکيب دورنالارین گؤیده مناجات ائله سینلر،
سنی «طور» داغی کیمی قبله حاجات ائله سینلر.

اورمو دریاچه سی! دور اویناقا، گل ساختا قوتاردی،
داغا دوز لاله لری، کی آغاران رنگی قیزاردی،
بولودون سینه سینی ایلدیریمین نیزه سی یاردی،
نفسین گؤیلره سال، قوی بولود اولسون، داغا چبخسین،
یاغیش اول دامجی لارین قوی سئل اولوب، سال لاری ییخسین،
دولو اول، یاغ یتره، قارقا کیریسین، تولکو کیر یخسین،
کئچی نین شنگیلی سین قوردلارین ائت آزاد الیندن،
صیدی آل صیاد الیندن،
یاری قورتار یاد الیندن

بنجهریب شانلی دیاریم نجه گؤرگورمه لی آت لار،!
اونه آت لارکی، آغیزدا باخاسان داری دی چاتلار،
«دارینی وئر قوشاتاقوش قانادیندان سنه وئرسین»
سن ده قوش تک قانادین بیر بیرد چال، اوچماغا قاوزان!
اومیدیم، آرخام، ائلیم!-

حاق قاپسین آچماغا» قاوزان!
اورمو دریاچه سی گورموم کی بلا جانینا گلکسین.
یای گلیب گون قیزا، ایستکلی لرین یانینا گلکسین،

یشنه هر ایل کیمی ایستک قاتیشیب قانینا، گلسین.
 دسته - دسته هامی گول درمه یه بو سئانینا گلسین؛
 ائده سن خسته دامار لاردا روان آب حیاتی
 تۆکه سن خاطیره لر جیب لرینه نوغل و نباتی،
 هر سازین، هر ناسازین سندن اولا الله باراتی.
 «قارا کهریز» سو یودائیم گئجه - گوندوز آخار اولسون.
 هر طرفدن او یورولماز سویا گوزلر باخار اولسون
 قار، قیروولار اریسین گول - چیچک آچسین باهار اولسون.
 بولبولون آغزی وار اولسون.
 هامی ائولرده توی اولسون،
 هامی باغلاردا بار اولسون،
 گوڭیون اولدوزلاری تک، باغچادا گوللر یانار اولسون،
 قیزلارین بخته ور اولسون،
 آسلان اوغلانلارین آماله چاتیب بختیار اولسون.

باغ رضوانه برابر گونئی بین باغچاسی، باغی،
 باغداکی «زینگله» سی، سالخیمی، بوستانداکی، «تاغی،
 باش آین بارلی بو داغی

شنبلیکی هلپله سی. تار - قاولی، خونچاتا باغی،
 «ساقدوشو»، «سولدوشو»، «خندان خلت» ی، «آینا - چیراق» ی،
 آب زمزم سایاغی داغدان آخان اینجه بولاغی،
 او «کورکنان» - «منیس» ی، او «بینیس» ین گوللو چاناغی

«هریس» بن «قیسی» لری، «تیل» - «طسی» نین قابماغی، یاغی
 او «شرفخانه»، «شالاغ» ی،
 «دریان» بن گیرده کانی، آلماسی، «اوشقون» - «قابالاغ» ی
 «میشو» وون ان اوجا داغی.

چیرپینار سینه ده قلبیم سنی من یاده سالاندا
 منی ده سال یادا عشاقینی آغوشه آلاندا
 قیزلارین سینه نین اوسته سونالار تک داغیلاندا،
 اوینایاندا، اوخویاندا، عاشیقین سازی چالاندا
 کوکله نن ساز ایله یتردن اوزولوب رقصه گلنده،
 باش آیب ناز ایله عاشیقترینه بوسه وئرنده، -
 کاش من ده دوداغیندان اوپوپ...
 آغوشه آلایدیم
 بیر عومور توشه آلایدیم.

ايله بیر اولکده ده غم - غصه اویره کلرده فالارمی؟
 محنت و غصه آیاقدان مگر اینسانی سالارمی؟
 عؤمر پشیمانه سی زهریله دولارمی؟
 غنچه عشق سولارمی؟
 اوردا غم اولسادا، دریاکیمی اینسانی ییخانماز؛
 هر یانی ییخسادا طوفان، یثنه دریانی ییخانماز؛
 قارادیو، رستم دستانی ییخانماز.

من اوزوم بوردا اولارکن دایانیب گؤز لریم اوردا؛
 آراشیر خاطیره لردن سوروشوردام دا، دیواردا،
 «ناظر» م گول - چیچه بین آچماغینا نازلی باهارد،
 اوردا «حیدر بابا» داغین دا سوراق آلمادا دیر گؤز،
 اونودا یادا شیرین خاطیره تک سالمادا دیر گؤز.

گؤز اوره کدن قان آمه داغ جیهه ریم داغ اوره یم دیر،
 قورو موش جانیم اوقان یتیردن شاهرگیم دیر،
 گؤزده کی شاه بیه یم دیر،
 اومیدیم دیر، دیله یم دیر.

سن بیلر سن نه قده ر اینجیمیشم من بو «کرج» ده،
 قالمیشام داردا، مصیبتده، فلاکتده، حرجده،
 دؤیونوم ترسه دوشوب، آچماغا عاجزدی فرج ده،
 البمی بوردا منیم توتمادی هئج کیمسه، بیخیلیدیم؛
 دار قفسده یاشایان قوش کیمی بیر کونجه سیخیلیدیم
 شادلیغیم دوشدو آیاقدان، غم آیاق توتدو باش اولدو،
 خوش گونوم اولدو یامان گون، قاراگونلر هاماش اولدو،
 باغریمین قانی، گوزومدن اوزومه آخدی، یاش اولدو؛
 اونوکی یارسانیردیم

اوره یی دوندو داش اولدو؛
 آرخامی داش ایله مجروح ائله ین، آرخاداش اولدو؛
 ایندی یوخ تاب و توانیم، دوشموشم سانکی نفسدن؟
 سنی فریاد ائدیپ امداده چاغیررام بو قفسدن،

دوشمه رم بیر کره سسدن.

سسله رم تا «سنه قوربان» سسینی آلمایام، اؤللم،
گؤزله رم تا قولومو بوینونا بیر سالمایام، اؤللم.

آمما یوخ، «پیس گونون عؤمرو آزا اولار» - ائلده مثال دیر؛
گؤزه لیم، قیش دا بئتر باشه. اوزو قاره زغال دیر؛
هله ده عشقیله، اومیدیله قلییم مالامال دیر.
داها بو گوللری هئچ باد خزان سولدوراییلمز؛
شوکران وئرسه ده سقراطه اؤلوم، اؤلدوره بیلمز
بویانان شعله نی هئچ هئیوه ره یئل سؤندوره بیلمز.
باز اولارکن بو گولوستانداکی گوللر آچاجاقلار،
گوللر اوسته نه گوموش سینه لی قوشلار اوچاجاقلار
گاه اوچوب، گاه دایانیب، سینهلره گول ساچاجاقلار
گاه آوازه گلیب، ساز و طرب سازانده جکله،
باغری قان قونچه نی آغوشه چکیب، نازانده جکله.
آچاجاقلار اؤره بیم ایچره قالان اورتولو رازی،
بارید فالخیب آیاقه آلاجاق بریطی، سازی
نازیله باشلا یا جا ق راز و نیازی.
اوچالاندا سازی «زهره» آتاجاق چنگین الیندن،
«مانی» ارژنگین الیندن.

اوردا بیر خط ده انجیل له، قرآنی اوخورسان،
اوردا بیر وصف ده توراتی، اوستانی اوخورسان.

اوردا بیر لحن ده داوود اوخویار کۆهنه زبورو
 نه بشر وار داها اوردا ائده برپا شر و شورو،
 هامی غیلمان،
 هامی حوری
 هامی نین الده محبت مئی.
 خاطیره سروری.

ایضاح لار:

«اورمو دریاچه سی» شعریندن

- ۱- اورمو دریاچه سی نین «اوستا» دا یازیلان آدی.
- ۲- آذربایجانین قدیم آدی.
- ۳- تبریزین گون باتان طرفینده یئرلشن ماحال، کی اؤنون مرکزی «شېستر» دی.
- ۴- شېسترلی بیر داستان قهرمان.
- ۵- داغ آدی دیر.
- ۶- شیخ محمد خیابانی به اشاره دیر که خامنادا دونیا یا گلیب.
- ۷- میرزه علی معجز شېستری به اشاره دیر.
- ۸- «گلشن راز» ین مؤلفی، شیخ محمود شېستری.
- ۹- بیر نوع یشمه لی بیتگی.
- ۱۰- بیر نوع یشمه لی و درمان، چؤل بیتگی سی.
- ۱۱- بارماغ لارین اوجونا یاخیلمیش خینا.
- ۱۲- اوزوم نوعیندیر.

۱۳- آسما اوزوم، كى قىشاقالار.

۱۴- شې چرە.

۱۵- ائىل ناغىلىنداندېر.

۱۶- ائىل ناغىل لارىندان - قىسا بۇي آدم.

۱۷- جاوان اينىك.

۱۸- يىملىك - يىمەلى چۆل اۆتۈ.

۱۹- بىر نۇع قوش.

۲۰- بىر نۇع قوش.

تجنيسلر!!

غم يۆكۈندىن ازىلسەدە، گۆلر اۆز،

ياد اۆنۈندە آغلاماز ار، گۆلر اۆز.

داغ چكسەدە دۆشمىن سەنە، آغلاما،

گۆلۈشۈنلە داغلا قىلىن، گۆل، ار اۆز.

تېرىز - شېستىر يولو ۱۶/۷/۱۳۶۶

م.ت. زەتتايى

حمید ملکی «تانیش»

بایاتیلار

- ۱- عزیزیمی یار گۈز لر
شیخ ممدی دار گۈز لر
خامنه، دریان بیر یردیر
گۈره بیلمز دار گۈز لر
- ۲- عزیزیمسن دریانلی
باغچا- باغی وریانلی
اولدوز کیمی پارلا بیر
آقا مهدی دریانلی
- ۳- چۈستر (شېستر) گۈنئی گۈزودور
لاپ جتتین اۋزودور
شعره بنزهر سۈزلریم
اۋره گیمین سۈزودور
- ۴- عزیزیم سونا قالسین
قوی سۈزوم سونا قالسین
اوخووو باغریما وور
قوی گۈلدە سونا قالسین
- ۵- عزیزیم گۈزوم قالدی
دئمه دیم سۈزوم قالدی
دئمیشدی میرزه علی
گۈنئی ده گۈزوم قالدی
- ۶- میشوون باش قالاسی
دوشونده آل لالاسی
گۈنئی قوریان اولسون
دریانلی قوچ بالاسی
- ۷- ائل اووون اوولاماریق
اوولاساق دوغراماریق
نه اۋزو نه اۋزگه نی
سۈزوله توولاماریق
- ۸- عزیزیم من «تانیشام»
قان اودوب آغلامیشام
وفاسیز انسانلارین
الیندن دیغلامیشام

«عبدالکریم منظوری خامنه»

آنادیلی

چوخ گئیش دیر دریندیر	آنادیلی شیرین دیر
اونو سئوهر ائلیمیز	سئومه لیدیر دیلیمیز
اثل ایچره حؤرمه گؤره	هر کیمسه دیلین سئوهر
یقین ائله، سن اینان	دیلین سئومه ین انسان
آهی چیخار سمایه	محکوم اولار فنایه
آرا، آختار یاخشی یول	چالیش گؤزه ل انسان اول

«عبدالکریم منظوری خامنه»

اوشاقلارا خامنه ناغیلی

دره، تپه، داغ آشدیم	قاچدیم، قاچدیم، ها قاچدیم
دمیر چلیک الیمده	میصری قیلینج بئلمده
خوروزلاری بانلایا	گلدیم، چاندیم خامنایا
آنلامازلار آنلایا	آنلایانلار آنلاییر
یاتما، اویان سحر دیر	خامنه گؤزه ل شهردیر
شبستری، دریانی	گونش توتوب هریانی
دولدور و بدور بازارا	دوه لرین قاطاری
بوراقوجا خومنادی	یوکو دولو خورمادی

قوهون، قارپیز تاغلاری
 آخیر باغلارا ساری
 آریک، اوزوم، آلمار وار
 لذت وئرەر آغیزدا
 اوندان اوسته (اوسته) مصلّا
 اوردان شهره باخاسان
 اوره ک گولور سئوینیر
 نه اؤرمودا، خؤیدادیر
 شاه اسماعیل زامانی
 ترک ائندنه دونیانی
 باش داشینا یازیلدی
 تولکو دئییل، شیردیر
 هئج کس بیلیمیر هاچاندان
 بسله یییدیر بو دیار
 دونیا گؤرموش قوجادیر
 آل گونشدن تاج آلیر
 قیزلار گلیر ناز ایلن
 تایی یوخدور دونیادا
 گؤزهل، قیوریم ساشلاری (ساجلاری)
 اوغرون باخان حالتی
 واله ائدیپ ائلری
 آلنئیندا وار چالماسی
 الینده دسمال توخور
 اوخور آنا دیلینده

صفالیدی باغلاری
 کهریزلری، سولاری
 باغچالاردا هئیوا، نار
 بو میوه لر پاییزدا
 باش محلّه پیر باغچا
 مصلّا یا چیخاسان
 گؤزهل شهر گؤرونور
 پیرین قبری اوردادیر
 آرا یاخشی، یامانی
 شیخ نجم الدین گیلانی
 اوردا قبری قازیلدی
 بوردا یاتان پیردیر
 کئچمیش اوزون زاماندان
 قوجا، نهنگ بیر چینار
 اوجا داغدان اوجادیر
 اؤلدوزلاردان باج آلیر
 گؤلر دولو قاز ایلن
 بیر قیز سئودیم خومنادا
 اونون قلم قاشلاری
 سروه اوخشار قامتی
 شیرین شکر دیللی
 یاناغی گوز آلماسی
 مدرسه ده درس اوخور
 گوموش کمر بئلینده

م. شېستىرلى

مئە، ياي و قىش بىرگە سئىر ائىدىر و گئىدىر دىلر. بىر تۆلكو اونلارى
گۆروب، ياغلى - ياغلى اوجادان:

- سالام، مئە قارداش! - دئدى و كناردا دا ياندى.

ياي آيرى - آيرى و غضب دولو باخىشلا تۆلكونو سۆزەرك دئدى؟
- ياللىز مئەمى سالام و ئردىن، منى سايما دىن و حسابا آلمادىن مى؟
قۇي گلىم، اىستىمدن بىشر، جانندان دۆشر و قۇورولوب يانارسان، اوندا
كىم اولدو غومو قانارسان!!
قۇي گلىم، گۆر سەنە نە توى تۇتارام،

قارسيب ياندىرارام وارلىغىن تامام.

قىش دۇنموش باخىشلارلا، ترس - ترس تۆلكويه باخىب دئدى:
- مەنەمى سالام و ئرمە دىن و باش آيمە دىن؟ قۇي بىر گلىم، كىم ليگىمى
سەنە قاندىرارام و سنى دوندوررام!
چۇوغونوم و شاختام آلا جاق جانىن،

دوناجاقدىر صاباح داماردا قانىن.

تۆلكو اونلارى باشدان - آياغا سۆزوب، معنالى - معنالى گۆلوب
دئدى:

- اگر مئە قارداشىم لطف ائىدىب آسە، نە اونون اۇد ياغدىر ماغىندان
قورخارام، نە دە سىنن سازاغىندان:

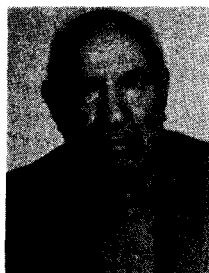
يولداشىم، دۇستوم اولسا گر آر خام،

نىيە بىگانه دن گر ك قۇر خام!!

دوستا جان سۆيله يىب، ائشىتسن جان،

دوشمىنن داغ قدرسە، قورخمازسان!!

«شاعیر مسکین»

حاضر لایان: حسین محمدخانی

مسکین تخلصلو حاج احمد اوغلو عباس عباسزاده ۱۳۰۴ - نجو ایله ده گونئین مئشین (مشق) کندینده دونیا یا گوز آچیر، اوشاقلیقدا کند مکتبینی مرحوم کر بلای رستم غفارینین یانیندا بیتیریب و قرآن کریمی مکمل اویرنیر. گنج چاغلاریندا اودا بیر چوخ آذربایجانلیلار کیمی بیر تیکه چوره ک اله گنیر مک اوچون اوز آتا - بابا یوردونو بوراخیب تهرانا گلیر، علم و ادبیات ورغونو اولدوغو اوچون تهراندا هر هانسی بیر شرایطدن فایدالانیب اوز بیلیگینی آرتیرماغا چالیشارکن تهراندا یاشایان هم یثرلی لرینی بیر یثره توپلاییب دینی هیث یارادیر.

بو هیئتین هفته لیک اجلاسلا ریندا قرآنین قرائتینی و اونون تورکجه ترجمه سینی ده اؤیرتمگه چالیشیر. عباس عباسزاده گنج چاغلاریندا شعر دئمه گه باشلارکن «مسکین» تخلصونو گوتورور. نهایتاً ۱۳۷۰ - نجی

ایلدە ۶۶ یاشیندا تهراندایا اورە ک خستەلیگی اۆزە ریندە وفات ائدیر.
 مسکین دوغما یوردونا باغلی اولدوغو اوچون هئج واخت دوغولدوغو
 یثری اونو تماییب. بونا گورە او قوشدوغو حسرتلی شعرلرینین بیر
 چوخونو کونئی یه و کونئی یین داغلارینا حصر ائله ییب همین اساسدا
 «حیدر بابایا سالام» پوئماسینا نظیره اولاراق «میشو داغی» منظومه سینی
 یارادیر. اوخوجولاریمیزا همین منظومه دن بیر نئچه پارچانی تقدیم
 ائدیریک:

میشو داغی، نه لر گۆردون یاشیندا،
 کیملر گلدی، اوبا سالدی، یاشیندا،
 کیملر آمدی شیرین سولار دؤشونده،
 سو سوزوندان یانا - یانا قالمادی،
 هئج بیریندن بیر نشانا قالمادی.
 میشو داغی گۆردون کیملر ووروشدو،
 قانلار آخیب چشمه لره قاریشدی،
 عقل اۆزویله بیر پاراسی باریشدی،
 بیر پاراسی لج ائله دی، یاد اولدو،
 دوستلاری آغلالتدی، دشمن شاد اولدو،
 عاقل اولان نادان ایله دوروشماز،
 عاقبتین فکر ائله یین ووروشماز،
 جگر قانی گۆز یاشینا قاریشماز،
 نئیه مه لی شیطان گیریپ آرایا،
 باخان یوخدور سیز یلتییا، یارایا،

میشوو داغی ائل قدرینی بیلنلر،
 ائگینده خوش دانیشیب گۆلنلر،
 سۆیله گۆروم، خاطیریوه گلنلر،
 کیملر ایدی ائل الیندن توتاردی؟
 دالداسیندا بینوالار یاتاردی.

نولدو بو دۆنیادا منم دئینلر؟
 السیز - آیاقسیز مالینی یئینلر؟
 ماهوت پالتو، ایپک کۆینک گئینلر؟
 بئش آرشین میتقالدان کفن آپاردی.
 اۆزویله چوخ لعنت، مَحَن آپاردی.

او کسلرکی عبرت گۆزون آچدیلار،
 جهالت زنجیرین قیریب قاچدیلار،
 یاخشی - پیسی بیر - بیریندن سئچدیلر،
 گۆر نه گۆزهل سعادته چاتیپلار.
 قبر ائوینده نئجه راحت یاتیپلار!

میشوو داغی! فلک منی آزدیریب،
 آغ آلنیماقارا یازی یازدیریب،
 اوتوز بیر ایل غربت ائلده گزدیریب،
 حسرت قویوب تورپاغیوا، داشیوا،
 الیم چاتمیر بیر دولانام باشیوا!

میشوو داغی «قارشپه سی» آخاندا،
 مارالار اۆرکوشوب، اونا باخاندا،
 اوشقونلارین قار آلتیندان چیخاندا.

نه اولایدی، سنله یولداش اولایدیم.
 دونیا بویو سنده بیر داش اولایدیم.
 میشوو داغی قوزئیلرین وار بوزو؟
 «نرمه سرین» آدام بویو یارپیزی؟
 «کوزه کنان» ین ساری ایچلی قارپیزی؟
 دئیرمه به، دادی داماغیمدادیر.
 یارپیزین دسته سی قوجاغیمدادیر.
 صفالیدی «نرمه سر» ین یوللاری،
 چمنلری، شیرین بیسان کوللاری،
 یورولماسین بیچین بیچن قوللاری،
 کندلی لرین الی - قولو وار اولسون،
 نامردلره عاییب اولسون، عار اولسون.
 میشوو داغی، سنله کئچن گونلریم،
 بولاقلارین سویون ایچن گونلریم،
 یورقون - یورقون قالدان بیچن گونلریم،
 حئیف اولسون، دها گئتدی الیمدن
 «آغ داش» - ین دا آدی دوشدو دیلیمدن
 میشوو داغی یولوم سندن آیریلدی
 ایتگین گئتدی چای چمندن آیریلدی
 سۆسن، سونبول یاسمندن آیریلدی
 بیرده گلیب «قیزیل یورد» دا یاتماسام
 حلال ائیله اتگیندن توتماسام
 گؤزوم یاشی مرجان کیمی دوزولدو

دنه - دنه رخسارېما سۆزولدى
 غريب دوشدوم الېم سندن اۆزولدى
 عۆمور كىچىدى گۆنوم باشا يىتىشىدى
 ناشى اولدوم اوخوم داشا يىتىشىدى
 نه اولايىدى قاناد آچىب اوچايدىم!
 بىر قورتولوب غريبلىكدن قاچايدىم
 اۆلكه ميزين دفترىنى آچايدىم
 تا گۆره يدىم كىملر اۆلوب، كىم قالىب
 قالانلارى درده، غمه كىم سالىب.

.....

۱ و ۲ مۇشېندە يىر آدى دىلار.

گونئىين شهرلرى و كندلرى

الف - شهرلر:

۱- شېستر (چۆستر، چۆيستر، چۆوستر)،

۲- تسوج (تسى)،

۳- شرفخانه،

۴- خامنه (خومنا)،

۵- شندآباد (شىنديوار)،

۶- وایقان،

۷- سیس،

۸- صوفیان

۹- دریان

ب- کندلر:

۱- امستجان (ام ایسته جان)

۲- انگشتجان (آن قوشت آوان)

۳- توپچی (توپچو)

۴- چشمه کنان (چشمه کۆلان)

۵- چهرگان (چهر آوان)

۶- غلمانسرای (قیلمانسرای)

۷- قزلجه (قیزیلجا)

۸- الماس (آلماس)

۹- تیل

۱۰- حیدرآباد (حیدر آوا)

۱۱- دیزج شیخ مرجان (دیزه)

۱۲- قلعه مراغوش (مرووش فالاسی)

۱۳- قره تپه (قارا تپه)

۱۴- شیخ ولی

۱۵- هریس (هتریز)

۱۶- هفت چشمه (هپ چشمه)

۱۸- مشنق (مشنین)

۱۹- قانچی (قنچی)

۲۰- دیزج مهر (مئی دیزه)

- ۲۱- علی بیگلر (علی بگلی)
- ۲۲- یوسف آباد (اوسوب آباد)
- ۲۳- کافی الملک
- ۲۴- کوشک (کوشک)
- ۲۵- کوزه کنان (کوزه کوران)
- ۲۶- شینگل آباد (شینگیل آوا)
- ۲۷- شانجان (چن آوان)
- ۲۸- بنیس (بینیس)
- ۲۹- دیزج خلیل (دیزه خللی)
- ۳۰- نوجه ده (نوه ده)
- ۳۱- آق کهریز (آغ کهریز)
- ۳۲- امیر زکریا (میرزه کره)
- ۳۳- بیگجه خاتون (بیجه خاتین)
- ۳۴- درویش بقال (دوش باققال)
- ۳۵- زنگی
- ۳۶- زیناب (زینو)
- ۳۷- ساربانقلی (سروان قولو)
- ۳۸- علیشاه (آلیشا)
- ۳۹- غلاملو (قولاملی)
- ۴۰- ملکزاده
- ۴۱- چله خانه علیا (یوخاری چیلله خانا)
- ۴۲- چله خانه سفلی (آشاغی چیلله خانا)
- ۴۳- تازہ کند (تره کند)

- ۴۴- قم تپه (قوم تپه)
 ۴۵- خواجه مرجان (خوجا مرجان)
 ۴۶- باغ وزیز
 ۴۷- سرکند دیزج (سرکندیزه)
 ۴۸- سفیدکمر (ایس کمر)
 ۴۹- علی اکبرلو (علی اکبرلی)
 ۵۰- کندرود (کۆندور)
 ۵۱- گل آباد (کۆل آوا)
 ۵۲- مهتر احمد
 ۵۳- نظرلو (نادارلی)
 ۵۴- نعمت اله (نَمَت اله)
 ۵۵- هارونیه (هورلان)
 شاهی یاریم آداسینداکی کندلر:
 ۵۶- سرای (سارای)
 ۵۷- گمیچی
 ۵۸- آق گنبد (آغ کۆنبذ)
 ۵۹- پاراچالو (بۆرچاللی)
 ۶۰- تیمورلو
 ۶۱- قیجاق (قییچاق)

وايقانلی آدم

منظوری خامنه

حاجی مهدی اوغلو وایقانلی «آدم» ۱۲۲۳ - هجری شمسی ده
شبهترین جنوبوندا یئرله شن «وايقان» کندینده آنادان اولوب، ۱۲۹۱ -
نجی ایلده هَمَن یترده وفات ائتمیشدیر. اونون گۆزه ل شعرلری وار. بیز
ایکی شعرینی آشاغیدا گتیریریک.

گتتمه ترسا بالاسی من ده سنه سایه گلیم
آئیندن یاپیشیب من ده کلیسایه گلیم
یا گۆزه ل ائيله گینن مذهب اسلامی قبول
یاکی، تعلیم ائله من مذهب عیسایه گلیم

وايقانین وصفینده

شاهیمیز فخر ائيله بنده کشور ایرانی وار
بیلسین او ایران دا جَنّت میثلی بیر «وايقانی» وار
وار بلادیندا اونون گرچه خوانین عظام
شکر لله بو یثرین ده میرزه غفار خانی وار
واعظی درج گهر بارین آچاندا وعظ اوچون
گوئیا کیم، بیر صدفدیر اوندا گوهر کانی وار
روضه خوانی بولبول آسا شوریلن ائیلر فغان
گلشن غمدیر دئیله رلر، چون گۆل خندانی وار
نیسگیل اولسون کلمه یں اشخاصه چونکی دائماً
مجلسینده چوخ گۆزه ل چایی، گۆزه ل قلیانی وار
بو کفایتدیر اونون شائینده با اخلاص دل
شاه مظلومان یولوندا گون - به گون احسانی وار

«قربان جلالی»

چوخ مبارک اولسون تویو ائللرین

گونئی گیللم سن یارادان اوجاغا
 دوستلاریوی بیر - بیر باسام قوجاغا
 میشوو آییل بو همتنه سن ده باخ
 داغلاریوا دسته - دسته لاله تاخ
 بلکه بولبوللرین گلین هوسه
 من قوربانام ائللرینده نفسه
 گونئی لی نین سازی، سۆزو، صداسی
 گۆروم گتسین بوتون قادا - بلاسی
 یامان گونلر سیزلر ایله یاد(اؤزگه) اولسون
 سازلی، سۆزلو تویدا قلیز شاد اولسون
 شانلی داماد، نازلی گلین گلنده
 اوخو منیم سۆزلریمی دیلینده
 چوخ مبارک اولسون تویو ائللرین
 داماد، یازدا گلین عطری گوللرین

حسین م. گونئی لی

ائل ادبیاتی

آتا - بابا میراثیمیز ساییلان ادبی دیل و معاصر مدنیتیمیزین زنگین
 قاینای اولان ائل ادبیاتی یا شفاهی ادبیات، یعنی آتالار سۆزلری،

باياتيلار، ماهنيلار، قوشمالار، اوخشامالار، لايلالار، ناغيللار و سايرهنى گۆز بيه گى كيمى قوروپ، ساخلاماق بيزيم مللى وظيفه ميزدير. چون هر ائلين ده يرى، اجتماعى منليگى و مللى هويتى اونون كئچميشده كى وارليغى و مدنيتى نين نمونه لريله اؤلچولور. مختلف زامانلاردا، بير سيرا مناسبتلر و حادثه لرله علاقه دار يارانان خلق ادبياتى يارادانلارين كيملر اولدوغو بللى اولماسالاردا، معاصر، اوزاق و ياخين كئچميشده يارانان فولكلورون يارادانلاريني اونودماق و كئچميشين اونودولموشلارينا قاتماق بۇ يوك بير خطا و باغيشلانماز گوناھ كيمى دير.

الته بو سؤزله كئچميشلرى تانيتديرمايان و مدنيت يارادانلارين كيم اولدقلاريني سون زامانلاردا گلن نسيللره بللى ائتمه ينلرى قينماق اؤزوده يانليش بير دوشونجه دير. چون بيزده يوزلر و مينلرجه ايل بوندان قاباق ياشاسايديقسا، مكتب و يازيدان محروم اولماق نتيجه سينده، كئچميشده كيلر دوشه ن گونه دوشه جك ايديك. من بونا اينانيرام كى، اونلارين دا بيزده اولان ايمكانلارى اولسايدى، آدلارى تاريخدا باتماز و بوگون اونلاردان بيزيم اليميزه چاتان اثرلر نچه قات آرتيق اولاردى.

آنجا ق گله جگين چيراغى اولان كئچميشدن عبرت درسى آلاراق، آرادان گئتمكده اولان زنگين مدنى ميراثيميزى قوروپ، معاصر فولكلوروموز و يارادانلاريني كيم اولدوغونو ثبت ائتمكله مللى بورجوموزو اؤده مه لي ييك.

آتالار دئميشكن «زيانين ياريسيندان قايتماق قازانجدير»، اؤنو - دولموشلار اونودولموشسادا، قالانلارى ساخلاماق قازانجدير.

هاميا آيدينديركى، فولكلور، مدنيتلى تاريخى اولمايان و يا لينده كيلرى الدن وئرن بير ائل بورلوغانلار اؤنونده كؤكسوز بير آغاج

كىمى دىر. آغاچى بىخىلماقدان ساخلايان و اونون ياشايشىنى داوام
 اتتىدىن ھا بىللە مىوھلرىنى بىجىردن اونون تورپاق آلتىنا سۆردۈگۈ
 كۆكلرى دىر. و ايندى ھەر يىردە سۆزۈگىدن «تھاجم فرھنگى» ايسە بونا
 گۆرە دىر، چونكى «مدنى اىستىلا» قىدىندە اولانلار بو نتيجه يە
 چاتمىشلاركى، اۆلجە ھەر ائلى و ملتى اۆز عادت، عنعنە و مدنىتىندىن
 آيىرماق، علم و ترقى آدى ايلە او ملتە بىر سىرا ياد و كذايى اصطلاحلار و
 آدلارنى منىمىستىمك، گىت، گىتدە اونلارنى اۆزلىرىندىن و اۆزۈكلۈكلۈرىندىن
 آيىرىپ، اۆزگە قالىپە سالماقلا غلبە مۆمكۈن اولار. داھا دوغروسو ھەر
 ائلىن ايسىكلىتى اونون تارىخى و مدنىتى دىر. ائلى بو ايسىكلىتىن آيىرماقلا،
 اونو ھەر شكىلە سالماق و اوندان اىستەنلن شكىلى يارتماق سو اىچىمىك
 كىمى دىر.

زىنگىن خلق ادبىياتى نىن آرادان گىتمەسىندە بىر سىرا قورو و اۆتۈرى
 تىلويزىيۇن و ئريشلىرىدە اساس رول اويناير. ايندى مىندن سوروشسالار
 «اوشاقلىق خايطىرەلرىندىن ان گۆزەلى و دادلىسى ھانسى خايطىرە اولار
 بىلر؟» مىن جوايىندا دئىەرم:

بۇيۇكلر، خصوصىلە بۇيۇك نەمىن سۆيلەدىگى ناغىلدار، زمزمە
 ائىلەدىگى باياتىلار، اوخشامالار ولايىلار ان شىرىن و اونودولماز
 خايطىرەلر دىر. و اوتوز ايل بوندان قاباغى، سايسىز گۆزەللىكلەرلە
 گۆزۈمون قاباغىندا گۆرۈرم. بودا تىكجە مىندە دئىيل، ھامىدا وار نىجە كى
 مىرحوم اوستاد شىرىار «حىدرىابا» - دا دئىير:

قارى نە گىجە ناغىل دئىندە،

كۆلك قالخىپ، قاپ - باجانى دئىندە،

قورد كىچىنىن شىنگىلىسىن يىتىندە،

من قايىندىب، بيرده اوشاق اولايديم؛

بیر گۆل آچىب، اوندان سورا سولايديم.

آما تيلويزيون و ثريشلىرى كۆنوللرده حماسى، اخلاقى، سئوگى و محبت ايزى بوراخان ناغىللارى و اويونلارى قيراغا قوياراق، اونلارنى اونوتدورماقدادير. نئجه كى ايندى نه كند، نه شهرين يۆزلرجه اتويندن بيرينده او سۆزلردن خبر يوخدور. قورو تىكرارى و عائله لرده اولان ملى مدنيت و اخلاق ايله اويمايان كارتونلار اوشاقلارنى واختلارنى توتماقدادير. من بير داها آتا - بابالارنىمىزنى ياشادىغى كندده ياراناراق، بير بۆلۆمو اونودولموش، قالانى ايسه تاريخى بير حقيقتدن افسانه به چئوريلمكده اولان بير موضوعدان اؤرنك وئرهرك، بۆتون قلمداشلاردان اؤز دوغما يوردلاريندا ايشلەنن فولكلور و شفاهى خلق ادبياتىنى يىغىب، ساخلاماغا چاغىرئرام. و بونا اينانئرام كى، هئچ كند و شهر اؤزونه عايد اولان فولكلوردان بوش دئيلدير.

«عاشيق قوربان» حسين - م. مونتى لى

تخمينا ايكى يۆز ايل بوندان قاباق «قوربان» آدىل بير عاشيقين «مئشين» كندينده ياشادىغىنى بۆتون ياشلى اهاالىدان ائشيتمك اولار. آما ايندىكى ان قوجا كيشى لرده، اونو گۆرموش بير آدمى خاطيرلامايرلار. ياشلى كيشيلرين دئديگينه گۆره، عاشيق قوربان دا بوتون كندده ياشايان معاصيرلىرى كيمي مكئب و يازى گۆرمه يهرك قدرتلى، طبعى جوشغون و احساسلى بير شاعير اولموشدور. من اونون حاققيندا اله گتيرديگيم معلوماتى ايمكان دايره سينده بوتون اوخوجولارا وئرهرك بو ساحه ده هر كسين ده آرتيق معلوماتى اولسا منه چاتديرماسىنى خواهش ائديرم.

عاشیق قوربان عرفانی شعر، اویود، طنز و باشقا ساحه لرده زنگین اثرلر یارادارمیش. تأسفلر اولسون کی، یازیب، اوخوماق باجارمادیغنی اوچون، سۆزلرینین چۇخو ائیتیپ، باتمیشدیر و تکجه نئچه پارچا سۆزو بیر سیرا خاطیره لرله دیلدن - دیله، آغیزدان - آغیزا الیمیزه چاتیبیدیر. آرتیرمالیام کی، من بو ساحه ده آختاریشلاریمدا داوام ائده جگم. ایندی بورادا عاشیق قوربانین سوودوغو توپلاردان بیرینی کی بوتون یاشلی آداملار سۆیله رلر، اوتیون حاققیندا قۇشدوغو نئچه بند شعرى ایله آشاغیدا گئیریم.

«صفر علی» آدلی بیر کیشى مئشینده اوغلونا توی ائله بیردی بونا گۆره گئدیپ عاشیق قوربانا دئدی:

- عاشیق قوربان، منیم اوغلو مون تویونو نئچه ایله سوا بیلرسن؟
عاشیق قوربان دئدی:

- هر نه وئر دین - وئرمه دین ائوین آوادان. دۇستلوقدا بو سۆزلر یۇخدور.

بونو ائشیدن صفر علی دئیر:

- یۇخ قارداش، یا مندن دۇرد تومن آل، «دۇوران» یعنی دۇره دن بیغیلان پول بیزیم اولسون، یادا دۇوران سنین اولسون آما بیزدن بیر زاد ایسته مه.

عاشیغین هر ایکی شرطه راضیلیغینی گۆرن صفر علی دئیر:
- دۇوران سنین اولسون آما مندن بیر زاد ایسته مه.

و نهایت توی باشلانیر. عاشیغین شیرین - شیرین سۆزلرینی ائشیدن قوناقلار اونا وقده ر پول وئریرلرکی، صفر علی عمی دئدیگی سۆزه پشمان اولور و بونا گۆره ده توی سوووشا - سوووشمایا عاشیغا دئیر:

- عاشىق، دۇرد تومنى آل و دۋورانى منە قايتار!

بو سۇزو ائشىدن عاشىق دئير:

- صفرعلى، كىشى تۆپور دوگونو يالاماز. من، سن قويان قرارىلا راضىلاشديم. آمما سن اۆز دئديگىن سۇزه راضى اولمايىرسان؟ نھايت سۇز اوزانير و صفرعلى عىمى هر گۆن، گۆندە نئچە دۇنە اۆزو يا آروادى عاشيغىن قاپيسىنا گئدەرك، دۋورانى ايستەيىرلر. آمما هر گئدېشده عاشىقدان «اۆلدو وار دۇندو يۇخدور» جوابى ائشىدىرلر. صفرعلى عىمى نىن «ايكى الى اۆلور بير باشى» آنجاق بير گون كند ايچينده «قىزىل داش دىيى» آدلانان كوچهده، سو آرخی نىن قبراغىندا سىرا ايله اوتوران كىشى لرىن ايچينده، عاشيغى گۆردوكده، ايرەلى گلىب، الينى اونا سىلكەلە يە - سىلكەلە يە دئير:

- عاشىق قوربان، سۇزو آداما نئچە يول دئيرلر؟ نيه منىم دۋورانىمى وئرمەيىرسن؟! سىننىن قاپىۋا گلىب - گئتمكدن اۆزومده بئزىكديم، آروادىم «خىران» - دا.

بو سۇزلىرىن قاباغىندا عاشىق بير سۇز دئمەدى و كوچهده اوينايان اوشاقلاردان بيرىنى اۆز ائوينە گۆندەريب، سازى گئتىردى. سازى اوشاقدان آلان كىمىدە كۆكلەيىب، آياغا قالخدى و كۆچهده كى آداملارلىن ايچينده صفرعلى يە دئدى:

- صفر على «سېچان داغارجىغا دۇغرو يئرىمكدن، داغارجىق سىچانا سارى يئرىيىر!» من سندن عاشىقلىق حاققى ايستمكدن، سن مىندن دۋوران ايستەيىرسن؟! ايندى كى بئله اولدو مىندە «ساندىغى آچىب، پامبىغى تۆكە جگم» و سازى چالا - چالا بو سۇزلىرى اوخويارق، صفرعلى كىشى نىن توتدوغو تويدان سۆيلەيىر:

يئىندى گۆندە اوجاقلارى قازىلدى
اوج يوز آدام بىر دفتري يازىلدى
اون - دۇرد قازان يانندان - يانا دۆزولدى
باغيشلىردى بىريه اون صفرعلى
لۆمە قاشىق، سئىنلرين يانى يوخ
حنئيف بو مجلسين دسترخانى يوخ
قوناغى چوخ، چيراغى يوخ، نانى يوخ
ياپىيدىر «هفديزم»^۱ اون صفرعلى
اوج آرشىندان توى خلعتى تىكىلدى
دۇوران يىغان زامان اۇزو اكيلىدى
مىثقال - ياريم پيدن شاملار (شمعلر) چكىلدى
يوغوندور ياريسين يۇن صفرعلى
وارد اولدوق خان صفرين تويونا
بركه قويدوق چول - چاپىغى^۲ سۇيونا
چيت آرخالىق ياراشىردى بۇيونا
حنئيف قىسسا گلىدى دون صفرعلى
آي آغالار سيزه دئىيم خئيرانندان^۳
دئىير اۇللىم ال چكمرم دۇورانندان
بىر شاھىدا آلانمازلار قورىانندان
اوتوز حئيران گلە، اۇن صفرعلى
عاشىق قورىان چكىدى قىشى - بورانى
ووردون اورە يىمە اودلو يارانى
گۇزون چىخسين وئرمەرم بىر قيرانى
يانسان - يان، دۇنسان دا - دۇن صفرعلى^۱

شعرین نه ساحه ده اولدوغونا باخما یاراق، شاعیری نین قدر تلی،
 جوشغون شعر قریحه سینه مالک اولدوغونو گۆرسه دیر. ها بئله شعرین
 مکمل و زنگین اولدوغو شاعیرین چوخ - چوخ آیری اثرلر یاراتدیغینا
 شهادت و ثریر. شعر و ادب اهلی نین بیلدیگی کیمی، شاعیر هر نه قدر
 گوجلوده اولسا، ایلک شعرلری بو قدر تده اولای بیلمز. دئمک بو شعر
 شاعیرین ایلک شعری اولای بیلمز ها بئله سون شعر ده دئییلدی. بو سۆزه
 شاهد، آیری - آیری سندلر الیمده وارکی، سۆزون اوزانماسیندان
 چکینیب، سۆیله مکن واز کئچدیم انشاء الله آیری یازیلاردا او سندلرله
 بیر سیرا شعر و حکایه لر گۆرسه ده جکم.

-
- ۱- هفدیرم = ایندی مئشینده اؤن کیلودان عبارت اولان بیر باتمانین «پلم» (اوتوز ایکی دن
 بیر) دیر! یعنی ۳۱۲ گرم.
 ۲- جیریق - سۆکوک پالتار
 ۳- صفر علی نین آروادی

آذربایجانین ان قدیم تاریخینده گونئی

میلاددان قاباق ۸ - نجی عصرده

ویل دورانت مشهور «مدنیت بشیگی» ادلی اثرینده یازمیشدیر:

«یازیلی تاریخ الده اولان زامانندان ایندییه قدر آزی آلتی مین ایل کشجیر. بو مدتین یاریسیندا، بیزه معلوم اولدوغو قدر، یاخین شرق بشری ایشلر و مسئله لرین مرکزی اولموشدور. مبهم «یاخین شرق» اصطلاحیندان منظوروموز آسیانین بوتون جنوب - غرب حیصه لری دیرکی، روسیه و قارادیزین جنوبوندا، هیندوستان و افغانستانین گون باتانیندا یئرله شیر. چوخلو گؤز یوممالارلا بو آدا مبصری ده داخل بیلیریک، اونا گؤره کی، بو اولکه چوخ اوزاق زامانلاردان شرقله باغلی اولموش و بیرلیکده شرقین مرکب و دولاشیق مدنیتینی یاراتمیشلار.

...بیزیم آوروپا و آمریکا مدنیتیمیز، عصیرلر اوزونو، «کثرت» آداسی، یونان و روم بولبله همین یاخین شرق مدنیتیندن آلمیشدیر. آریسالارین اؤزلری مدنیت یارادیب توران اولمامیشلار؛ بلکه اونو باییلدن و مبصیردن بیرووز آلمیشلار. یونانلی لاردا مدنیت سارایی یاردان سایلمیرلار، اونا گؤره کی، اونلارین باشقا لاریندان آلدیقلاری، اؤزلریندن یادگار قویدوقلاریندان. قات - قات آرتیقیدیر. حقیقتده یونان بیرواریدیرکی، حربی غنیمتلر و تجارتله شرقدن اوریا گلیمیش اوج مین ایللیک علم و هنر ذخیره لرینی، ناحق اولاراق بیه لشمیشدیر. یاخین شرقه عاید تاریخی مطلبلری اوخوماق و اونا احترام اشدیکده، حقیقتده آوروپا و آمریکا مدنیتین اصیل یارادانلارینا یورجوموز ادا اتمیش اولوروق/ویل دورانت. تاریخ تمدن. مشرق زمین گاهواره تمدن. تهران. ۱۳۶۵. ص ۱۴۱

آذربایجان دا همین یاخین شرقین شمال حیصه سینین مرکزینده، اؤزوده شمال - جنوب و شرق - غرب یوللارینین گؤرؤشدوگو یئر، طبیعت جه ملایم و ثروتملی بیر اولکه دیر. دشمنک آذربایجانین دا ایلک بشر مدنیتینین بارانما، سیندا پایی اولموشدور.

گونئی بۆلۈگۈ جنۇبى آذربايجانين مركزينده ، اورمو گۆلو ايله ميشو و داغلارينين آراسيندا يئرلشيرو تقريباً ۱۱۰ كيلومتر بويو و اوست - اوسته ۳۰ كيلومتر ائنى واردير.

حاصيل خيز ونعمتلى بير منطقه اولان گونئی عموم آذربايجان تاريخينده اؤزونه خاص تاريخى حادثه لرین شاهیدی اولموشدور. بورادا بيز بو حادثه لرین، تاريخه بللی اولان، ان قديم لریندن مهم لرینه اشاره ائده جه يیک.

ويل دورانتين گؤستردیگی ایلک بشر مدنیتی آریا لارین منطقه میزه گلمه سیندن اوج مین ایل قابق ، یعنی میلاددان ۴۰۰۰ ایل اول یارانمیش و انکشاف اتمیشدیر.م.ق. اوچونجو مین ایلیگین سون یوز ایللرینده اورمو گۆلونون شمالی، شرقی، جنوبی، شیبلی و قافلاتی گدیکلری، هستری، همدان، قزوین، زنجان آراسینداکی اراضی ده التصافی دیلی قوتی - لوللوی و مانناخلقلری یاشاییب حاکمیت اتمیش و.م. ق ۲۲۰۰ - نجو م.ق. ۲۱۰۹ - نجی ایلده قدر ۹۱ ایل باییلده حاکمیت اتمیشلر. م.ق. ایکینجی مین ایلیگین ایلک یوز ایلیکلریندن ایران آذربایجانى اراضيسينده ماننا خلقى اؤز حاکمیتینین ایلک تمل داشلارینی قویماغا باشلاير.

همین دؤرلردن قابق ایلاملار و کاسیلر جنوبدان، هردن بیر، قدیم جنوبی آذربایجان و بوگونکو همدان اراضی سینه هجوم ائدیپ، تالایردیلار، میلاددان قابق ۱۵۰۰ - نجو ایللردن ایسه غدار میلیتاریست، نظامی آسوری حؤکومتی غرب طرفیندن، آردیجیل شکیلده، آذربایجان و بوگونکو همدان اراضیسینه هجوم ائدیپ تالایر، چالیب - چاپیر و بو خلقین انکشاف، ترقی و متشکیل اولماسینا مانع اولوردورلار.

میلاددان قابق ایکینجی مین ایلیگین سون یوز ایلیکلریندن بوگونکو شرقی تورکیه تورپاقلاریندا، مانالیلار، قوتی - لوللیلر کیمی التصافی دیلی و کؤکلری اورتا آسیادان گلمه اولان قدرتلی «اورارتو» حؤکومتی یارانیر و آذربایجانا هجوم ائلمه گه و اونون اراضیسینی اشغال ائتمه گه باشلاير.

بودؤورده یاخین شرق منطقه سینده سامیلردن اولان «آسوری» و «بابل»،

التصاقی دیللی خلقلردن اولان «ایلام» و «اورارتو» حؤکومتلری بیری-بیربله جیدی رقابت اندیر و آسوریلرله اورارتولار آذربایجان تورپاقلارینا گؤز تیکه رک بورداد آریتق فورمالاشمیش «مانتا» حؤکومتینی جیدی فشار آلتینا قویورلار. بئله بیر گرگین دؤروده میلاددان ۹۰۰ ایل قاباقدان آریالار شمالدان جنوبا، هیندوستان طرفلرینه و خوراسان یولیه ایران فلاتی اراضیسینه آخماغا باشلاپیرلار. بؤیوک آوروپا تاریخچیلری او جمله دن. «ر.گیرشمن» بن فاکتلا اساسیندا یازدیقلارینا گؤره، آریالار شرقدن بوگونکو همدان-قزوین-زنجان-آذربایجان اراضیسینه گیرمه گه چوخ چایلشدیلار سادا، قوتی-لوللوی و مانتا خلقلرینین وحدتی و جیدی مقاومتی نتیجه سینده بو اراضیدن واز کنجه گه مجبور اولاراق، قوتی-لولویلرین جنوبو و «ایلاملارین»/بوگونکو خوزستان/شرقینده، یعنی بو گونکو فارس ایالتی اراضیسینده بئرلشیب «ایلام» حؤکومتینه تابع اولاراق یاشاماغا باشلاپیلار.

میلاددان قابق ۱۰-۹-۸-ینجی عصرلرده آسوریلرله اوراتولار آردیجیل شکیلده بوگونکو آذربایجان و همدان اراضیسی، یعنی مانتا-قوتی-لوللوی اراضیسینه هر ایگرمی-اوتوز ایلدن بیر، بعضاً داها تئز-تئز، هجوم اندیب خلقلین وار-بوخونو تالاییر دیلار.

آسوریلر او زمانکی جنوبی آذربایجانی تالاییب گئدیر دیلر، لاکین اوراتولار بو اؤلکه نین غربینده اولان، آغری داغی نین شرقینده بئرلشن بوگونکو ماکسی، قره ضیالددین، ائو اوغلو، خوی و سالماس اراضیسینی میلاددان قابق دوققوزونجو یوز ایللیگین اوللریندن و گونئی و تبریز ساحالینی م.ق. ۸۱۴-نجو ایللردن ایشغال اندرک، یوز ایل اؤز اللرینده ساخلادیلار.

بو تاریخه قدر بوتون اورمو گؤل اطرافی، او جمله دن گونئی اهالیسی آسوری و اورارتو هجوملاریندان نسبتاً قورونوب آماندا قالماق اوچون اولاً میشو و انکلرینین داغلیق منطقه لرینده کندلر تیکیب یاشایار، ایکینجیسی هامان داغلیق منطقه کندلرینه یاخین تپه لرین آلتیندا گیزلنمک اوچون کؤهولر قازیب

حاضر سازد. دیوار. گونئی، انله جه ده اورمو گؤلونون شرق منطقه سی اهالیسی آسوری و اوراتو هجوملارینی / یا بوگونکو سالماس - تبریز - اوسکو خطی یا دا اوسکو تبریز - سالماس خطی اوزره / اؤنجه ده بیلیمک اوچون معین فاصیله لرده، تپه لر اوستونده اود یاخاراق، علامت لر وئرر و اهالی، دوشمن گلمه دن چوخ قاباق مال - قاراسینی و مومکون اولان ثروتینی گؤتوروب کؤهولرده گیزلنر دیرلر.

م.ق. ۸۱۴ - نجو ایللرده اورارتولار بوتون گونئی ماحالینی توتوب، ماننلاردان آلدیقدان سونرا، بو ماحالین وضعیتی قسما ده بیشدی.

آسوریلرین آذربایجانا، یعنی مانا قوتی و لولوییلره قارشى هجوموندان اساس هدفلى تالان و غارت ایدی، اونلار تالییب چاقدیقدان و اسیر توتدوقدان سونرا قایدیب گئردیلر، لاکین اورارتولار توتدوقلاری مانا اراضیسینده، او جمله دن گونئی ماحالیندا زراعت و اکینچیلیک اوچون اولدوقجا فایدالی ایشلر گؤرردیلر. اورارتولار بوگونکو گونئی ماحالینی یوز ایل الده ساخلامیش و بوردا، انله جه ده تبریز و سالماس منطقه سینده، بو یوز ایل عرضینده بؤیوک اکینچیلیک ایشلری و آبادلیق تدبیرلری گؤرموشلر.

م.ق. ۷۱۴ - نجو ایله آسوری شاهى «ایکینجی سارقون» اورمو گؤلونون جنوب و شرقیندن کئچیب، تامرakis (تبریز) قالاسی و شهرینی تالایاندان سونرا، اورمو گؤلونون شمالی ایله، یعنی بوگونکو گونئی ماحالی ایله، «اولخو» شهرینه (بوگونکو سالماسین غربینده) گئدیب اورانی و یولو اوستو گونئی ماحالینی باشا - باش ویران اندیب تالامیش و خوی ماحالینی دا غارت اندیب اودلایاندان سونرا، قوتوردان کئچیب اورارتولارین اصل اراضیسینه هجوم ائتیمیشدیر.

«ایکینجی سارقون» گونئی ماحالیندان کئچرکن، اونون وقایع نیگاری منطقه ده گوردوکلری واقعیتلری، هابئله سارقونون بویروقلا رینی قتیده آلمیشدیر. بو قئیدلر زمانه میزه گلیب چاتمیشدیر. او اؤز قئید لرینده یازیرکی، «سانقی بوتو» منطقه سی، یعنی بوگونکو گونئی ماحالینین هر یئری باغ، باغچا، یاشیللیق، مئشه، اورمان، کانال، آرخ، سوو ارماق اوچون چشمه، قویو، بولا ق، سد، زراعت و آبادلیق ایدی. وقایع نیگار یازیرکی، ایکینجی سارقون امر ائتدی کی، قوشونلاری بوتون بوسد لری

يىخىدىلار، چىشمەلر، آرخلار بولاقلارنى كورلايىب دولدوردولار، باغلارنى،
 آبادلىقلارنى، مېشەلرنى، اھالىدىن بوش اولان كندلرنى اولداديلا و الدە اتئىدىكىلرنى
 بوتون ثروت و مال - قارائى يىيەلەنىپ وگىزلىمەيە ايمكان تاپمايان اھالىنىن
 مقاومت كۆستىرە نىنى اولدورۇپ، مقاومت كۆستىرمە بىلەننى اسىر ائىدىب آپاردىلار.
 بوتون بو آبادلىق و زراعت ايشلرنى، سولاماق اوچون تىكىتتىلرنى اورارتولار
 يوز ايللىك حاكىمىتلرنى دۇورو كۆتىدە ياراتمىشىدىلار. بو تارىخىدىن سونرا بوتون
 كۆننى ماحالى، اوللار اولدوغو كىمى، ماننا كۆمىتىنە يىتىشىدى.

بو آبادلىق ايشلرنى شىبەسىز كۆننى منطقەسىنىن باشا-باشىندا اولموشىدۇ: تىسى،
 تىل، كافتارالى، شىبىستىر، سىس، سوفيان چاپلارنىنا، حتى شىبەسىز داغلار آراسى
 كىچىك چاپلار بىلە سىدلرلە باغلاناراق ياغىش، قار و عومىتىلە طىبىعت سولارنى
 ماھارلانمىشىدىكى، منطقەنىن باشا-باشى باغ، باغچا، باشىللىق، تارلا، اورمان و
 مېشەلىك اولموشىدۇر.

كۆننى منطقەسىنىن بو سىدلرىندە شىبىستىر چاپىنىن «چاى درە» آدلانان آخار
 قاسىنىدا (مىسىل) قالىقلارنى قالان و سىداوستو آدلانان يىرنى بىز دىفەلرلە كۆرۈپ
 تانىيىرىق. ائىنى ۱۵۰ - ۱۰۰ مېتىر قىدر اولان «چاى درە» دەھمىن بو «سىداوستو» يىرىن
 ۴۸ مېتىر ائىنى واردىركى، ايكى طرفى سال داشدان اولان دىك داغلاردىر. بو ۴۸
 مېتىر يىرە چوخلو مىقداردا قايالار تۆكۈلمۈش دوركى، شىبەسىز ھامان سىدىن
 قالىقلارنى دىر و چاى سويو او قايالارىن آلتىندىن كىچىپ آخىر و اساساً چاى درە
 نىن قومىسالىقلارنىدا باتىب آرادان كىندىر و بوتون «چاى درە» و اطرافىندا كى تەلر
 قوپقورۇ، آغاچسىز و چۆل كىمىدىر.

بو «سىداوستو» نون يوخارى طرفى نىسبەتەن كىشى و وسعتلى يىردىر. بو يىرىن
 غرىبىندە «قانلى درە»، آدىلى درەلر، شىمالىندا دانا قىران» داغىنىن درەسى و شرق
 طرفىندە باشقادىرەلر واردىركى، بۆيۈك بىر آبىر كىمى، ھىر طرفىدىن اوجا تەلرلە
 احاطە اولونۇر. بو محوطە سوساخلاماق و اطراف تەلرلى مېشە و اورمان اوچون ان
 مناسىب يىرلردىر.

ئاسۇقلە قىئىد ائىتمەك لازىمدىركى، بو سىدا و ماحالىن باشقا سىدلرىنى تىكىمەك

اوچون م. ق. ۷۱۴ - نجو ایلدن بو گونه قدر خلقلین قدرتی، ایمکانی، رهبرلیگی، علمی باجاریغی اولمامیشدیر. حالبوکی، بئله - بئله سدلری چاغداش تشکیک له چوخ ساده، تنز و اوجوز تیکمک آساندیر. گۆره سن نه زامان بو سدلری تکیب گونئی ماحالینی بهشته تای انده جه ییک؟...

م. ت. زهتابی

گونئیین تهرانداکی هیئتلری

گونئی لیبر اجتماعی انسانلار اولدوقلاری اوچون غربت اؤلکه لرده ده یاشادیقلاری زامان، اؤزلرینه خئیره جمعیتلری، مسجدر و حسینیه لر تاسیس اتمیشلر. گونئیین چوخ کند و شهری نین تهراندا یاشایانلاری نین اؤز کند و شهری نین آدینا ییغینجاق یشلری نین بیر سیراسی نین عنوانی آشاغیدا وئریلیر.

سای شهر- کند عنوان

- ۱- شبستر (چؤستر): میدان دکتر فاطمی، مجمع اسلامی شبستریها...
- ۲- خامنه (خومنا): خ. آذربایجان، خ. قصرالدشت چهارراه توس حسینیه خامنه ایها تلفن ۶۴۷۳۶۷۱
- ۳- دریان: خ. ستارخان، خ. پاتریس لوموبا جنب اداره گذرنامه حسینیه دریانیها

۴- شانجان (چن آوان): خ. آذربایجان، میدان رشدیه جمعیت خثیره

شانجانیها تلفن ۹۲۰۸۸۸

۵- وایقان: خ. هفده شهریور، خیابان شهید ابراهیم توفانی،

مسجد امام حسن عسکری (ع)

۶- بینیس: پیچ شمیران، خ. شریعتی نرسیده به چهارراه حقوقی

حسینیه بینیسها

۷- سیس: خ. وحدت اسلامی، خ. شیخ بهایی، کوچه

مطیع الدوله پلاک ۲ حسینیه سیسها

۸- دیزج خلیل (دیزه خللی): خ. فردوسی، نرسیده به میدان، اول خیابان

کوشک، کوچه انجمن خثیره دیزج خلیل.

۹- شرفخانه: تهرانپارس، فلکه دوم، خیابان زرین، شمالی ۱۱۷،

نیش ۱/۱۸۰

۱۰- نوجه ده (نؤودی): پیچ شمیران، خیابان تنکابن کوچه طالقان خثیره

نوجه دهیها

۱۱- نعمت اله (نمت اله) میدان امام حسین، خیابان دماوند، خیابان

ایرانمهر پلاک ۴۷ حسینیه نعمت اله مکتب الزهرا

۱۲- تیل: خیابان قزوین، خیابان تیموری، خیابان شهید

مهدی درویش پلاک ۵۷ حسینیه اهل بیت تیلیها

۱۳- شندآباد (شیندیوار): میدان خیام، کوچه لاجوردی مسجد

ملک آباد

۱۴- کوشک (کوشک): خیابان قصرالدشت، چهارراه مرتضوی حسینیه

کوشکیها

۱۵- تسوج (تسی): بوذرجمهری، چهارراه سیروس، کوچه نایب‌الامام

روبروی حمام قبله پلاک ۲۰۰ حسینیۀ تسوجیها

۱۶- ساریاتقلی (ساروانقولو): خیابان دهم فروردین، سلیمانی، کوچه

شهبازی، پلاک ۴

۱۷- کوزه کنان (کوزه کوران): خ. صفای شرقی، حسینیۀ ولیعصر (عج)

کوزه کنانیها تلفن ۳۴۷۴۱۴

۱۸- مشنق (مشنین): الف - جاده قدیم کرج، شهر قدس (قلعه حسن خان)

خ. شهید عالمی، خ. قدس، کوچه خر، مسجد قمر

بنی هاشم (ع) مشنقیان

ب - نارمک، خیابان فرجام شرقی ۱۵ متری

ولیعصر، کوچه رحمتی مسجد موسی ابن جعفر (ع)

مشنقیان

۱۹- علیشاه (آلیشا): میدان امام خمینی، خیابان چراغ برق، روبروی

خیابان سعدی داخل کوچه ناظم‌الاطباء مسجد جامع

علیشاهیها

۲۰- سرکندیزه (سرکنزه): خ. آزادی، خ. جیحون، بین هاشمی و امام

خمینی، حسینیۀ سرکندیزجیها

۲۱- هریس (هثریز): خیابان پامنار، روبروی منار، کوچه قائم مقامی،

هیئت هریسیها

قافلان قالا تپه‌سی

آغشین آغکمرلی

عزیزینم قالا سیز
شهر اولماز قالا سیز
من کی گتتمه لی اولدوم
سیز ساغلیقلا قالا سیز

آرخسو لوقلارین دقت مرکزینده قرار تاپان تپه‌لر بعضاً قاپالی تاریخمزدن صحیفه‌لر آچیر، بو تپه‌لرین بیر چوخو یوموشاق تورپاقدان تشکیل اولونور. عمومیتله هوندورلویو ۳۰ - ۴۰ متردن آرتیق اولمایان و آچیق دوزلرده قرار تاپان تپه‌لر واختیندا هوندور قالالارین یئرلری اولموشدور. ایندی ده اؤستوندن باخاندا کیلومترلرله اوزاقلاری آیدینجا سیناگورمک اولار، واختیله یاشاییش ائولرینی تشکیل ائدن بو تپه‌لر نئچه قاتدان عبارت ایدی.

اوزون دیوارلارلا حاصارلانمیش و حربی استراتژیک اهمیت داشیرمیشلار، دؤرد گوشه سینده گزمه‌لرین مخصوص یئرلری، قاراولخانالاری، تاخیل آنبارلاری، سوکوره لری و گیزلین یوللاری تام حربی شرایطه اویغون بیر وضعیتده ایمیشلر بو تپه‌لر واختیندا قالا اولموشلار. بونون کیمی تپه‌لر یالنیز آذربایجان اراضی سینده یوخ، عراق،

گورجستان، سوریا، تورکیه حتی هیندیستاندا موجود اولموشلار. بو تپه لر اوردا و اطرافیندا یاشایان ملتین مدنی وارلیغینی نمایش ائتدیریر.

منچستر اونورسیتی نین پروفیسور و چارلز بورنی ۱۹۵۹ - ۱۹۵۸ - جو ایللرده آپاردیغی آراشدیر مالاریندا آذربایجانین اورموگو لولو اطرفیندا ۵۰ تپه نی قیده آلمیش و بونودا خاطیرلا تمیشدیرکی، اورمو گولونون شرق و غرب حصه لرینده اولان تپه لرین سای بی بوندان دا چوخ اولاییلر.

حسنلو تپه سی - اورمو گولونون جنوب سمتیده یئرلشن و دوردونجو گکولوزی دؤوره عاید اولان تپه لر دندیر، بو تپه ده تاپیلان اشیاء - لارقالانین تاریخینی معین ائدیر، ماننا دؤلئینه باغلا ییر.

گؤی تپه - اورمو شهرین ۶ کیلومتر جنوب شرقینده یئر لشیب ۱۹۳۴ نجو ایللرده گئدن قازیتیلار آرخشو لوقلارین حیرتینه سبب اولموشدور. چونکی بورادا بابل دؤلئنین حماسی قهرمانی «گیلگمیش» ین شکلی مفرغدن دوزلمیش بیر صحیفه نین اوزه رینده تاپیلیمیشدیر. بوشکیلده «گیلگمیش» بیر اؤکوزون ایکی آیاغینی گؤیه قالدیرمیشدیر. بو صحیفه نین میلاددان اول ۸ - ینجی عصره عاید اولدوغو گمان ائدیلیلر.^۱

یانیق تپه «قاراقپه» - ۳۱ کیلومتر تبریزین جنوب شرقینده و ۶ کیلومتر خسرو شهرین شمال - غربینده قیشلاق کندینده یئرلشیر ۱۹۵۸ - ده چارلز بورنی دئتمیشدیر^۲: یانیق تپه نین هوندور لویو ۵/۱۶ متر،

۱ - عراق ژونالی ۳۳ نجو دور ۱۹۶۱ نجی ایلده. ص ۱۳۸ - ایرانین شمال غربیده یانیق تپه مقاله سینده

۲ - آنتی کویتی درگیسی نین ۱۳۹ نجی نمره سینین ۳۵ دورینده ۱۹۶۱ ایلده ۴۱ - ۲۳۷ نجی صحیفه لرینده.

ساحه سی ایسه ۸۰ کوادرات کیلومتر دیر.

بو تپه ده تاپیلان اشیاء لارا گۆره، اوجمله دن ال ده بیرمانی، داشدان یوتسانیلیمیش اوراق و معین اشیاء لار شهرین مادی مدتیئینی عکس ائتدیریر. بو تپه آدینی دا اۆزه رینده باش وئرمیش حادثه دن آلیب، بو حادثه نی ثبوت ائدن نشانلاردا وار. بورادا یاشایان اهالی بایتالچلیق و اکینچلیق ساحه لرینده مشغول اولموشلار بو تپه نین بناسی دا داش دؤورونه عاید دیر (میلاددان اؤل اوچونجو عصر) باشقا بیر یئرده چارلر بورنی دئیر:

گۆرجوستاندا «بش تاشی» داغیستاندا «قایا کنت» و ناخچیواندا «تویره - تپه سی»، «شومو تپه سی»، «کول تپه»، «قارغالار تپه سی» و تبریزین ۳۱ کیلومتر لیگینده یئرلشن «یانیق تپه» بونو گۆستریرکی، شرقی آنا دولودان قافقازا قدر آریالاردان چوخ قاباق آسیا خالق لارنین ایچری سینده اولان و قافقاز ملتی ساییلان و قافقاز اراضی سیندن گلیمیش قوم ایندیکی آذربایجان تورپاقلاریندا یاشامیش دیر.^۱

قافلان قالاتپه سی - تبریزین ۳۵ کیلومتر شمال غربینده اورموگؤلونون شمال شرقینده سوفیان دان ۴ کیلومتر آرالی ایس کمر کندی نین شمال غربینده یئرلشیر، هوندور لویو ۱۲ متر، ساحه سی ایسه ۴ کوادرات کیلومتر دیر. هله لیک تاریخی بیزه معلوم اولمایان تپه ده بوکیمی اشیاء لار تاپیلیب، داشدان یوتسانیلیمیش پیچاق لار، اوراق ... ساخسی قبالار و اوجاقلار... و دقت مرکزینده قرار تاپان سوکۆزه لر ی. داغلارین یاماجیندا باتان سوکۆره واسیطه سیله همین تپه دن بیر آز آرالی گئچیب ایندی ده کندی مرکزینده اۆزه چیخیر. اراضی داغلیق و قوملوق

۱ - باخ: آذربایجان در سیر تاریخ ایران ص ۱۴۸ رحیم رئیس نیا چاپ و انتشارات نیما، تبریز.

اولدوغونا گۆره مثلی گۆرونمه‌ین سویو وار.

قافلانقالا تپه‌سی نین یانیندان بؤیوک بیر چای کئچر. بو چای «قیزیللار» آدلانیر ایلده بیر نچه آی سویو اولار.

تپه‌نین جغرافی شرایطی بئله‌دیر: آرخاسی یعنی غرب حصه‌سی باغلیقدیر و اوچ گؤلله سویو تأمین اولور. باش گؤل، آرا گؤل، دیب گؤل، شرق حصه سینده دوز تپه‌لر تکجه اکینچیلیک اوچون ساخلانیلیر. دیاکونوف ماد تاریخینده دئیر: ایکینجی سارگون آذربایجان اراضی - سینده ۱۱۵ قالانی اودلادی. بلکه ده ۱۱۵ قالدان بیر ده بو قافلان قالا ایتمیش.

توپونیمیکا علمینه اساس لاناراق دئییه‌ریک کی، دقت اؤنونده قرار تاپان تپه‌لرین آدی تام بیزیم دیلین سؤزلری دیر. چارلز بورنی نین تدقیقاتی اساسیندا گوی تپه ده تاپیلان داشدان یوتانیلمیش قوچ هئیکللی یالنیز تۆرکلره منسوب اولموش. تۆرکلر قوچ هئیکللینی مردلیک، قهرمانلیق، قوچاقلیق سیمبولوکی می دؤیوشجو ایگید سرکرده‌لرین مزاری اوستونده دیکر دیلر. ائله بونا گۆره خصوصیه جنوبی آذربایجاندا ساییز حساب سیز قوچ هئیکللی گۆرمک اولار.

قوبوستاندا، آزیق ماغاراسیندا، همدان اطرافیندا، مارلیکده، ماغارا دیوارلاریندا چکیلن رسملرده کی رقص لری نچه - نچه مین ایللر بوندان اؤل اولدوغونا باخمایاراق ایندی ده ملتیمیز قورویوب ایفا ائدیر. بوندان علاوه باردراقلاردا، چاناقلاردا اولان شکیللر آذربایجان طبیعتینی، وطنیمیزین گؤزلیکلرینی عکس ائتدیریر، ایندی ده خالی و خالچا-لاریمیزین بزه گیدیر. ایستر ناخیشلاردا ایستر سه‌ده توخوما طرزی یالنیز بیزیم ملتیه منسوب دور بودا دؤن، بوگون یارانان شئی دئیل.

ایس کمرده بوقالانن حاققیندا بیرئله روایت وار:
 بورادا بیر سرکرده واریمیش، آدی قافلان ایمیش. قافلان دویانی آلماق اوچون،
 بۆتون وار - دۆلتینی بیر یشره تۇپلایب، امر ائتدی اۆستونه تورپاق تۆکسونلر. سۇنرا
 اۆزدونو حرکت وئیریر. بیر چوخ یشلری آلانندان سونرا، ایندیکی «میانا» شهرى نین
 یاخینلیغینداکی داغلاردا آغیز بیر ساواشدا هلاک اولور، ائله بونا گۆره میانا شهرى نین
 یاخینلیغینداکی داغین آدی دا «قافلانی» گئدیر.

شانجان

محمود آرامجان (آرام)

اوزاقدان گۆرسه نیر میشوون داغی
 اتگینده واردیر باغچاسی، باغی
 سول یانی «دریان»^۱ دیر، «بینیس ده»^۲ ساغی
 آرادا گۆنئیین گۆزو «شانجان»^۳

چشمه لری بند، بره نی ییخارلار جوانلاری شیره، داغا چیخارلار
 نامردلرین بوغازینی سیخارلار گۆرنه بسلیب اوغلان، قیزی شانجان

سۆرو - سۆرو چۆله چیخار حَشمین نه اکیلسه، اوردا اولار بیره - مین
 سازیندا دئییلیب اوستاد قَشمین گۆل چیچکدیر دره، دۆزو شانجان

داغلار اوجا، دره لرین دریندیر باللارین چوخ عطیرلی دیر، شیریندیر
قیشداهاوان سویوق، یایدا سریندیر دوغرودان گۆزلدیر یازی شانجان

* * *

بیر گئده دیدیم «سیاسر»^۴ ین باشینا باخایدیم بیر میشوون داغ-داشینا
هوس وثریر یارینا، یولداشینا سونا کهلیکلرین نازی شانجان

* * *

چشمه لرین چوخ دور گلمز لر سانا ساغ-سولا آخیب، گئدر لر هر یانا
«سۆسنی»^۵ بیر یانا «آغ داش»^۶ بیر یانا بیرده «قوشتاراز»^۷ ین اؤزو شانجان

* * *

سۆز قوشارام من گئجه، گۆندوز سنه کؤنول وثره ر ائشیدن لر و طنه
روزگار خوش اولسون هم سن، هم منه عاشیق لار چالاندا سازی شانجان

* * *

باغچا لاردا آچار گۆل لر، چیچکلر «واثقی»^۸ شعریندن دولار اؤره کلر
«کلامی»^۹ شعرینده، چکیب آمکلر تاریخدا قالا جاق ایزی-شانجان

* * *

ائلیم آتماز سنه قوللوق ائده نی حؤرم تیله قوناق گلیب - گئده نی
بیز سئوه ربک سنده چؤل و، چمنی سن ده گل اونوتما بیزی شانجان

* * *

قوشلارین اوخویار آغاج باشیندا حئیران گزه رمیشوون داغ-داشیندا
اوتوراراق «چاردهنه»^{۱۰} ین باشیندا «آرام» نظمه چکر سۆزو شانجان

۶- گۆزه لی، بولاقلی یئر آدی دیر.

۱- ۲- ۳: کند آدی دیلار. ۷- کهریز دیر.

۴- داغدا یئر آدی دیر. ۸- ۹- شاعیر ایدیلر.

۵- کهریز و یئر آدی دیر. ۱۰- کهریز آدی دیر.

گۆرۈرەم سنى

ھەر يىرە باخىرام، گۆرۈرەم سنى
 سىنىز دە بىر يىرى گۆرۈ بىلىمىم
 سىنىلە داغلارنى سىلىكەلەيىم
 سىنىز دە بىر آلمانا درە بىلىمىم

باھاردا چىچىك سىن، آلىرام عىطرىن
 قىش گۈنۈ كۆلكىدە گۆرۈرەم سنى
 كىچىكلەر شىكلىنى چىكىر گۈز ياشىم
 گۈندۈزلەر ئۆرە كىدە گۆرۈرەم سنى

چىكىرىم ئىمىي ئاتىكلىرىندىن
 ئىستىرسە گل ياشات، ئىستىرسە ئۆلدۈر
 مەنىمكى، جەننەم، بەھىشتىم سىنى
 ئىستىرسە سىن آغلان، ئىستىرسە گۆلدۈر

سىنىز نە آغلارام، نە دە گۆلەرم
 سىنىز نە قالارام، نە دە كىيىم
 «آغلار» ئام ئۆرەيىم چىرىپىنىر يىشە
 سىنىز نە بىلىمەرم، نە دە بىلەرم

«شەرفخانا. ش آغلار»

نە غمىم

كۈندۈمۈن پىنجىرەسىن سۈگىلىم آچسا نە غمىم
 گۈزۈمە گۈزلىرى اۇ لحظه ساتاشسا نە غمىم
 بىر غۇموردور سىر كۈيۈندە دۇلانىنام خىيران
 منە سارى اۇ گۈزەل بىر كرە قاچسا نە غمىم
 بىر دۇنە چكسە قارا زولفون اۋزۈندىن نە اۇلار؟
 گۈزلىرىم گۈزلىرىنە دۈشسە - قاماشسا نە غمىم
 چوخ زماندىر قىلىرى جور و جفا عاشقىنە
 چشمه مەرى اگر قايناسا، داشسا نە غمىم
 اۇ پرىچەرە منى ياندىرىب، ھجران اۋدونا
 بىر دۇنە وصلە ياخىن منلە ياناشسا نە غمىم
 دۇلانير مىندىن اۇلار ايللر اۇ جانان آزالى
 آيرىلىق فاصلهسى بىرجه داراشسا نە غمىم
 گلە قوربان كىسره م آددىمىنا سۈگىلىمىن
 «آغلار» ام بوينو ما بىر زولفى دولاشسا نە غمىم

«عبدالکریم منظوری خامنه»

«گولمه جه»

رحمتلیک خامنه لی مش عبدالاحد عمی خامنه نین مزه لی
دانشانلاریندان بیر ابدی. بیر گون اونون قونشوسو اونون قاپسینا
گلیب دئیر:

- مش عبدالاحد عمی، ائششگین وئر، باغدان بیر تای بادام گتیریم
(ایکی تای بیر یوک اولار، بیر تای یاری یوک) مش عبدالاحد عمی
ائششگین ائوده اولمادیغی نی دئییه - دئییه، ائششک «په یه» (طویله) ده
آتقیر ماغا باشلاییر.

مش عبدالاحد عمی بونو ائشیده رک قونشویا دئیر:

ایندی کی، بو ائششک منیم یالانیمی چیخارتدی، من ده دئیرم:
- آبار، بیر تای عوضینه بئش تای چات.

گولمه جه

خامنه لی کامانچاچی عسکر چوخ یاخشی کامانچا چالاردی.
کامانچانین سیملری آدام کیمی دیله نردی. بو کیشی کامانچادا
دۆزه لده ردی. بو کیشی ترپا کامتاد اولدوغو اوچون آیری ایش گۆرمز
ایدی و کئچینه جگی کامانچا چالماقدان ایدی. گونئی - ین چرخ
کندلرینده توپا آپاریلاردی. «ملکزاده» کندینده بیر توی واریدی. کندین
اربابی دا توبدا شرکت ائله میشدی. عسکرین کامانچا چالماغیندان چوخ

خوشو گلدی و اوندان سوروشدو:

- او غلوم، ائله پشه ن بودور، یا آیری ایش ده گۆره رسن؟

عسکر دئدی:

- باشقا بیر ایشیم یو خودور. آنجاق تو یلاردا، شنلیکلرده کامانچا

چالیب، بیر ته هر کئچینه رم.

ارباب دئیر:

- محرمده، اورو جلوقدا کی توی اولماز. اونداس نئجه کئچینه رسن؟

عسکر دئیر:

- ائله کی کئچینه رم.

- ارباب دئیر:

- تویو سوواندان سونرا منیم یانیماکل، دئیم، سنه ایکی خروار بوغدا

وئرسینلر.

ایکی خروار بوغدا وعده سینی ائشیدن عسکر او گنجه بتر هاوالار

چالیر. صاباح توی سوووشاندان سونرا اربابین یانینا گئدیپ دئیر:

- آغا، من گئدیرم.

ارباب دئیر:

- او غلوم گئت دا.

عسکر گۆرور اربابدان خبر چیخمادی. یشنه ده تکرار دئیر:

- آغا من گئدیرم.

ارباب دئیر:

- او غلوم گئت دا.

عسکر دئیر:

- حتماً اربابین وئردیگی وعده یادیندان چیخیپ و اربابا دئیر:

- سن گئجه دئدين صاباح گل، سنه ايکي خروار بوغدا وئريم. ارباب
دئير:

- اوغلوم، دونن گئجه سن بير هاوا چالدين منيم خوشوما گلدی، من ده
بير سؤز دئديم سنین خوشووا گلدی، داها نه ايکي خروار بوغدا
ايسته مکدير؟

چوخ چتیندير

«عاشیق آحد ملکی» علیشاهلی

شئیدا بۆلبول گۆله قونسا گۆلدن دۇنمک چوخ چتیندير
غربت اۆلکملره دۆشن ائلدن دۇنمک چوخ چتیندير

اۆزون درده سالان اوغلان عۆمروڭ اولدو تالان اوغلان
يار قوينوندا قالان اوغلان ئئلدن دۇنمک چوخ چتیندير

دريالار جوشوب داشاندا ياريلار داغلار آشاندا
شيرين - شيرين دانيشاندا ديلدن دۇنمک چوخ چتیندير

يار يولوندا زولفون يول گشت مرد ائوينه يوز مين يول گشت
سن الله «آحد» بير يول گشت يولدان دۇنمک چوخ چتیندير

«حاضیر لایان مثنیٰلی داوود رحیمدوخت»

شبسترلی میرزه علی معجز

میرزه علی معجز گونش ایلی ۱۲۵۲ - ده شبسترده آنادان اولموشدور. آتاسی حاجی آغا شبسترین تاجیر لریندن ایدی. آناسی نین آدی زهرا و باباسی نین آدی میرزه بابا ایدی. او تحصیلاتینی ملا علی آدلی عالیمین کهنه اوصولدا کی مکتبینه آلمیش، اون آلتی یاشیندا آتاسینی الدن و ئرمیش و استانبولدا اولان قارداشی اونو استانبولا دعوت ائتمیش. او ۱۶ ایله یاخین اورادا کتاب ساتاراق، درین مطالعه یه گیریشمیشدیر.

اوتوز یاشیندا شبستره دؤنور. شاعیر اجتماعی حیات اوغروندا محکم ایراده ایله بؤیوک آددیملار گؤتورور. جهل ایله دؤیوشوب، خرافات و کهنه پرستلیگین ایره نج اؤزونو خالقا گؤستریمیشدیر او طنز شعر یله خالقنی آیبیدیر. شاعیر ساتیریک شعر یله یاناشی نوحه و مذهبی شعرلرده قوشموشدور.

نهایت او ۱۳۱۳ - نجو گونش ایلی ۶۱ یاشیندا شاهرود شهرینده ابدیته قووشدو.

ایندی اؤرنک اولاراق اونون آشاغیدا بیر نوحه شعرینی اوخویوروق:
من دئدیم اکبر شهزاده نی داماد ائده رم
بزه رم حجله دامادی گؤزل، شاد ائده رم
بیلمه دیم وای علی اکبر دئی، فریاد ائده رم

بیلمه دیم وای علی اکبر
گتتمه آماندیر اؤلورم
بیلمه دیم وای علی اکبر
بیرجه دایان دور اؤلورم

آنا ایسته ر اوغلو یاتا توی اوتاغیندا
نه اینکه تورپاقلار اوسته گون قباغیندا
نه تتر سولدو منیم گولوم، گول بو تاغیندا
آنان اؤلسون اوغول نه تتر دویدون لیلایه
علی، رحم ائت لیلایه

.....

معجز بیر ایناملی، اعتقادلی، عین حالدا ریاکارلیقدان اوزاق بیر
مسلماندیر. بو ساحه ده بیر شعر نین نثجه پارچاسینی اوخویاق.
اولایدی سیرقا کیمی کاش دین و ایمان دا
قولاقلار یما آسیب گؤستره ردیم هر یاندا

.....

بحق شاه نجف من ده سیزدنم دئییرم
نه قدر آند ایچیرم باور ائیله میر آندا
هنر دئیل کی کیشی بوردا بیر سبو قیرماق
بو یور او بۇطری لری سیندیر ارمنستاندا
ریا کارلاری دانلایاراق، «شاهروددان شبستره» عنوانلی شعرینده دئییر.

قاسما من اولوم يئى ناهارى
 قاتما بوغدايه آرپا و داری
 نه چئویر تسبیحی نه دئ صلوات
 نه اوروج توت، نه دنچینی آلدات
 معجز قرآن، توبه سوره سی ۳۴- نجو آیه «الَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ
 وَلَا يُفْقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ» دن الهام آلیر و «باقیات
 صالحات» قویماغی آلقیشلایر.

بدبخت او کیمسه دیرکی ییغارمالی صاندیغا
 خرج ائيله مز یثرینده کئچر عؤمرو یاریدن
 بشینین یورولدو چونکی قاباغیندا صبح و شام
 حاصل نه اولدو بس سنه بو دار داردن
 بیرخسته خانه (بیمارستان) ملّت اوچون ائتمه دین بنا
 ناخوشلار اولدو کوچه ده، باخدین کناردن
 ای کاش اولایدی دؤلتین عؤمرون کیمی ذلیل
 بیر کؤرپو پاقدیراردین او دار و نداردن

باشقا بیر شعرده دئیر:

وئر بیر ناهار خرجینی شامسیز یاتانلارا
 الله دوشورمه سین سنی فقر و ذلاته
 دوشمزاله همیشه بئله فرصت ای عمی
 احسان ائدین، وئرین، تله سین استعانه

.....

بیر باغ «ولیم» تاپانمیری بیچاره یاندیرا
 محتاجدیر اؤزو و عیالی حرارته

شیر خدا کیمی فقرا پرور اول داداش
 سن ده اوزون شبیه ائله شاه ولایته
 آج قالدی اهل بیتی، اوزو اوچ گون، اوچ گنجه
 وئردی فقیره رزقینی، قاتلاشدی زحمته

.....

قشم اولمه ییب

بۆلبول یانا - یانا گزهر داغلاری گۆل-چیچکی، باغین صفاسین ایستر
 مجنون آیاق یالین گزهر چؤللری یئردن ده، گۆیدن ده لیلاسین ایستر

هر بیر انسان درد الیندن آغلایار آیریلیق یۆکونو بیردن باغلایار
 آیریلیقلار اۆره کلری داغلایار آیری دوشن جئیران صحراسین ایستر

ائل عاشیغی ائللینین دردین آلاز هر سوزونو سازین تئللینه سالار
 باش یئره قویسا، ساز انتظار قالار خالقى سسله مه یه اوستاسین ایستر

عشق انسانا شیرین بلا اولوبدور جانی، قانی بو بلادان دولوبدور
 کیمده یوخدور عشق گۆل تک سولوبدور اودور هم عشق، هم بلا سین ایستر

اؤلوم آغیزلاردا بیرجه کلمه دیر هاردا قالدی ساز اوستاسی گلمه دی
 قانمایانلار اونون قدرین بیلمه دی آغیر ائللر کۆچن دورناسین ایستر

«نیم» سنین شعرین قشمی سسلر چون ائلده وار سازا، سؤره هوسلر
 قشم گئتدی، خالقین قشملر بسلر سنین خالقین سازین صداسین ایستر

«نیم محمودی» شبستری

انقلاب رهبری آیه‌ا خامنه‌ای خامنه‌ده...

۱۳۷۲ - نجی گونش ایللی چهارشنبه گونو مرداد آیی نین ۸ - یسده ساعت ۱۲ و ۳۰ دقیقه ده انقلاب رهبری آیت الله خامنه‌ای حضرتلری اوژو دئمشکن اوژ آتا - بابا یوردونو و قوهوملارینی یوخلاماغلانده، خامنه نین ورزش استودویاسیندا تاریخی بیر چبیش ائله دی. گونئی منطقه سی نین مهربان و قانی ایستی اهالیسی ایلله خامنه نین خیوانلاری و مثیدانلاری موج ووروردو. بو جماعت سحر تئزدن بؤیوک اسلام رهبرینی قارشلاماغا حاضرلیق کورمودولر. بو طنطنه لی یغینجاقدان رهبرین گونئی اهالی سینا یکی دیلده ائدیگی چبیشیندان آشاغیدا نئجه جمله کتیریریک.

... من خوشحالم کی، بیرده توفیق تاپمیشام خامنه یه کلم و سیز مهربان و قانی ایستی خامنه لیلرله ملاقات ائله یم.

... البته آنچه برای من مایه خوشبختی است این است که بحمدالله خامنه هم مانند بقیه جاهای این کشور بزرگ، جوانلاری انقلابی دیر، کیشی سی، آروادی، اوشاگی انقلابی دیرلر، اسلاما سرباز دیلار.

... آنچه که از منطقه ارونق و انزاب در خاطره های ما وجود دارد، همچنین بخصوص از خامنه، عبارتست از سابقه فرهنگی، سابقه مدرسه و فرهنگ جدید در خامنه یکی از قدیمترین سوابق در سراسر کشور است. در هر جا از دانشمندان و روشنفکران و شخصیتهای برجسته این منطقه،

نامی معروف است نشانهٔ هوشمندی و پیشرفت در علم و فرهنگ است. از دوران قدیم شیخ محمود شبستری مال همین منطقه است و در دورانهای معاصر شخصیت‌های علمی و روحانی و فرهنگی متعلق به همین منطقه است مرحوم شیخ عبدالصمد خامنه‌ای که عالم و شاعر و فقیه و مرد بزرگواری بوده است و دیوان او هم شنیدم در شرف چاپ شدن است. یا مرحوم شیخ محمد خیابانی که خامنه‌ایست و اهل خامنه است... ... امروز وقتی نگاه می‌کنم البتّه در سفرهای قبلی هم همین احساس را کردم و دیدم می‌بینم بحمدالله جوانهای خامنه‌مردان و زنان خامنه و کودکان خامنه مثل جوانان و مردان و زنان دیگر شهرها و بخشهای این منطقه یکسره در راه اسلام و قرآن حرکت می‌کنند و مثل همه جای آذربایجان مردم خامنه هم بلکه منطقهٔ ارواق و انزاب نشان می‌دهند که در خدمت انقلابند...

... امروز روزی است که ملت ایران استعداد خود را نشان بدهد و جوانهای با استعداد خامنه، مردان و زنان باید در میدان کسب معلومات و تلاش و کار در خدمت انقلاب حرکت کنند. اگر در این طریق به راه بیفتند استعداد یک ملت، آنوقت برای او مبارک است.

... من چوخ مایلم کی، بوندان چوخ سیز ایلن دانیشام و خامنه ده قالام آما اشتغالیم چوخ‌دور، سیز قارداشلاری و باجیلاری زیارت ائله دیک، سیز قوه‌مولار و همشهری‌لری زیارت ائله دیک بو منه بیر سعادت ایدی.

... پروردگارا به محمد و آل محمد رحمت و برکت خود را بر این مردم نازل کن...

پروردگارا این عزیزان که در این آفتاب گرم از جاهای مختلف از

شبستر و تسوج و جاهای دیگر که راه افتادند و آمدند اینجا و همچنین این مردم عزیز خامنه که متحمل زحمت شده اند برای اینکه پیوند ملت را با مسئولین نشان بدهند آنها را مشمول رحمت و فضل خود قرار بده و همه آنها را مأجور بفرما. وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

حاضر لایان: «عبدالکریم منظوری خامنه»

بیدیلیبیدان / امل

بیر وارمیش، بیری یوخموش، بیر بیدیلیبیدان وارمیش. بیرگون بیدیلیبیدان بوز اوستونه چیخیر. آیاغی سوروشور، یخیلیر و چاناغی سینیر. بیدیلیبیدان بوزا دئیر:

-بوزقارداش سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم، گونش منی اریتمزدی.
 -گونش قارداش سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم بولود منی باسمازدی.
 -بولود، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم باغیش مندن باغمازدی.
 -باغیش، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم گوی اوت مندن بیتمزدی.
 -گوی اوت، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم قارقویون باشیمی یشمزدی.
 -قارقویون، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم، جاناوار قویروغومو آپارمازدی.
 -جاناوار، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم خاتمین ایتلری آمانیمی قیرمازدی.
 -خاتمین ایتلری، سیز نه گوجلوی ایملیشسینیز؟
 -گوجلوی اولسایدیق خاتیم اودلو کوسو بورنوموزا باسمازدی.
 -خاتیم، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم سیچان سوفره تاباغیمی آپارمازدی.
 -سیچان، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلوی اولسایدیم بیشیک منی توتمازدی.
 -بیشیک، سن نه گوجلوی ایملیشسن؟
 -گوجلویم آی گوجلویم،
 دمیر داراق دیشلیم.
 یوک اوستو یایلاغیمدیر،
 کورسو آلتی قیشلاغیمدیر.
 خاتمین بیر باردق یاغی وار،
 اودا منیم بوغ یاغیمدیر.
 بئدی، ایچدی، یرینه کنچدی. من ده سیزه خبر گتیردیم. گؤیدن اوج آلمادوشدو.
 بیری سنین، بیری منیم، بیری ده ناغیل دئیین.

نعمت الله كندینده تۇی عادت - عننه لری.

- ائلچیلیك.

- هن آلماق.

- شیرنی و کین کسمه.

- پالتار آپارما و اۆزوک تاخما.

- حنا گئجه سی.

- تۇی گئجه سی.

- ائلچیلیك: بیر اۇغلان بیر قیزی سئوره سه آناسیئلا آریا قویار اۇغلانین آناسی ارینه دئیه ر. اتفاقلا سۇنرادان طایفانین آغ بیرچك قادینلارینان بیرلیکده قیز ائوینه گئدیپ، اۇزایستك لرینی قیزین آناسینا دئیرلر. قیزین آناسی ایسه حیات یۇلداشینا سۇیلر. اگر طایفانین آغ ساققاللاریدا بوایشه هن دئسه لر، ائلچی لره مثبت جاواب وئیرلر. اۇغلانین آناسی آچیخجاسینا طایفانین آغ ساققال لاریلا بیرلیکده قاباقدان تعیین اۆلموش بیرگئجه ده رسماً ائلچیلیك عنوانیلا قیز ائوینه گئدیپ، و تۇی عادت - عننه لرینین نئجه قید اۆلونماسی حاقیندا دانیشارلار. لازیم اۆلان قرارلاری کاغید اۆزه رینه گئیریب، قۇل چکرلر. بوائنادا بیر قندکله سی سیندیریب مبارک اۆلسون دئییب، اۇغلانلا قیزین بیر- بیرلرینه داهارسمی جه سینه آداخلی اۆلمالارینی اعلان ائده رلر.

- پالتار آپارما و اۆزوک تاخما:

هن آلاندان سۇنرا اۇغلان طرفی بیر مناسب و اویغون گۆنده بازارلیق ائدیپ، قیزا گلین پالتاری، نشان اۆزؤگو آلیب تۇی گۆنونه قده ر قیز ائوینه

آپارارلار. بوايشده يالئيز قادينلار اساس رۇل اۇينارلار.

- شيرنى - كىين كسمه:

بئنه معين بيرگۆنده بگين و گلئين طرفلىرى كنداھالى سىنى قىز ائوينه شيرنييه چاغىرىب دئيه دعوت ائدهرلر ائله بوانئادا مولانى قىز ائوينه كئيرىب كىين كسىدىرىب اونلارى بيرىرلرينه حالالجي آداخلى ائدهرلر.

- حنا كئجهسى:

تۇي كئجه سىندەن بيرگۆن قاباق حنا كئجهسى آديلا قىزا قىز ائوينده و اۇغلانا اۇغلان ائوينده كنداھالى سىنى چاغىرىب بير شنلىك كئچىرىب تۇي توتارلار بو كئجه ده خاص عادتلر كئچىرىلر اۇجمله دەن «بەيمە گىزىر» اۇبونو و ساغدىش و سولدوش تىكەمە مراسىمى، داھاسۇنرا گلين و بگىين اللرينه حنا ياخارلار، گلين و بگىين ياخين يۇلداشلارى و قۇھوملارى دا اللرينه حنا ياخارلار. اۇنلار ساغدىش اۇلان كىمسەن (بودا ياخين قۇھوملاريندان يا يولداشلاريندان اۇلار) ائوينه كئىدىب شنلىك كئجه سىنى داوام ائتىدەرلر.

- تۇي كئجهسى:

حنا كئجه سىنين صاباھىنا تۇي كئجهسى دئيه رلر. آخشام باشى قىز ائويندهن اۇغلان ائوينه جئھىز آپارارلار و سۇنرا مراسىم آيرى - آيرى بگ و گلئين ائولرينده چاليب - اۇيناماقلا داوام ائدهر، كئجه نىن سۇنۇندا بگىين ائويندهن بير نئچه نفر سئچىلىب گليني كئيرمگە كئدهرلر، اۇنلار گلين ائوينه كئىدىب گلئين آتاسىندان اذن آلىب، گليني ائولريندهن چىخارارلار.

گلین قاپیدان چىخاركن آتاسى قاپىنىن باشىنا قرآن توتوب گلین قرآنىن
 آلتىندان كىچىر و آتا اونا خىير دعا و ئىرەر. بىللەلىكلە گلین اۇغلان ائوینە
 يىشىشىپ تۇى سۇناچاتار.

تۇى داكى اۇيونلار:

بە يىمە گىزىر اۇيونو:

اۇيون بىر شاھلىق حۇكومىتىنى كۇستەرىر. بو اۇيونون اۇيونچولارى
 بۇيوك آداملار اۇولورلار. اۇيون تىرىياتى بىللەدىر: مجلسدە اۇتورانلاردان
 بىرىنى كى بو اۇيونودا ياخشى يىلىر شاھ سىچىرلر و بىرنىرىدە وزىر. سۇنرا
 بىر آشىق كۇتوروب ھر طرفىنە بىر آد و ئىرەرلر بو آدلار وزىر - اۇغرو و
 پوچ طرفدەن عبارتدیر. شاھ اۇيونون سۇنونادك ثابت قالىر آما وزىر
 آشىغىن وزىر طرفى اۆستە دۆشمىگىلە دە بىشىلىر. آشىقى بىر باشدان
 مجلسدە اۇتورانلار سۇوورور يعنى كۇيە آتیر تا طالعىنە نە چىخا.

بو ايشە شاھلىق ايشلىتمك دىيىلىر. شاھلىق ايشلىنىدە ھر كىمىسە آشىقى
 آتیب وزىر چىخاندا وزىرلىكى قاباقكى وزىردەن آلىب و شاھىن
 قارشىسىندا دايانىپ شاھ ساغ اۇلسون نە امىرىز واردىيە امر آلماقى
 كۇزلور. اونودولماسىن كى وزىرىن بىر قامچى سىدا ھر كىمىسەنى شاھ
 امراتىسە جزالاندىرماق اۆچون اليندە واردىر. وزىرىن تكليفىلە و شاھىن
 بو يروغوبلا شاھلىق ايشلى بىر ھر كىمىسە پوچ دۆشندە اۇندان كىچىرلر و
 شاھلىق ايشلىمكى داوام ائدىر. بو ائنادا بىر كىمىسە اۇغرو چىخىر سا وزىر
 اۇنو ياخالايىب شاھىن يانىنا آپارىر شاھ اۇغرونو محاكمە ائدەرەك
 اۇندان نە اۆچون اۇغرو لوق ائدىرسن سۇروشور معمولاً اۇغرو
 بوخسولوقى باھانائوتوب جزالانمادان ياخا قورتارماق اىستە بىر بو

باھانانی ائشىدەن شاھ وزىرە اۇغرو يا بىر قەدەر (مقدارى شاھ تەيىن ائدىر)
 قىزىل و ئرىب اۇنو غنى ائتمىگى امرا ئدىر. دئمك شاھىن قىزىلىنداندا ضرر
 گلير نه قەدەر آز اولورسا اۇغرونون نفعينه اولور نه كى بو قىزلارلار
 بىرى بىر قامچى دىر. شاللاقلارلار برك يوموشاق و وروولماغى دا وزىرىن
 انصافينا قالىب. اۇغرو آج اولدوغونا كۆره اوزونو توجيه ائدىرسە شاھ
 اۇغرو يا بىر نىچە چۆرە ك و ئرمىگى امرا ئدەر بو حالدا وزىر يازىق و طالعى
 چۆنموش اۇغرونو بىرە اۆتوردوب پالتارلاىنى يوخارى ووروب
 اۇغرونون كۆرە كلرىنى تئدىر سا ياراق اللرىلە شاباشاب اۇغرونون
 كۆرە كلرىنە دۆشە يىب شاھ امرا ئدىگى چۆرە كلرى ياپىب اۇغرو يا و ئرەر،
 بو اۆيونداندا شاھىن يا خود وزىرىن و يا بىر آيرى آدامىن يولداشلارىندان بىر
 مجلسدە اولماسا شاھىن امرىلە بىر نىچە نفر ماموراؤلوب او طالعى
 چۆنموش كىمسەنىن ائوينە گىئىب و اۆنو ائويندەن چىخارىب
 مامورلارلارلار بىرىنىن دالىسىنا مىندىرىب شاھىن يانىنا كىتىرىلر بو آدامىن
 مجلسدە اشتراك ائتمە مەسىنى گۆناه سايىب جزاسى دا شاھىن انصافينا
 قالىب معمولاً بئله بىر كىمسەنى دۆيونجا دۆيوب اۆيونداندا اشتراك
 ائدىرەرلر. ائله اۆيون حنا كىچە سىنىن سۆنودە ك داوام ائدەر.

قنبر حاتمى نعمتى

گونئی

عاشیق مظاہیر جعفری

سنی اونود مارام هیچ زمان گونئی
گونده سازیم آچیر بیردستان گونئی

آج قولون شاعر لر قوجاغی سن سن
سینه سن و نره ستارخان گونئی

شکرده ن، شربتدن شیرین دادین وار
یازیلدین تاریخده قهرمان گونئی

آیسیر، کنسار ائیله خاینین، بادین
آنامین قوینوندان مهربان گونئی

چکیلر بیر عؤمور عشوه، نازینی
الهام آلسین سندن هر انسان گونئی

لقمان کمالدا دیر سنین اهلین
کمرین باغلا سین حق قرآن گونئی

مظاہیر، آیریلمازاؤلسده سندن
یشی دهن قورارام بیردؤوران گونئی

یارادان آدیلا گیرهم مثیدانا
شؤهرتین یاییلب بوتون جهاننا

هنرین، صنعتین اوجاغی سن سن
مبارز ایگیدلر دایاغی سن سن

بوتون اولکهلرده بؤیوک آدین وار
کؤراؤغلونعره سی، گور فریادین وار

غم- کدر گؤرمه سین اوغلون، اولادین
بئر اوزونده قالسین بوتیمیز آدین

آتام، بابام سنده چالیب سازینی
سانکی فلک بئله یازیب یازینی

یتیمشرا یکی کنددیر گونئی، ساحالین
میشودا چوخ اولار اووون، سارالین

بولبول چه چه وورار، دؤنمز چمنده ن
یادیگار قالمیشام عاشیق، قشمن سندن

آذربایجان اراضی سینده ایلک انسان مسکنلری و ابتدایی جمعیت:

آذربایجان آدی: آسار - قدیم، چوخ قدیم، دیللیری بیزیم دیلیمیزین کؤکونده دایانان سؤی اؤلموشدور. اؤنلاری - آساری تدقیقاتچیلار تۆرک دیللی سؤیلارین آن اولو اجدادلاریندان بیرى سانیرلار. اؤلایلسین کی، یورد و موزدا مسکونلاشمیش، یوردسالامیش آسارین آدی ایله بویئر آسار دیاری، آسارین مسکنی، آسارین یوردو، آسارلین، آس کیشی لرین یوردور، آسەر یوردو آدلانمیشدیر. آسارین آدینا قدیم اؤرخون - ینئى سئى یازیلاریندا راست گلیئر. تدقیقاتچیلارین بیر قسیمی آسیا قیطه سینین - قیطه لرین آن بؤیوکونون آدینی بو اراضی نین آن قدیم مسکونلارینین، آسارین آدی ایله باغلاییرلار،

سۇيە نېلىدېنە گۆرە آسلارىن بىرقۇلوا ئىرامىزدان «مىلاددان» خىلى اۆل آذربايجاندا مسكونلاشمىشلار. آذربايجان آدىنى باشقا جورّ ايضاح ائله يىلرده وار. اؤنلار ين چؤخو آذربايجان آدىنى اؤدلار يوردو كيمي معنالانديرىرلار. بودا داهاقديم دير، داهادىرلره، تارىخين درينلىكلرينه گئديب چيخير. آذر - باي - جان، اوچ سؤز بيرلشمه سىندن عمله گليب بو آد.

بىلىجى لر آذربايجان «آذر» حىصّه سىنى اؤدلا باغلايرلار. آذربايجانين قديمده ياشاييب - ياراتمىش آتش پرست، آتسه، اؤداسيتايش ائله ين اؤولادلارى اؤدو «اوت»، «اوتر»، «آتر»، «آتير»، «آدر»، «آزر» كيمي تلفظ ائتمىشلر و بوسؤزلرين تكمولوندىن يارانمىشدير. بعضى لرى بو آدى، بوسؤزو ايران دىللى ايله باغلايرلار، داهادؤغروسو باغلاماغا جهدگؤستريرلر، آنجاق باشقا بىلىجى لر سۇيله بيرلركى، اؤنلار ين جهدلرى عبث دير، اساسى يۇخدور، آذر سؤزو ايران دىللى لر ين آذربايجان تۇرپاقلار يننى آياقلاماغا باشلامالار ينندان چؤخ قاباق مئيدانا چيخمىشدير. ايران دىللى لر بوسؤزو آذربايجان اؤولادلار ينين دىليندهن گؤتورموشلر، قونشولوقدا مسكن سالانلار ين دىليندهن.

آذربايجان آدى نين ايكىنجى حىصّه سىنى تشكىل ائدهن «باي» كؤمپۇنتتى، «بهى»، «باي»، «يؤكسك»، شؤهرتلى، وارلى تۇرپاق معناسىنى «اؤد» سؤزونون تكمولو نتيجه سىنده آذربايجان فۇرماسىنى آلمىش آتروپاتشنا سؤزونده كى پات كؤمپۇنتتى ايله ده باغلاماق اۇلار. پات، بات، بان، داقديم آذربايجانلىلار ين دىلينده هؤندورلوك، اؤجالىق، اؤجا، هؤندورىتر معناسىندا ايشلنمىشدير.

نهایت «جان» كؤمپۇنتتى آذربايجان آدى نين، آذربايجان

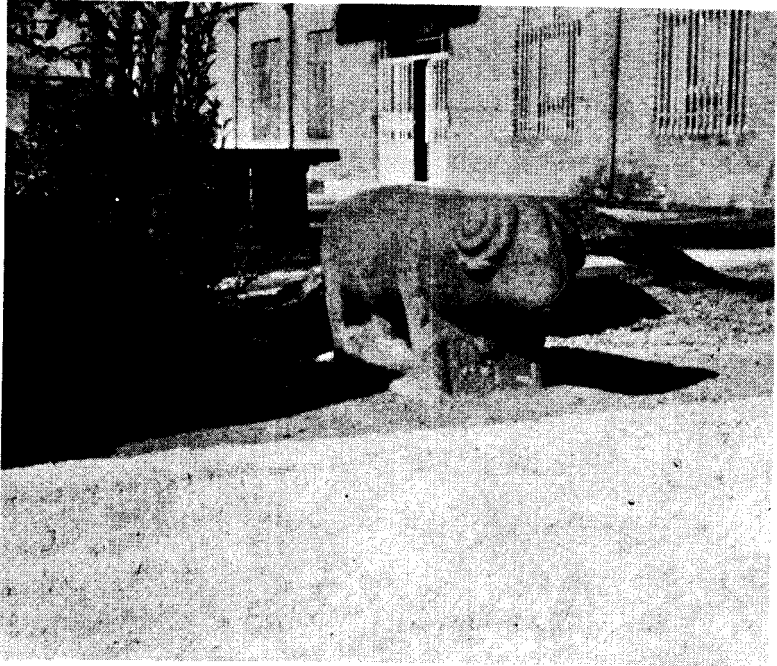
سۆزۈندەكى «جان»، آتروپاتانكان سۆزۈندەكى «كان» كۆمپۇنتىنىن كان - قان - كاآن - خان كىمى تىكامولو نىتىجەسىندە يارانمىش، يۈكسەك، خۇرمتلى، شۇھرتلى، شۇھرت صاحىبىى معناسىندادير.

دشمەك آذربايجان آدى، شۇھرتلى، اۇجا، اۇلو اۇدلار يوردو، اۇدون، آلزۈون يۈكسەك، اۇلو قۇرويو جوسوكىمى سسلەنير. بىلىجى لرين فىكرىنجه بسوآد اداچۇخ اينانديرىجى سسلەنير. آخى آذربايجان اۋولادلارى آتشرست اۇلوشلار، اۇدا، آتشة سىتايىش ائتمىشلر، اۇدو گۈزىبەىى كىمى قۇرويو ب ساخلا مىشلار. اۇدو قۇرويانلار، قۇرويو جولار اۇلوشدور، اۇدو قۇروماق، ساخلاماق پششەىە، رۆتبەىە چشورىلىب، اۇنلار آتيربان - آتيران آدىنى داشىمىشلار، دۇغما يوردلارينا سىتايىش ائتىدىكلرى اۇدون آدىنى وئرمىشلر. مگر يوردو موزون اينىدىكى اۋولادلارى اۋزلىرىنى چۇخ واخت اۇدلار يوردونون اۋولادلارى آدلاندىرمىلارمى؟ مگر آذربايجان اۋولادلارى مىن اۋچ يۈزايلىدن آرتىق بوندان اول اسلام دىنىنى قبول ائتمەلرىنە، مىلمان اۇلمالارينا باخمىاراق، اينىدە اۇدو مقدس سايىب اۇنا آند ايچمىرلمى؟

نهایت، متخصصلرين بير قسمى آذربايجان آدىنى ايران آهەمەنىلر چارلىغىنين انضباطى بۇلگولرىندەن - ساتراپلىق لارىندان بيرىنين، جنوبى آذربايجان اراضى سىنى احاطە ائدەن و اۋزونده بيرلشديرەن ساتراپلىغىن آتروپاتىن آدى اىلە باغلايرلار. قديم دۋورون بۇيوك فاتحى ماكئدۇنىيالى آلئكساندر (اسكندر مقدونى) اثرادان مىلاددان اول ۴جى يۈز اىللىين ۳۰جو اىللىرىندە آهەمەنىلر دۋولتىنى سقوطا اۇغراتىدىقدان سۇنرا، آتروپاتى ھمىن ساتراپلىغىن ساتراپى كىمى ساخلادى. آلئكساندرين اۇلوموايله مستقل چارلىغاچئورىلمەسىندەن سۇنرا ب اراضى

اۇنا باشچىلىق ائىدەن آتروپاتىن آدى ابلە آتروپاتىنا آدلاندىرىلدى.
 بو آتروپاتىنا آدى قىرىنەلر بۇيو تىكامول يۇلوكتىچەرك، آتروپاتىنا،
 آتورپاتاقان، داھا سۇنرايسە آذربايجان كىمى تلىفظ اۇلونموشدور.

يازانى: محمود اسماعيل
 كۆچۈرەن: ع - لطفى نعمتى

شېستردە ورزش مئيدانىدا قوچ ھىكلى

میشوو داغی، شانجان و اورانین خیر آداملاری

یازان: عبدالعلی مجازی

میشوو داغی گون چیخانندان گون باتانا تخمیناً ۱۰۰ کیلومتر اوزونلوغو ایله اورموگؤلونون شمالیندا یئرلهشن گونئی ماحالینی مرنند و خوی بؤلگه لریندن آیریر.

میشوو داغی نین «فلک داغی» زیروه سینده ۳۱۵۵ متر و «علمدار داغی» زیروه سینده ۳۱۶۶ متر اوجالینی وار. اگر میشوو داغی نین دوغو (مشرق) طرفینده زئنه کین دره سیندن ماشین یولو چکلیسه، شبستر - شانجانندان مرنده اون دقیقه لیک یول اولار. امید ائدیریک کی، گله جکده بئله بیر یول دوزه لیب، شبستر - مرنند آراسیندا اجتماعی، اقتصادی و مدنی علاقه لر گئیشله نیب، گل - گئتلر دینجلیکله باش توتسون.

شانجان (چن آوان) شبسترین ۴ کیلومتر شمالیندا و میشوو داغی نین گؤللو - چیچکلی اتگینده یئرله شه اک چشمه لی، کهریزلی، چایلی، سولو، آغاجلی، باغ - باغاتلی، هاواسی خوش و صفالی بیر کنددیر. میشووون گونئی طرفینده نچه دره نین سولاری و آخار - باخاری شانجان یئرلرینه دیر. بوکندین اکین یئرلری و باغلاری او سولاردان فیدالانار.

میشووون زیروه سینین گون باتان طرفینین «قیزیل دره» سیندن شانجان یئرلرینه بیر بؤیوک چای آخارکی، «چای دره چایی» و گون چیخان طرفینین «زیل دره» سیندن ده بیر بؤیوک چای آخارکی، «سیس چایی» آدلانار.

میشوو داغی «قیزیل» و «داش کۆمور» قاینالاریلا زنگین دیر. داغین زیروه سینه یاخین اولان «قیزیل دره» آدلیم بیر دره دیر. ۱۳۳۰ - نجو گونش ایللرده «تقوی» آدلی بیر مهندس بو داغی گزیر، آختاریب، اورادا داش کۆمور و قیزیل قایناغی نین اولدوغونو بیلدیر میشدیر.

شانجان ۳۰۰ ائولی، اهاالیسی شیعه مذهبللی و دیللی تورکو دور. بو کندده قدیمدن یاخشی انسانلار یاشاییب، خلقه خدمت ائتمک و عام المنفعه ایشلر گۆرمک له اؤز آدلارینی انسانلیقدا و شانجان تاریخینده ابدیلشدیر میشلر. شانجانلیلار اؤز وطنلرینه و آنادان اولان یئرلرینه باغلی اولاراق، دونیانین هر یئرینده اولسالاردا، چالیشیب، پول قازانیب، اؤز کندلرینده اهاالینین دینجلیگی اۆچون مسجد، حسینیه، مدرسه، حمام تیکدیر مکده، یوللاری، کهریزلری، کۆرپولری آبادلاماقدا خرج ائتمهیی اؤزلرینه مللی و دینی بیر بورج بیلیرلر. بو نجیب و انسان شهیر انسانلارین خیر ایشلریندن اؤرنک و ئره رک، نئچه سینی حؤرمتملی و قدیر بیلن انسانلارا تانیتدیریریق، اولسون کی، باشقالاری دا بونلاردان درس آلیب، خلقه خدمت ائتمکله اؤز انسانی و دینی بۇرجلارینی اؤده سینلر.

شانجان مالکیتینی آماق:

شانجان اهاالیسی اؤزلرینی کند اربابینین یندن قورتارماق اۆچون ۱۳۰۸ - نجی گونش ایلده شانجان خیریه جمعیتینین نمایندهلری (رحمتلیک حاج علیقلی سامی، آلاهوردی وکیل مروّتی، مشهدی بلال همراز، کربلا حسن آقا خرم، حاج یونس واثقی، حاج نجف نافعی) و سایره نین یاردیملا کندین دۆرددن بیر حیصّه سینی اربابدان آلیب و ایکی ایل سونرا، ۱۳۱۰ - نجو ایلده جمعیت خیریه نین نمایندهلری (رحمتلیک کربلا حسین صالحی، کربلا ابراهیم دلّالی، حاج قربانعلی

یونولموش بیر قوچ هئیکلی وارکی، اونون نه زامان یونولماسی و اورایا قویولماسی بللی دئییلدیر. بلکه ده آغ قویونلار زامانی اورا گئیریلیبدير! بو قوچلاردان آذربایجانین بیر چوخ شهر و کندینده واردير. تاسفله بعضی خایین لار مدتیتمیزین زنگین گورونوشلریندن سایلان بو قوچ هئیکلرینی آرادان آپارماقدادیرلار، اونلاری قوروماق هر آذربایجانلی نین بورجو دور.

اوتوز ایلدن آرتیق شبسترده تجارتخانهسی اولان حاج زین العابدین سلیمزاده، تهراندا یاشایان همیشرلی لرله کندین آراسیندا علاقه یاراداراق تهراندا گلن مکتوب و امانتلی کندده قاپی - قاپی دولاندیریب، هر بیرینی اؤزییه سینه چاتدیراردی. بو کیشی شانجانین کهریز باشیندا اولان اورتا مسجدی دؤزه لثمکده چوخلو زحمتلر چکمیشدی. و کندین بیرینجی دؤنه «لؤلوه» (اریک قوروتما) کارخاناسینی ایشه سالان دا بو کیشی ایدی،

شانجاندا کئچن زاماندا بیر گئرچک اهن داش دا واریدی کی، اونون اوستونده اهزیلمیش گئرچگین یاغینی چیخاریب، اوزامانا عاید چیراقلاردا یاندیراراق، ایشیغیندا اوتوراردیلار. بوداش یوخاری مثیدانین شمالیندا، تحویلدار مسجدی نین قبله دیواری نین دیبینده ایدی کی، ایندی یوخدور و اونو آختاریب تاپمالی ییق.

شانجانین حماملاری:

شانجانین ایکی حمامی واریدی، بیری تازا حمام

کئی تخمیناً اوتوز ایل بوندان قاباق تیکلمیشدی ایندی اونون یئرینده مخابرات دفتری آچیلیبدير. کهنه حمام ایسه کندین اورتاسیندا، مثیدانین شمالیندا یئرله شیر. بو حمامین بنا تاریخی ۵۰۰ ایلدن قاباغا

میشوو داغی «قیزیل» و «داش کۆمور» قایناقلاریلا زنگین دیر. داغین زیروه سینه یاخین اولان «قیزیل دره» آدلیم بیر دره دیر. ۱۳۳۰ - نجو گونش ایللرده «تقوی» آدلی بیر مهندس بو داغی گزیب، آختاریب، اورادا داش کۆمور و قیزیل قایناغی نین اولدوغونو بیلدیر میشدیر.

شانجان ۳۰۰ ائولی، اهاالیسی شیعه مذهبللی و دیللیری تورکو دور. بو کندده قدیمدن یاخشی انسانلار یاشاییب، خلقه خدمت ائتمک و عام المنفعه ایشلر گۆرمک له اؤز آدلارینی انسانلیقدا و شانجان تاریخینده ابدیلشدیر میشلر. شانجانلیلار اؤز وطنلرینه و آنادان اولان یئرلرینه باغلی اولاراق، دونیانین هر یئرینده اولسالاردا، چالیشیب، پول قازانیب، اؤز کندلرینده اهاالینین دینجلیگی اۆچون مسجد، حسینیه، مدرسه، حمام تیکدیر مکده، یوللاری، کهریزلری، کۆرپولری آبادلاماقدا خرج ائتمهیی اؤزلرینه مللی و دینی بیر بورج بیلیرلر. بو نجیب و انسان شهویر انسانلارین خییئر ایشلریندن اؤرنک و ئره رک، نئچه سینی حؤرمتملی و قدیر بیلن انسانلارا تانیئدیریریق، اولسون کی، باشقالاری دا بونلاردان درس آلیب، خلقه خدمت ائتمکله اؤز انسانی و دینی بۇرجلارینی اؤده سینلر.

شانجانین مالکیتینی آلماق:

شانجان اهاالیسی اؤزلرینی کند اربابینین یلندن قورتارماق اۆچون ۱۳۰۸ - نجی گونش ایلده شانجان خئیریّه جمعیتینین نمایندهلری (رحمتلیک حاج علیقلی سامی، آلاهوئردی وکیل مروّتی، مشهدی بلال همراز، کربلا حسن آقا خرم، حاج یونس واثقی، حاج نجف نافعی) و سایره نین یاردیملا کندین دؤرددن بیر حیصّه سینی اربابدان آلیب و ایکی ایل سونرا، ۱۳۱۰ - نجو ایلده جمعیت خئیریّه نین نمایندهلری (رحمتلیک کربلا حسین صالحی، کربلا ابراهیم دلّالی، حاج قربانعلی

دونیا نورد) و سایر اھالینین کۆمگی ایله کندین قالانینی داربابدان آلیرلار. بونودا دئمه لی بیک کی، او زامان کندین بوئوون ۱۲ مین تومنہ آلیب، اووباش و قولچوماقلارین الیندن قورتاریلار.

بو نجیب ایشلردن بیرى ده مدرسه تیکدیرمکدیر. ۱۲۷۰ - نجی ایللرده شانجاندا مکتب واریمیش، لاکین ۱۳۰۰ - نجو ایللرده باکی شهرینده ایشله یین شانجانلیلارین خثیریه جمعیتی نین باشچیلاری رحمتلیک «کربلا عباسعلی واثقی، حاج حسینقولو شانجانی، حاج محمدقلی میرزازاده نافع و مشهدی علی عسکر عزیزاده» شانجانلیلاردان پول توپلاییب، ۱۳۰۶ - نجی ایلده یثنی اوصولدا «کمال» مدرسه سینی تیکدیرمیشلر، بو مدرسه نین بیرنجی مدیری رحمتلیک «حاج میرزه صالح تیکمه داشی» و معلملری «محمد آقا زرین قلم» و «حاج عبدالرسول هجری» شانجانلی ایدیلر. بو اوچ فداکار معلمین هر بیرسی گۆزهل خط و ربطه مالک ایدیلر.

۱۳۳۵ - نجی ایلده شبستر فرهنگ اداره سینین باشقانی (ریسی) فضل اللهی جنابلاری اولدوغو زامان شانجاندا قیز مدرسه سی ده آچیلیمیشدیر. رحمتلیک پرویز بالچی، حاج سلمان مروّتی و قوربانعلی امینی بو مدرسه نین تیکیلمه سینده آغیر زحمتلر چکمیشلر. بو مدرسه لردن باشقا، سون و اختلار یثنی بیر مدرسه ده دۆزه لیب کی، ایندی قیز - اوغلان بیر - بیریندن آیری اورادا اوخویورلار.

شانجانین مسجدلری:

شانجاندا دۆرد مسجدوار، جامع مسجدی، یتیم مسجد، اورتا مسجد، تحویلدار مسجدی. بو مسجدلر چوخ قدیم زامانلاردان واریمیش، ائيله کی یاشلی قوجالاریمیز سؤیله بیرلر، جامع مسجدی ۴۰۰

ایلدن قاباق تیکیلیدیر و ایندی به کیمی نتیجه دؤنه مرّت اولونموشدور.

نهایت ۱۳۴۸ - نجی ایلده رحمتلیک «حاج احمد هلالی»نین پولو و «حاج علی مروّتی»نین باشچیلیغیلا بیر حیصّه سی و ۱۳۵۵ - نجی ایلده عموم اهاالینین کؤمگیله قالانی یشنی اوصول ایله گؤزهل شکیلده تیکیلدی. بومسجدین قبله دیوارینین ائشیگیلده کوچه نین قیراغیندا داشدان

یونولموش بیر قوچ هئیکلی وارکی، اونون نه زامان یونولماسی و اورایا قویولماسی بللی دئییلدیر. بلکه ده آغ قویونلار زامانی اورا گئیریلیبدير! بو قوچلاردان آذربایجانین بیر چوخ شهر و کندینده واردیر. تاسفله بعضی خایین الیر مدتیتمیزین زنگین گؤرونوشلریندن ساییلان بو قوچ هئیکللرینی آرادان آپارماقدادیرلار، اونلاری قوروماق هر آذربایجانلی نین بورجو دور.

اوتوز ایلدن آرتیق شبسترده تجارته خناسی اولان حاج زین العابدین سلیمزاده، تهراندا یاشایان همیشی لرله کندین آراسیندا علاقه یاراداراق تهراندان گلن مکتوب و امانتلی کندده قاپی - قاپی دولاندیریب، هر بیرینی اؤزییه سینه چاتدیراردی. بو کیشی شانجانین کهریز باشیندا اولان اورتا مسجدی دؤزه لثمکده چوخلو زحمتلر چکمیشدی. و کندین بیرینجی دؤنه «لؤلوه» (اریک قوروتما) کارخاناسینی ایشه سالان دا بو کیشی ایدی،

شانجاندا کئچن زاماندا بیر گئرچک اهن داشدا واریدی کی، اونون اوستونده اهزیلمیش گئرچگین یاغینی چیخاریب، اوزامانا عاید چیراقلاردا یاندیراراق، ایشیغیندا اوتوراردیلار. بوداش یوخاری مثیدانین شمالیندا، تحویلدار مسجدی نین قبله دیواری نین دیینده ایدی کی، ایندی بو خدور و اونو آختاریب تاپمالی ییق.

شانجانین حماملاری:

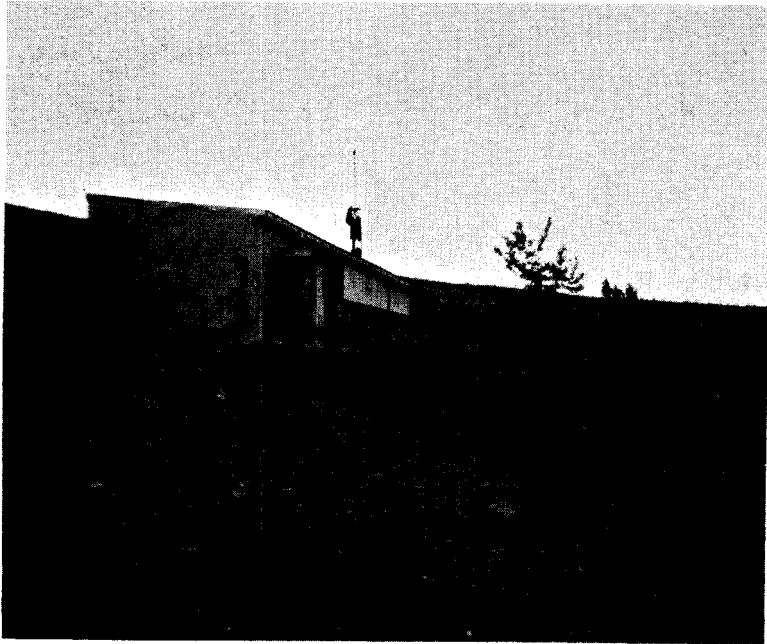
شانجانین ایکی حمامی واریدی، بیری تازا حمام

کئی تخمیناً اوتوز ایل بوندان قاباق تیکلمیشدی ایندی اونون یئرینده مخابرات دفتری آچیلیبدير. کهنه حمام ایسه کندین اورتاسیندا، مثیدانین شمالیندا یئرله شیر. بو حمامین بنا تاریخی ۵۰۰ ایلدن قاباغا

تخمین و ورورلار، بو حمام ۱۳۴۰ - نجی ایلده اهلینین یاردیمی ایله
یثیدن تیکيله ره ک خزنه دن دوشا چئوریلیدیر.

شانجانین امامزاداسی:

کندین گون باتانیندا تپه باشینا یاخین بیر دؤشده مرحوم «حاج عبدالله
عبداللهزاده» اؤز پولو ایله بو امامزادانین عمارتین تیکدیرمیشدی کی،
۱۳۶۲ - نجی ایلده «حاج سلمان مروّتی» اورانی یثیدن تیکدیردی و
اونون آدی «سجّاد» امامزاداسی دیر.

عکس علیرضا ارامجان دان

شانجانين ايچمه لي سويو:

۱۳۴۵ - نجى ايلده شانجان اهايسى نين ياردىمي و حاج على مروتي نين باشچيليغيلا كندين اتولرينه سو چكىلدى، هابئله ۱۳۷۱ - نجى ايلده اهاينين ياردىمي و خثيريه جمعيتي نماينده لرى نين همتى ايله اتحاد كهرىزى نين باشيندا يتر آلتيندا ۵۰۰ متر مكعب گئيشليكي اولان سو منبعى تيكيليدير. بو منبعين ۷ ميلون تومنليك خرجيني اهاالى اوڭده ييبلركي، اونو دولدوران سويون بير مقداريني خيبر و انسان سئوه ر كيشيلر وقف اتميشلر.

شانجانين يولو:

شانجانين شېستره گئدن ۱۵ متر ائنيلىكى و ۴ كيلومتر اوزونلوغو اولان يولو اهاينين ۴ ميلوونا قدير پولو، مرحوم «حاج جليل رنجبرين قاباغا دوشمه سي و مهندس «مختار خرم» ين نظارتي ايله، استاندارد وضعيتده ۱۳۶۵ - نجى ايلده دوزه لىب، آسفالت اولدو.

شانجانين برقى:

۱۳۴۰ - نجى ايلدرده بو كندين برقى اهاينين ياردىمي و بير اوشكودا موتور ژنراتور ايله يولادوشور و ۱۳۵۰ - نجى ايلده اولكه نين باشدان باشا برق شبكه سيه وصل اولور. بو ايشده رحمتليك حاج جليل زينالى و پرويز بالچى چوخلو زحمتلر چكميزلر.

شانجانين مخابراتى:

۱۳۶۲ - نجى ايلده اهاينين اوڭده ديگى ۳۵۰ مين تومن هزينه ايله كنده مخابرات دفترى تيكيليپ و شېسترين ادارى مسئوللارى و امام جمعه سي مرحوم حجت الاسلام عالمي نين حضوريله آچيلدى. بو ساحه ده مرحوم حاج جليل رنجبر آرتيق زحمتلر چكميزدى. (مخابرات

دفتريله برق تاسيساتينين يثرينى عبدالخالق زينالى جنابلارى اهدا ائديبلر).

شانجانين كهريزلىرى و سولارى:

شانجان ميشوو داغى نين اتگينده يئرلشديكى اوچون، آغ سولار، قوشا چشمه لر، سولانسار بولاقلارى، قلاتين - آغ داش گۆزه لرى، اولو دره سى، ايشيق سو و نئچه - نئچه گۆز ياشى كيمى دومدورو سويو اولان بولاقلارا مالكدير. بوسولار شانجانين باغلاريني - چؤللرينى گول - چيچكلرله بزه ييرلر. بونلاردان علاوه قديم زامانلاردان يئرلى اهالى قول گوجيله بوكندده كهريز لر چيخارميشلاركى، آشاغيدا او كهريز لر و باني لر نين نئچه سينين آدينى چكيريك كى گلن نسيللره اؤيره ديجى بير يول اولسون.

۱ - اتحاد كهريزى: بو كهريز ۱۳۲۵ - نجى ايلده اهالينين يارديميلا چيخاريلىدى، ۲ - قوشتاراز كهريزى، ۳ - شانجان كهريزى، ۴ - قنات شانجان. بونلار عموم اهالينين كؤمگيله چيخاريلميشلار، ۵ - بئركش: بورانى مشهدى ابراهيم منسوبى و ۶ - حاج عبدالله كهريزىنى مرحوم حاج عبدالله عبدالله زاده احداث ائتميش لر، ۷ - حاج رضا كهريزىنى حاج رضا بيدارى و حاج حسينقولو كهريزىنى حاج حسينقولو مرحوم چيخارييلار. سؤزون سونوندا آرتير ماليام كى، شانجانلار نين تهراندا چوخ گۆزهل اتحادلارى واردير. و بويير ليك نتيجه سينده شانجاندا آپاريلان ايشلردن باشقا تهراندا (ايراندا بيرينجى نؤبه اولاراق) بير سينمانى آليب حسيه نيه (مؤسسه همياري و عمران شانجان) چتويرييلر. بو ايشين زحمت چكن و پول و ثره نلرى چوخودور، آنجاق اونلار نين قوجامان آغ ساققاللارى و ۶۰ ايلدن آرتيق شانجانا خدمت ائدنلردن حاج على اصغر

خرّم (ادب خرينه سى كتابينين مؤلفى)، حاج فرج آبدى و مرحوم حاج حسين هلاليدان آد چككمك اولار. رحمتليك حسينعللى كلامى شانجانين طنز شاعيرى ده جماعتى ماراقلانديرماقدا اونلار جا شعر سؤيله مكله اؤز ملّى وظيفه سيني ادبيّات و تبليغات ساحه سينده اؤده-بييدير.

«سون»

دريان تاريخيندن بير پارچا

حميد ملكى «تائيش»

۱۳۷۲-نجى ايلده تبريز استانداريسيندان شهردارى اداره سى آلان دريان، تبريزين ۷۰ كيلومتر ليگى و شىبسترين شمال غرينده يئرله شيبدير. شمالدان ميشو و داغى، جنوبدان خامنه شهرى، شرقدن شانجان، غربدن ايسه مئشين و كوزه كنار كنندلريله قونشودور. دريانين تاريخيندان گئنئيش ساحه ده سؤز آچماق قصدينده دئيبيليك، تكجه نئچه كيچيچك موضوعا اشاره ائده رك، آرتيق معلومات وئرمه يى گله جكه حاضر لاياجاغيميز «دريان تاريخى» كتابينا بوراخيريق.

دريانين كئچميشى و اينديسى:

اينديكى دريان، كئچميشده ايكي كند ايدى. بيرى اينديكى يئردن يوخاريدا و داغين اتگينده ايدى كى، ۱۱۸۰-نجى هئجرى قمرى ايلده يئر ترپشمه اثرينده او كند داغليير. ايندى ده اورانين يئرئينده قالان آثار «يوخارى كند خارا بالارى» آديلا تائينير.

بو زلزله دن جان قورتارانلار حدوداً ۴ کیلومتر آشاغیدا اولان «دیزه» کندی نین یانینا داشیناراق، ائولر تیکیرلر و بئله لیکله ده ایکی کند بیرله شیر و ایندیکی دریان تشکیل اولور. اوگونکو دیزه کندی ایندی دیزه محله سی آدلانیر، آما هله ده دیزه لی لرله سونرادان گلمه اهالی نین دانیشیق لهجه لر ی فرقلی دیر.

یاشلی آداملارین دئدیگینه گؤره یوخاری کندین آداملاری «آغ قویونلو» یا «قارا قویونلو» حؤکمدارلاری زامانی و یا «صفویه دؤورونده» اردیبلین «نونه کران» ماحالیندان بورایا سؤرولموش. و اورادا میکائیل ائلی نین بیر قولو ساییلارمیشلار.

دریاندا آیدیه لر

۱ - آذربایجانین چوخ یئرلری کیمی بورادا دا بیر قوچ هئیکلی واردی کی، کئچن ایل یعنی ۱۳۷۲ - ده لاب گؤن اورتا چاغی اوغورلانیب، آپاریلیبدیر! بونو گؤرنده بئله دؤشونمک اولورکی، نه ائلیمیز، آنا - بابالاریمیز، نه ده «مدنی ارث» (میراث فرهنگی) تشکیلاتی بئله بیر معنوی ثروتلری قوروماقدا هئچ بیر وظیفه حیس ائله مه ییرلر.

۲ - پیر مقبره سی

دریاندا پیر مقبره سی نین اولدوغوندان بونو آنلاماق اولارکی، بورادا صوفی لیک ده رایج اولموشدور و یا صوفی لیک عمومی مسلک اولما میشدادا، پیر یا نتجه صوفی بورادا اولموشدور. بئله موضوعلارا اشاره ائتمکدن دریان تاریخی نی گؤستریمک قصدینده دئییلیمک، بلکه بو یازی، حاضرلار یا جاغیمیز دریان کتابینین موشدولوغو اولاییلر.

عمومی دوروم (وضعیت)

دریانلیلارین چوخو دریاندا اکینچیلیک و مالدارلیقلا مشغولدولار. دریانین جمعیتی کئچن ایللرده چوخ - چوخ آزالیبدير. قدیم زامانلاردا قونشو اؤلکه‌لره کؤچنلر آز دئییلدیر، آنجاق ایندی چوخو تهران، بعضی لری ده تبریز، اورمو و باشقایئرلره کؤچورلر، آما هر یئر ده کؤچورلر ده اوره کلری دریاندا قالیر. بونو ثبوت ائتمک اؤچون اونلارین دریانی اونودماماسی و اللریندن گلن مادی و معنوی یارديملاری بورایا چاتدیرما لاری دیر. دریانلار تحمیلی محاربه ده اللریندن گلن یارديمی دؤیوشجو قارداشلاریمیزا ائله میشدیلر. او جمله دن ۳۰ دستگاه آمبولانس و میلیونلاجاتومن پول و آذوقه جبهه‌لره گؤندر میشدیلر، ۴۰ نفر شهید و ایتگین و ثرمیشلر و ایندی ده نئچه نفر اسیر دوشمنین دوستاقخانالاریندا ساخلانیلار.

«حسینیّه»

تهرانداکی دریانلی لارین چوخو تجارت ایشلرینده چالیشیرلار و اونلارین تهراندا تیکدیگی «حسینیّه» تهرانین لاپ بؤیوک و مجهّز حسینیّه‌لریندن بیرى دیر، بو حسینیّه‌نین یانیندا در مانگاهدا دؤزه‌لتمیشلر. یوخاریدا دئدیگیمیز کیمی، دریانلیلار هنج یترده دریانی اونودمازلار. بونا اساساً دریانین ایجمه‌لی سویو تأمین اولماق اؤچون، میلیونلارجا تومن پول حصر ائتمکله، اورانین اؤچ سو منبعی نین سویونو چوخلو پول و زحمتلرله داغدان چکیمیشلر. ها بئله جمعیتین آزالماسینا باخما یارق، اورادا اولان بئش بؤیوک مسجد و ایکی کیچیک مسجدی آباد و یاخشی ساخلاییلار.

دریانین جمعیتی گوئو - گوئندن آزالماغا گؤره، مدرسه لرده بوشالیر،
 نئجه کی «آل علی» مدرسه سی شهرداری اداره سینه چشوریلیدیر. بیر
 آیرسی داشقا ایشلره وئریلیدیر. امید ائدیریک «تعلیم - تربیه» اداره سی
 بو مدرسه لری قونشولوقدا اولان و مدرسه لری آز کندلرین
 اؤیرنجیلری نین اختیاریندا قوباراق، مدرسه لرین داغیلما سی نین قاباغینی
 آلقلا و نلارین آرتیق فایدالانماسینا سبب اولسون.

«مدتیت»

۱۳۲۵ - نجی ایلده اهالی دریاندا اتحاد مدرسه سینی تیکدیردیلر.
 مدرسه تیکدیرمک دیی گونئیدن ایرانین بوتون نقطه لرینه سرایت
 ائله ییدیر. مرحوم «حاج آقا مهدی ابراهیمی» یوزلرجه عام المنفعه بنانین
 بانسی اولاراق، دریاندا و منطقه نین چوخ کند و شهرلرینده مدرسه لر
 تیکدیرمیشدی. او اولجه «شوروی» ده، سونرالار ایراندا خصوصیه تهراندا
 بیر آدلیم تاجیر ایدی. بو کیشی چوخ یئرلرده، خصوصیه گونئیده
 اونلارجا مدرسه، حمام، درمانگاه، مخابرات دفتری، برقی اولمایان
 کندلره برق، یول و ایچمه لی سو چکمکه چوخلو پوللار خرج
 ائله میشدیر. «بوئین زهرا» دا اؤز وئره ن زلزله ده و اصفهاندا سئل
 حادثه سینده (۱۳۳۶ شمسی) او زامانین پولو میلونلار^۱ تومن پول وئریب
 و باشقا یاردیملار ائله میشدی کی، انشاء الله بو باره ده گله جکه آرتیق
 معلومات وئریله جکدیر.

شیندیواردا اویونلاردان

توبلایان: اکبر صالحی ۱- کوسا - گلین

«سؤیله یین» «مثران» (شینگیل آوا) لی ۹۷ یاشلی عباس غفاریان «جنابلاری

منیم اوشاقلیق چاغلاریمدا یادیمدا گلیرکی، خالق داوارلارینی چوبانا اوتاردیراردیلار و چوبان هر ایل داوارلارینی اوتاردیغی آدمالاردان «چوبان حاققی» آلاردی و بونا ماراقلی بیر عادت و عنعنه واریدی. شیندیوار و مثراندا هر ایل محصول ییغیلاندان سونرا، چوبان کورکونو ترسه گئییب، اوناییر نئچه «زینقیروو» دا آساردی و یانینجا سالدیغی جوان اوغلان دا گلین پالتاری گئییب، چوبانین «آداخلی» سی رولو اوینایاردی. چوبان الینده دهیه نگ کوچه لرده آداخلی سیلاگشردیلر. کندین جوانلاری «کوسا» نین گلینینی اوغورلاماق قصدیه اونون دالیجا دوشردیلر، آما چوبانین دهیه نگیه قوولاردیلار. چوبان ایله گلین جوانلارین الیندن آماندا قالماق اوچون هر دن بیر ائوه گیرردیلر. ائوه گیردیکدن سونرا کیمسه نین اونلارایله ایشی اولمازدی. و هامیسی کوچه ده قالب زورنا - قوال چالماغا باشلار میشلار. و بو فرصته ائو بییه سی چوبانین حاققینی وئریب، یولا سالاردی. چوبان ایله گلین ائشیکه چیخدیقدا یئنه گنجلر گلینی قاچیرماق قصدیه اونلارین دالیجا دوشردیلر. مناسب فرصته کوسا ایله گلین بیر آیری ائوه گیرردیلر، اوغلانلاردا قاپی

قباغیندا چالماغا - اویناماغا و اوخوماغا داوام ائدر دیلر و بئله لیکله ایش
داوام تاپیب، اولرین هامیسیندان چوبان حاققی آلیناردی.

۲ - «ده بیرمان آچیل»

نتجه اوشاق اللرینی یومورو ائدیپ، بیر - بیر ی نین اوستونه قویدوقدان
سونرا، بیر نفر شهادت بارماغینی باشداکی یومورو الین شهادت بارماغیلا
باش بارماغی نین آراسینا کئچیریب، دئیر:

- ده بیرمان، آچیل

ال آچیلار و اوشاقلار بیرلیکده دئیرلر:

آچیلدی.

و بئله لیکله بیر - بیر اللری آچماغا داوام ائدرلر، بو سایاق تمام اللر
آچیلدیقدان سونرا، نوبه سونونجو اله چاتار. یتنه اویون باشلایان دئیر:

- ده بیرمان، آچیل.

اوشاقلار هامی بیرلیکده: - آچیلیمیر.

اودئیر: - یاغ کتیر.

اوشاقلار: - آچیلماز.

او: - ایستی سو کتیر.

اوشاقلار: - آچیلماز.

او: - کیلید (آچار) نولدو؟

اوشاقلار: - دوشدو سویا.

او: - سونولدو؟

اوشاقلار: - اینک ایچدی.

او: اینک نولدو؟

اوشاقلار: - گتندی داغا.

او: - داغ نولدو؟

اوشاقلار: - اود توتدو، ياندی، ياندی، گۆل اولدو.

بورادا هامی بیرلیکده دئیرلر:

- وای ساققالیم، وای ساققالیم

ده بیرمان، ده بیرمان اوچ گتسین.

ده بیرمان، ده بیرمان تک گتسین.

داغدا بیر ائششک اوْلوب

قارغالار کؤچوب باشینا

قاغین، قوغون ائيله بیر.

(بو او یون دا بورادا سونا چاتار).

۳- آشیق جیزیغی

بو او یوندا بیر یومورو جیزیق چکیب، هر اوشاق بیر یا نئچه آشیق جیزیغین ایچینه قویار، سونرا نوبه ایله هرکس الینده اولان ساققانی (بؤیوک آشیقی) اونلارا آتار و جیزیقداکی آشیقلاری ووروب، جیزیقدان چیخادار و قیراغا چیخانا یییه له نر، آمما چیخارا بیلمه سه نوبه نی اؤزگه یه وئرمه لیدیر و آشیقلا ر چیخیب، قورتارینجا او یون داوام ائدر.

۴- «لئیک آندی» (داش جیزیغی)

بو او یون آشیق جیزیغی کیمی اوینانار. آنجاق آشیق یئرینه بالاداش و یا بادام یادا فیندیق دوزرلر و ساققا یئرینه «لئیک» ایشله نر. دوزولموشلر داش اولسا، لئیک داش اولمالیدیر. یوخسا، گۆن و یا رترین پارچاسی دا اولایلر.

۵ - قاباغا آتدی

ایکی نفرلیک اویوندور. اویوندا بیر نفر بیردنه قۇزو قاباغا آتار ایکینجی سی بیر آیری قوزایله آتلمیش قوزو دوزلهیر، وورا بیلرسه هم اؤزونونکو هم ده ووردوغونو گؤتورر، وورا بیلرسه، بیرنجی نفر اؤزونونکو گؤتورروب، یولداشی آتان قوزو دوزلهیر آنجاق اگر ووردو، هر ایکی قوزاییه دورار، وورا بیلرسه یولداشی ایله اویون داوام اندر، نهایت بیرینین وورماسیلا اویون باشا چاتار.

۶ - آشیق اویونو

اویونچولارین هر بیرى، بیرانئچه آشیق مثیدانا قویار و بیرى آشیقلا رین هامیسی نی بیرئرده اوو جونا گؤتورروب، یثره آتار. آشیقنى «تووا» یا «چيلا» دوران اویونچو اویونو باشلایار آشیقنى چيلا (آلجى) دوران اولسا، یاتان آشیقلا رین «جیک» دوشموشلرینی اؤزونه ییغار. تووا دورارسا، یاتان آشیقلا رین «بؤرک» دوشموشلرینی گؤتورر. سونرا قالان آشیقلا رى اؤز آشیقیلا ووروب، او بیرى اؤزو اوسته چئویره و بونونلا بئله چئویر دیگینه صاحب اولار و آشیقنى چئویره بیلرسه، نوبت ایکینجی یه چاتار. نهایت بوتون آشیقلا ر چئویرلمکله اویوندا سونا چاتار.

۷ - قئیزان ووردو

بو اویوندا بیر یومورو جیزیق چکه رک هرکس اؤز آشیقنى اونون ایچینه قویار بیر «قیرمیزی» آشیقدا او جیزیغا قویارلار. هر اوشاق ساقاسیلا قیرمیزی آشیقنى جیزیقدان چیخارا بیلرسه، بوتون آشیقلا ر صاحب اولار.

۸ - آسدى - قوسدو

ايكى اوشاق اللرىنى بىر - بىرە قىفيللايىب، اوچونجو اوشاق كۆرە كلرى اوستە اونلار ين اللرى نين اوستونده ياتار و ياتان اوشاق آغير اولار سا، اللرىنى قىفيللايانلار ايكى نفر يوخ، دۇرد نفر اولار لار. آنجاق قوللار يننى قىفيللايانلار ياتانى آتيب، توتوب، دئير لر: - گۆيدە نه وار؟

ياتان دئير: - گۆى مينجىغى و اونلاردان سوروشار:

- يشرده نه وار؟

اونلار دئير لر: يشر مينجىغى.

ياتان سوروشار: - دەدن سەنەنە گەندى (گەيردى)؟

اوشاقلار: - كر خان!

ياتان دئير: منى گۆتور آر خان (و يا گۆتور منى چالخال)!

بو اويونو ايكى نفر دە اويناي ييلر لر. بئله كى آياق اوستە كورە ك - كورە يە

دا يايىب، قوللار ين بىر - بىرىندە قىفيللايىب، بىرى - اوبىرىنى يشردن

قالد يريب، بىرى نين اوزو يشرە، او بىرىسى نين اوزو گۆيە، يوخا ريداكى

سۆزلرى تكرار ائدر لر.

«مهندس حسین اقدسی»

گوئیده اوشاق ادبیاتی

هر اؤلکه ده اوشاق ادبیاتی اوزونه مهم بیر یئر توتور. طبیعی دیرکی، هر اوشاق اوز آنا دیلینده اولان حکایه، شعر، قوشما و سایره نی ائشیتمه گه چوخ ماراق گؤستره رک، اونلاری اؤیرنمه گه چالیشار و اونلار اونون حافظه سینده ائله قالارلارکی، اوشاق بؤیویوب، آتا - آنا اولدوقدان سونرا، اونلاری اوز اوشاقلارینا سؤیله یر.

پهلوی حکومتی دؤرو ایراندا یاشایان تورکلرین دیلی یاساق اولدوغو اوچون، تورک دیلینده شعر، حکایه، کتاب و... یازماغا جرأت ائدن یوخ ایدی، اولسایدی دا، قیسا مدتده جزالاندیریب، یوخ ائده ردیلر. اونا گؤره تورک دیلینده ادبیات، خصوصیه اوشاق ادبیاتی شفاهی شکیلده سینه دن - سینه یه و نسیلدن - نسيله دولانیب، ایندیکی زامانا گلیب چاتیبدير.

اسلام جمهوریتی قورولدوقدان سونرا مختلف ساحه لرده چوخلو اثر

بوراخیلیب و بوراخیلماقدادیر، آما بونلارین ایچینده اوشاقلار اوچون یازیلان اثر چوخ - چوخ آرز تاپیلیر. بونا گؤره تورکجه یازیب، یارادان شاعیر، یازیچی و مؤلفلر اوشاقلار حاققیندا داها چوخ دوشونمه لیدیرلر. هر اوشاق ایلک یاشلاریندا آنا دلی، عنعنه، فولکلور و ایله تانیش اولایلسه، کئچمیش تاریخ و ادبیاتینی اؤیرنسه، اوره کده اونلار سئوگی بسله یه رک، یاشا دولدوقجا ایستر - ایسته مز اؤز دوغوم یثری، آنا دلی و مدنیته باغلی اولاجاقدیر و بونون نتیجه سینده یابانجی مدنیتره قارشی اؤزوندن مقاومت گؤستریب، جسارتله «کولتور باسقینی» (تهاجم فرهنگی) ایله مبارزه ائده جکدیر. تأسفله دئمک اولارکی، کئچمیش زامانلاردا چاپ امکائی اولامادیقدان، ساییز اولان حکایه لریمیز، آتالار سؤزلری، قوشمالاریمیز و سایره شفاهی شکیلده دیلدن - دیله، آغیزدان - آغیزا دولانیب گلیمک نتیجه سینده مختلف یثرلرده مختلف واریاتلار ایله نقل اولورلار.

اؤرنک اولراق، شبستر و دؤره سینده کی کندلرین بعضی سینده اوشاق یاواش - یاواش آباق توتوب، یثریمگه باشلاپاندا آتا - آناسی اونون الیندن توتوب، اونو یثریندیکجه بو قوشمانی اوخویار.

ال - ال، ها ال - ال	سو گلدی لوله - لوله
سویون باشی بیزیمدیر	چشمه داشی سیزیندیر
«سئویل» گئدیپ کهریزه	سودان گتیرسین بیزه
اییلدی اؤزون یویا	هم ده سودان دولدورا
بیر آباغی سؤروشودو	کؤزه الیندن دؤشودو
سئویل سویا باخیردی	آجیقلائیپ اؤخوردو
آی بورنو آیری کهریز	بئلی قونقوزلو کهریز

قىش گىلر سىن دۇنارسان بوز آلتىنىدا قالارسان
 مەن اوستونىدە گىزەرم آياقلايىپ آزەرم

ھا بىللە بېشىك اوشاغىنى دىندىرەرك بۇ سۆزلىرى دېيەرلەر:

بالام نە واخت دىل آنلار؟	بالاما قوربان ايلانلار
بالام نە واخت ال چالار؟	بالاما قوربان دايچالار
بالام قىزىل پاراسى	بالاما قوربان خالاسى
بالامى پىس اۆيسرە تىدىلر	بالاما قوربان كىندىلر
بالام نە واخت ايمىكلر؟	بالاما قوربان ايمىكلر
بېشى دە بىر بوى كىشى	بالاما قوربان بېش كىشى

گونىيىن كىند و شەرلرىندەكى قوشمالاردان:

قاوالى چالا - چالاگىتىك باغا
 باغداكى قىزلارلا اويناماغا
 ال آتدېم كىچىك قىزىن دۆيمە سىنە
 اودا تىزگىندى، دىدى، نە سىنە
 آناسى بىر داش ووردو قايرىغاما
 قايرىغامى توتا - توتاگىتىم خانا
 خان دىدى: قاشى قرە، گۆز و قرە
 نە دوشموسىن بو ايشلەر
 حۆكم اندەرم بوز ايتلەر
 دىرماشاسان سۆيۈدلەر .

شیندیوار (شند آباد)

حاضر لایان: اکبر صالحی

گوئشیز ان نفوسلو شهری اولان «شیندیوار» شبسترین ۸ کیلومتر غربینده، شبستر - سالماس یولونون ۲ کیلومتر جنوبوندا گئیش ساحهده یئرلشمیشدیر. شیندیوار کؤوشنی جنوب و غربدن (گوئشی و باتی دان) اورمو گؤلونه چاتیرکی، شهردن دنیزه ساری اۆلجه میوه باغلاری و اکین زمیلری، آردیجا بیر سیرا چمنلیکلر، داها سونرا قورخولو و صعب العبور باتلاقلاری کؤرمک اولار.

کئچمیش زامانلاردا اهالی نین چوخو اکینچیلیک و باغدار لیقلا یاناشی خالی توخوماق و مال - داوار بشجر مکله مشغول ایدی. ایندی اکین، خالی و مال - داوار ایشلری آزالاراق، گؤی، بادیمجان، خیار و باشقا صیفیجات اکمک له یاناشی باغدار لیق یوکسک سوتیهده داوام ائدیر. بودا سوقیولاری (چاه عمیقئر)، حمل و نقل وسایطی و یاخشی یوللارین چوخالما سیندان آسیلیدیر.

شیندیواردا یئرلرین سولو، برکتلی اولماسیلا خالقین ایشدن جان قاجیر مایان روحیه سی ال - اله وئره رک، بیر حدده کیمی مهاجرتین قاباغینی آلیدیر. بئله کی قونشولوغوندا اولان شبستر، خامنه، دریان و سایره کیمی یئرله گؤره بورانین کؤچنی چوخ آزدیر. کؤچنلرده اوتوز - قیرخ ایل بوندان قابق تهران و تبریز ده کرییچ کؤره لرینده ایشله یرمیشسه، ایندی چوخو تهراندا باققاللیق و ماشین لوازمی ساتماغا اؤز چئویرمیشلر.

شیندیوار اوزاق دؤورلرده خانلیق یئر اولموشسادا، آزی یوز ایل
اۆلدن بویانا خیردا مالیکلر الینده اولموش، نسیل ده ییشدیکجه، نفوس
آرتدیقجا یئرلر داهادا پارچالانمیش دیر. ایندی شیندیواردا باغ و حاصل
یئرلری گونئیین هر یئریندن باهادیر.

بوشهرین دلی آذربایجان دیلینین فونه تیک قانونلارینا اویغوندور. ۹
سلسلی و یا باشقاکار و جینگیلی لی سسلر ادبی دیلین قایدالاریلا
آغیزلانیلار نتیجه ده دانیشیقلاری ادبی دیلمیزه داهادا یاخین دیر.
گونئی ماحالیندا صوفیان - سالماس یولونون گونئی (جنوب) کند و
شهرلرینین عؤمرو و تاریخی، یولون قوزئی (شمال) کند و شهرلرینه گؤره
آز اولسادا، شیندیوار یثنی تیکلمیش بیر شهر دئییلدیر. بو موضوعون
حاققیندا اؤرنک اولاراق اوچ تاریخی آییده نی تانیتدیرماق یئرلی دیر.

۱-ایمامزادا ۲-بؤیوک مسجد ۳-داش قوچ

۱-ایمامزادا:

بو آییده نین قاباقکی بناسی نچه آییده اوغروسو الیله پوزولوب و
آرادان گئدیب دیر. ایندیکی بناسینین باشیندا بو عنواندا تابلووار:

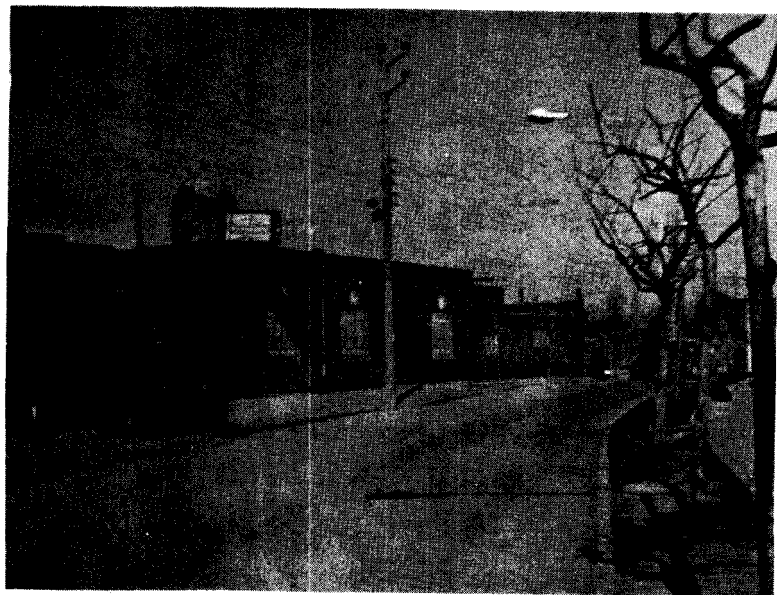
«داوود بنی امیر حسین - بنی امیر مالک - بنی امیر اسماعیل - بنی امیر
عبدالله - بنی حضرت امام محمد باقر علیه السلام جلد دوم بحر الانساب
ص ۱۱۵».

شیندیواردا یاشایان شریعت عالیمی آقامیرزه محبوب جنابلاری نین
دئدیگینه گؤره بو آییده ۱۳۶۵ - ینجی گونش ایلینده یثنی دن تیکلمیش
و اوردان چیخان باش داشیندا بئله یازیلیمیشدی:

«هذا المرقد داوود ابن امیر تسعماء ... اولاً بویازی هذا المرقد یوخ،
هذی مرقد یازیلمالی ایدی، ثانیاً داشداکی یازنین سبعماء و یا تسعماء

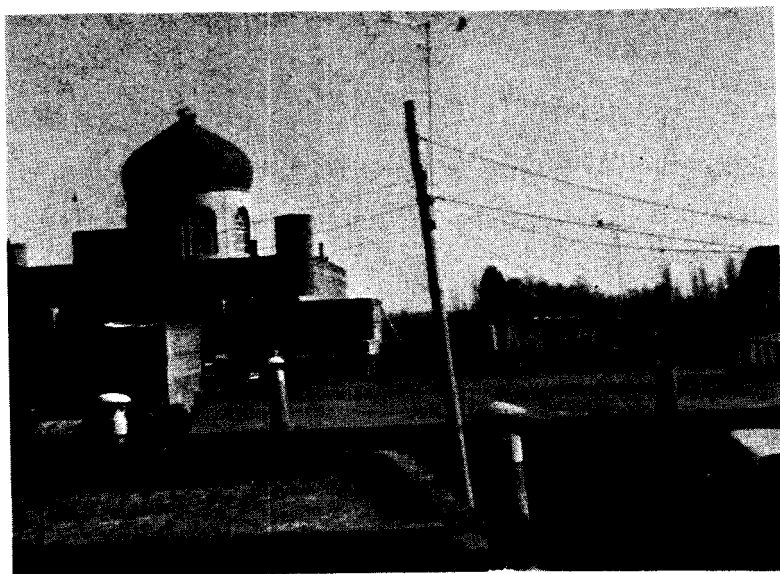
اولماسی شبهه لیدیر، چون آبیده اوغرولاری نین کؤلونگو اثرینده
 داشداکی یازی بیر قدهر پوزولموشدور. نهایت بو بنا، آزی ۵۰۰ ایل و
 چوخو ۷۰۰ ایل بوندان قاباق تیکلمیشدیر. البته بورانین ایمامزادا
 اولدوغونو تقلید مرجعی مرحوم آیت الله گلپایگانی رد ائتمیشدیر. هر
 حالدا بو تاریخی یئر داوود ابن امیر آدلی بیر شخصین قبری اولموش و
 داوود بن امیر بیر مذهبی، سیاسی و یا نظامی شخصیت ده اولایلرکی،
 اونون یاشاییشی باره ده آرتیق معلومات الیمیزده یوخدور.
 بونا باره ده خلق ایچره بئله بیر روایت وارکی، اوندا خرافه ده اولسا و
 یا دؤزده اولسا، بئله دیر:

گۆنلرین بیر گۆنو، بیر کاروان شیندیواردان کئچدیکنده، کاروانین فیلی
 دیزه کؤچور و هر نه وورور لارسا، آیاغا قالخمیر، بئله لیکله باشا
 دؤشورلرکی، بورا مقدس بیر یئر دیر و ایلک بنانی تیکیرلر.

«بۇيوك مسجد»

شىندىوارىن اورتاسىندا بىر بۇيوك مسجد واردىركى، بونوندا قاباقكى
 بناسى ۱۳۵۶ - نجى گونش اىلى سۇكولوب، يىنى دن تىكىلمىشىدىر
 «مىراث فرهنگى» تشكىلاتىنىن دئدىگىنە كۆرە بو عابىدە نىن اىلك بناسى
 صفويە دۇورونە عايد اولاراق، عثمانلىلار معمارلىغى سىكى اىلە دوزە
 لمىشىدىر. قاباغا دوشەنى ايسە بابا سلطان آدلى بىر روحانى ايمىش. بو
 مسجدىن دۆزلمە سىنە عايد خلق اىچرە بىر ماراقلى روايت وار. شىندىوار
 خانلىق يىر اولموش، خانى ايسە مراغەدە ياشايارمىش. ندىسە بابا سلطان
 اىلە خانىن آراسىندا سۇيوقلوق وارىدى. بابا سلطان اھالىلە مسجدىن
 بۆنۆرە سىنى قازاراق، بىر قەدەر قىزىل تاپىرلار. بابا سلطان خان اىلە اونون
 آراسىندا اولان مخاليفلىگى نظره آلاراق، اۋز - اۋزونە دئىير:
 بو مۇضوع خانىن قولاغىنا چاتسا، مسجدىن دۆزەلمە سىنىن قاباغىنى

آلاجاقدیر. بونا گۆره قیزیللاری خورجونا تۆكوب، مراغادا خانین یانینا گئدیر. مراغه خانی بئله گۆردوکده، قیزیللارا اؤزوندن علاوه ائله مکهله مسجدین دوزه لمه سینه راضیلیغی نی بیلیدیره رک، ملانی یولا سالیر. آنجاق مسجدین ایشلری داوام تاپیر و دیوارلار بیر قدهر اوجالمیشدی کی، او زامانین عادت، عنعنه سینه گۆره هر توی ائله یین اوغلان بیر نئچه آداملا گۆله شردی، نهایت بیر اوغلانین تویو اولور. اوغلان مسجدین معمار یله ده گۆله شمه لی اولور و گۆله شنده معمار اونو یثره و ورور، اوغلان اولور، بئله لیکله معماردا قاجاق دوشور، و مسجدین ایشلری یاریمچیق قالیر. نهایت ایکی ایلدن سونرا، اوغلانین آتاسینین، اوغلونون قانیندان کئچمه سیله معمار قایدیب، مسجدی باشا وئیریر.

هر حالدا بور وایتیه اساسلار ساق:

- ۱ - شیندیوار خانلیق یثراولموش و مراغه ایله علاقه ده ایدی.
- ۲ - بورادان قیزیل تاپیلماق گۆستریر کی، بنانین یثرینده قاباقچادا بیر بنا واریمیش.

۳ - داش قوچ

بور دوموزون بیر چوخ یثرلرینده، قبرستانلاریندا و مسجدلری نین یانیندا اولان کیمی، شیندیواردا بؤیوک مسجدین یانیندا بیر داشدان یونولما قوچ هئیکلی واردیر.

شیندیوار نه دئمکدیر؟

اورانین آدی آغیزلاردا «شیندیوار» دولت یازیلاریندا «شندآباد» گئدیر. نهایت «وار» سؤزونون «آباد» سؤزونه نئجه چئوریلمه سینه باخمایاراق، «شیندیوار» سؤزونو بیر آز آراشدیراق.

اسکی معمارلیقلا شیندیوارین تورپاغی ائو - ائشیک دوزلتمه یه مناسب بیر تورپاق دگیلدیر. ایندی ده پالچیق دیوارلارینا باخاندا سانکی

ایندیجه شوملاما قدا دیرلار. بورانین تورباغیندا قوم کی، پالچیق دیوارلاردا محکم ائدیجی رولو واردیر، تاپیلیمیر و بونا گۆرده شیندیوارین دیوارلاری، شوملایان دیوار کیمی دیرلر و کئچمیش زامانلاردا بو حال داهادا آرتیق گۆزه چارپا بیلردی. بونا اساساً نئجه کی «آخماقایا»، «ساری قایا» و یا «داش ماکی» اؤز آدلارینی آخان قایادان، ساری بویالی قایادان و بؤیوک بیر داشدان آلمیشلار، اولابیلرکی، شیندیواردا اؤز آدینی اؤزونده اولان دیوارلاردان آلمیش اولسون. بیلدیگیمیز کیمی «کردی» لرین قیراغینا دیوار (بازی) چکرلر. آنجاق بو کردی لرین قیراغینا بازی چکمک ایشینه کردیوار چکمک دئیرلر. نئجه کی گۆروروک، کردیوار ایکی سؤزون یعنی کردی ایله دیوارین بیرلشمه سیندن اوزه چیخیر، یعنی «دی» لرین بیری آردیجیلیق سببینه آرادان گتمیش و کردی + دیوار سؤزلری کردیوار شکلینه دوشموشدور، «شوملایان دیوار» یا شوم دیوار سؤزونده کی «شوم» دا ایشلندیکجه «شین» چئوريله رک شوم دیوار سؤزو یئرینی شیندیوار سؤزونه وئرمیشدیر.

مدنیت

تأسفله کئچمیش دؤرلرده شیندیوارین قایغی کش خالقینا دؤزگون دقت یتیریلمه میس و بورا مدنیت باخیمیندان شبستر، خامنه و بو کیمی یئرلردن گئری قالمیشدیر. دوغرودان دا چوخ تأسفلندیریبجیدیر کی، بو شهر هله ده بوتون کند خصوصیتلرینی داشاییر، اکینجیلیک باخیمیندان نه تکجه آذربایجان شهر لرینده، حتی تهرانین مثیدانلاریندادا، چوخلو محصول ساتیشا یتیرمکله بؤیوک آد قازانمیشدیر سادا، فرهنگي ساحه لرده حاکیملرین توجه سؤزلوگويله قارشیلانمیشدیر. شیندیواردا

چوخ زامان دئیل کی «اورتا مکتب» (دیرستان) قویولوب، حالبوکی اورادا چوخ واختلار یاریم تعطیل حالیندا قالمیشدیر نئچه ایل قاباغا کیمی فیزلاری اورتا مکتبده اوخوماقدان محروم ایدیلر. بونلارلا بئله تخمیناً قیرخ ایل بونداق قاباقدان یعنی ۱۳۳۰ - نجو ایللرده شیندیواردا اوچماق فیکرینه دوشن بیرگنج اوزونه قاناد دۆزلتمیش، نئچه لحظه ده اؤزونو گۆیده ساخلادیقدان سونرا، دۆشوب، قیچلاری سینمیشدیر. هابئله کلبعلی نجار (کربلایی علی نجار) اوغلو حسن گۆرکملی بیر خطاط اولموشدور. بو هنر صاحبی کیشینین تدقیق ائدیلمه لی یاشاییشیندان بوگونه قدهر بیر فاکت الیمه چاتمایبیدیر، آنجاق اونون یازدیغی قرآن خامنه لی برومند جنابلاری نین شخصی کتابخاناسیندا ساخلانیلیرکی، اؤرنک اولاراق بیر صحیفه سیندن گۆستریریک. امید ائدیرم مسئوللار بو کیمی یئرلره آرتیق

تورکجه آدلار

آراز	آی ایشیق	اٹلشاد
آرخا اٹل	ایپک	ایلدیریم
آرتان	ایپک تئل	آسلان
آذر	ایزلی	اوختای
آقشین	ایستک	اؤزخان
آلاگوز	ایلقار	اولدوز
آلتای	اٹل آتماز	اولکر
آنار	اٹلخان	اوزون تئل
آیاز	اٹلدار	بایندیر
آیدین	اٹلچین	بابک
آیدا	اٹلسئوه	باللی
آییق	اٹل ایستر	باهادیر
آیفر	آدی گؤزهل	بایرام
آی نور	اٹلدوست	بالاش
آی بنیز	اٹلناز	بنؤوشه
آپیارا	اٹلیار	بزه
آی تکین	اٹلسیرا	بوداق
آیگون	اٹل اوغلو	بوغاج
آی اولدوز	اٹل آتماز	بوران
آیتای	اٹل سئوه	بولاق
آیتان	اٹل شن	بیرجه

بولود	چمنار	سونا
بۆيوك	دالغا	سۈنمز
پۇلاد	داغ تكيين	سیرداش
تایسیز	دیرباش	سولماز
تایماز	دالغین	سایا
توراج	دیلک	شاماما
تانیش	دیکباش	شاخار
توران	دومان	شن یاز
توغرول	دورنا	شیرین
تاتیق	دوزگون	شلاله
	دۈنمز	شامخال
ترلان	دهنیز	شنلیک
تئلمان	دۆمرول	فیدان
تورخان	دیرسه خان	فریک
تئیمور	ساری تئل	قاناد
تئللی	ساجلی	قافلان
جوشغون	سارا	قایا
جوشار	ستویل	قاراگۆز
جئیران	ستوه	قارا تئل
چئویک	ستوه	قوشار
چاپار	سهند	قاراخان
چیچک	ساوالان	قورخماز
چنگیز	ساناز	قوچاق

مارال	گۆنش	قوچ
نازلی	گون آی	قارداش
نارگیله	گۆلنار	قار باغدی
نور آی	گۆیچک	قیلمان
نرگیز	گۆزهل	قیوراق
نبی	گلین	قرنفیل
ننه قیز	گزمیش	قیزیل تئل
یاشار	گۆللو	کۆنول
یاغیش	گۆلخار	کۆرهک
یارار	گۆلشن	کۆنوللو
یانار	گۆل آی	گۆلوش
یالچین	گۆندوز	گۆل اۆز
یايقاش	گۆلچین	گۆنتای
یاخشی	گۆجلو	گول نکین
وورغون	لاله	گۆلر
	لاچین	گۆلگنر

گوللر آچار سئوگیلیم

شیددا بۆلبول چه - چه وورار، گۆللر آچار سئوگیلیم
 گونش چیخار بولود آلتدان شاختا قاجار سئوگیلیم
 چیلله چیخار، بایرام گلر یار و یولداش گۆروشر
 گونش نوروں چمنلره، باغا ساچار سئوگیلیم

* * *

بوتون داغلار چکیلیبدیره بیر - بیرینین قارداشی
 کۆر، آراز، قیبرلی دیر، قانیق اونون سیرداشی
 چوخ اوجادیر آریز داغی، داغیستانین یولداشی
 داغیستانین زیروه سینده قارتال اوچار سئوگیلیم

* * *

خریداریم قیمت وئرء کاساد اولماز بازاریم
 سئوگیلیمین سسی گلجکء گئدر غمیم، آزاریم
 قَشم یازدی هامی ییلسین «کوندور» ده دیر مزاریم
 خرابه لر آباد اولار بیر گۆن ناچار سئوگیلیم

* * *

«عاشیق قَشم جعفری»

گونئی

عاشیق قشم جمفری

آغیر مجلسلرین سۆردوم کئچیر تدیم
 بیر عؤمور اولموشام غمخوارین گونئی
 مرد ایله اوتوردوم، مرد ایله دوردوم
 هنج واخت پوزولماسین پرگارین گونئی
 * * *

یتمیش ایکی کنددیر گونئی ماحالی
 منی تانیبیرلار بۆتون اهالی
 گۆره سن بیر گونو دردیم ساغالی
 من سنین اولموشام بیمارین گونئی
 * * *

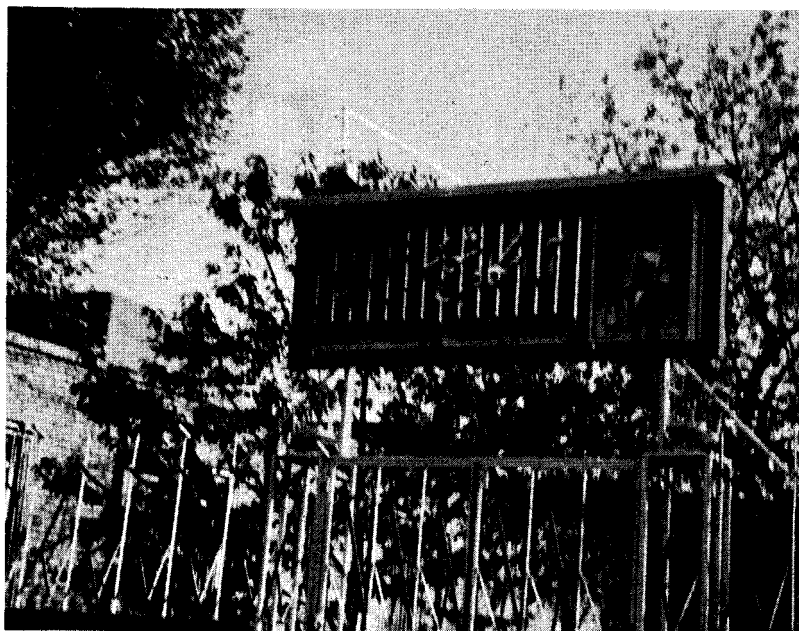
نه اولدو سنده کی او نوجوانلار؟
 آلیجی قوش کیمی گۆزل ترلنلار
 اؤلدو گتندی قدیر بیلن انسانلار
 غیر تلیدیر قوجان، هم قارین گونئی
 * * *

عاشیق اولان، سۆز بحرینه دالارسیز
 منیم سۆزلریمدن الهام آلارسیز
 ساز چالاندا منی یادا سالارسیز
 گئدر «قشم» کیمی ائلدارین گونئی

خامنه‌لی عاشیق اکبر

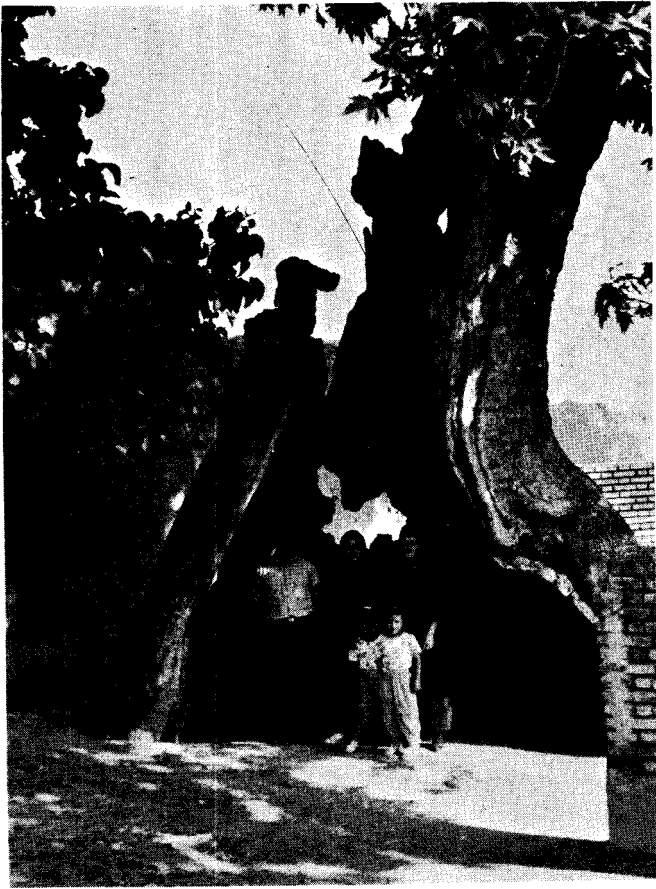
بو کیشی و اوغلو، نوه‌سی، حتی نتیجه‌سی ده خامنه‌ده تانینمیش
عاشیق‌لاردان اولموشلار، آنجانی اونون یاشاییشی باره‌ده معلومات و ثرمک
بورجوموز اولسون دئییه، اوندان بیر شعر اوخویوروق:

کؤنول غافیل اولما ذکر خدادن
همیشه مدحینی سن ائیله املاء- بیل اودور موللا
هر کیم کی مولانی یقین بیلمه‌سه
آتش دوزخه اولور مبتلا - کافر دیر اصلا
اصلی کافر اولان بیلمز آلاهی
آعمی دیر گؤزلی تانیماز راهی
عجایب خلق ائدیب رسول‌اللهی
جبیننده پیدا نور تجلی- هامیدان اعلا
اعلادیر هامیدان ساقی کوثر
بوالحسن، بوالحسن شیر- شیر
امام زین‌العابدین دیر باقر، جعفر
اونلاری سئوون کس هئچ چکمز بلا- گؤزلی شهلا
شهلا دیر گؤزلی موسی کاظم
اول امام رضایه واردیر نیازیم
دولانیم باشیوا بنده ملازیم
نئجه کی دولانیر چرخ مُعَلّا- یوخ سؤزومده لا
لا گتیرمم «تقی»- «نقی» شاهه من
اول «حسن عسکری» مهر و ماهه من
«مهدی» اؤزون گؤرسم گللم راهه من
من اکبرم دفترلرده مجلات- اوخوسون ملالار صد بارک‌آللا (الله)

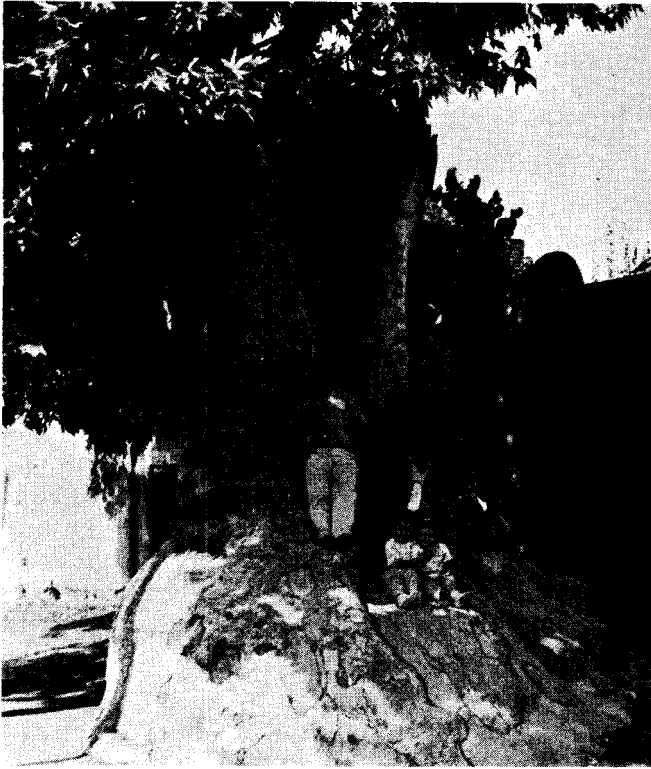

شبسترده شیخ محمودون مقبره سی

شیخ محمود شبسترده دونیا یا گل میش، بیر چوخ اسلامی اؤلکه لری دولانمیش، نهایت ۷۲۰-نجی هئجری قمریده شبسترده وفات ائتمیشدیر. او «گلشن راز» و بیر نئچه آیری اثرین یازانی دیر. بو بؤیوک عارفین مزاری شبسترده «قالاباغی» آدلی محله ده ذوق و عرفان اهلی نین زیارتگاهیدیر.

عکس لری حاضیر لایان : عبدالعلی مجازی

خامنه ده قوجامان چنار آغاجی کی اونون عؤمرونو متخصصلر ۱۵۰۰
ایل تخمین وورورلار و تخمیناً ۶ متر قطری واردیر.

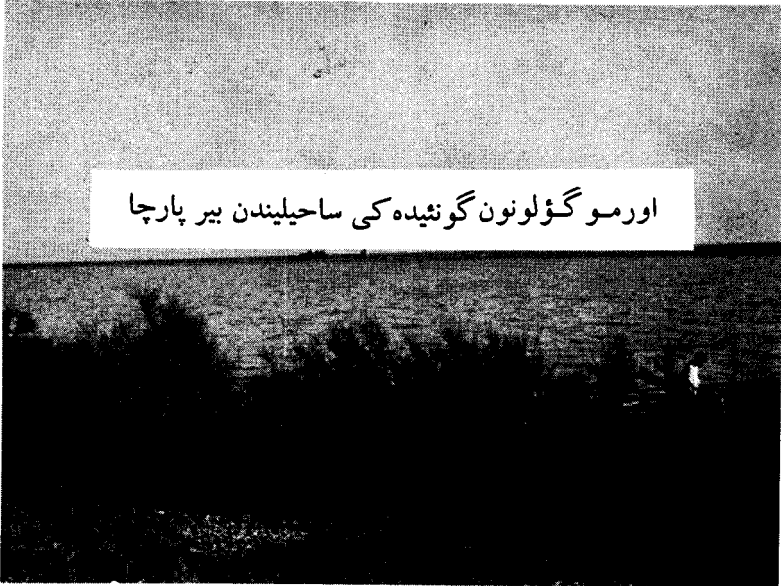

خامنه ده کیچیک چنار آغاجی

میشوو داغی، شانجانین یوخاری سیندا

اورمو گؤلونون گونئیده کی ساحیلیندن بیر پارچا

تاپشیرین گونئیدە تورپاغا منى

اۆرە يىم چىرىپىنير عشقىنلە، گونئى
 حدسىز محبتىن اونو دا نمارام
 كۆكۆنو دانانى تارىخ داناچاق
 كۆكۆم سىندە بيتىب سنى دانمارام

وصيت ائتميشم هر يىردە اۆلسم
 تاپشیرین گونئیدە تورپاغا منى
 سىنین تورپاغىنلاقوى دولسون گۆزوم
 آنا تىك باساندا قوجاغا منى

حسین م. گونئى لى

تەرن - ۱۳۷۳

قىمەت ۲۰۰ تۈمەن